

T.C.

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YAŞLILIKTA SOSYAL DIŞLANMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman Adı: Doç. Dr. Muzaffer Çağlar KURTDAS

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZİ HAZIRLAYAN

SONGÜL YEŞİLTEPE

2021

ADİYAMAN

T.C.
ADYAMAN UNIVERSITY
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE

SOCIAL EXCLUSION IN OLD AGE

MASTER'S THESIS

Advisor Name: Assist. Assoc. Muzaffer Caglar KURTDAS

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

THE THESIS PREPARED

SONGUL YESILTEPE

ADYAMAN

2021

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Yaşlılıkta Sosyal Dışlanma” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

....../....../2021

Songül YEŞİLTEPE

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Yaşlılıkta Sosyal Dışlanma

Songül YEŞİLTEPE

Adıyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Temmuz, 2021

Danışman: Doç. Dr. Muzaffer Çağlar KURTDAS

Günümüzde yaşlı nüfus hem dünyada hem de ülkemizde hızla artmaktadır. Oldukça genç bir nüfusa sahip olan ülkemizde yaşlı nüfusun önemli oranda arttığı ve çok uzun olmayan bir süre de nüfus içinde hatırı sayılır bir orana ulaşacağı öngörülmektedir. Toplumsal değişim ve gelişim aile kurumu da etkilemiştir. Geleneksel aile kurumunun yıkılmasıyla beraber yaşlılıkta bir sorun olarak gündeme gelmiştir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan en önemli problemlerden biri yaşlı nüfusun toplumla olan bütünleşmesinin zayıflaması ve sosyal dışlanma durumudur. Yaşlıların yaşadığı sosyal dışlanma olgusu önemli toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan bu tezde yaşlılar ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Yaşlıların ve toplumun bu problemten nasıl etkilendiği ve bu problemin çözümünde ne gibi önlemler alınıp nasıl çalışmalar yapılabileceği konusunda çeşitli görüşler ortaya konmuştur.

Bu araştırma metodolojik olarak nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Konu ile ilgili veri toplamak için derinlemesine görüşme metodu kullanılmıştır. Araştırmada 23 kişiden oluşan bir araştırma grubu kullanılmıştır. Bu kişilerle gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilecek görüşmelerde elde edilecek verilerin yanında, bu alanda yazılmış bilimsel yazıların literatür taraması yapılarak teorik bilgilere de yer verilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yaşlı, Yaşlılık, Sosyal Dışlanma,

ABSTRACT

Master Thesis

Social Exclusion in Old Age

Songül YEŞİLTEPE

Adıyaman University Postgraduate School of Education

Department of Sociology

July, 2021

Counselor: Doç. Dr. Muzaffer Çağlar KURTDAS

The elderly population is increasing rapidly both in the world and in our country. In our country, which has a very young population, it is foreseen that the elderly population will increase significantly and will reach a considerable rate within the population in a very long period of time. One of the most important problems is the weakening of the integration of the elderly population with the society and the state of social exclusion. The phenomenon of social exclusion experienced by the elderly brings along important social problems. In this respect, it will be very important to show the relationship between the elderly and social exclusion in this thesis, how the elderly and the society are affected by this problem and what kind of measures can be taken in the solution of this problem.

This research has methodological qualitative research feature. In-depth interview method will be used to collect data on the subject. It is planned to use a research group consisting of approximately thirty people. In addition to the data to be obtained on the basis of volunteerism with these individuals, scientific articles written in this field are aimed to be included in the literature and also to include theoretical knowledge.

Keywords: Elderly, Old Age, Social Inclusion

ÖNSÖZ

Yaşlılık her bireyin başından geçecek bir evredir. Her insan doğar, büyür ve yaşlanır. Tarihsel olarak bakıldığında yaşlanma her dönemde vardır fakat bazı dönemler önemi daha da artmıştır. Teknolojiye bağlı olarak sağlık koşullarının iyileşmesiyle yaşam süresi artmıştır. Bu durum bu konunun önemini artırmıştır.

Yaşlılık sadece bireysel değil toplumsal bir sorundur. Toplamların yaşlılara yönelik olumlu politikalar üretmesi, yaşlıların toplumsal bütünleşmesinin sağlanması açısından önemlidir. Bu durumun sağlanmaması yaşlıların kendilerini toplumsal alanda dışlanmış hissetmelerine sebebiyet verecektir. Osmaniye ilinde yaşlı bireyler ve sosyal dışlanma üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bilimsel olarak yaşlı bireylerin sorunlarına ışık tutmak hem de literatüre katkı sağlamak amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Bu çalışma Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı'nda Doç. Dr. M. Çağlar KURTDAS yönetiminde hazırlanmıştır. Çalışmama eleştirel ve sabırlı şekilde katkılarını sunan; her zaman olumlu bir tavır sergileyen ve entelektüel girişimde bulunan danışman hocam sayın Doç. Dr. M. Çağlar KURTDAS'A teşekkür ederim.

Adıyaman, 2021

Songül Yeşiltepe

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE HİPOTEZİ.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	5
1.4.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	5
1.4.2. Araştırmanın Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması	7
1.5. YAŞLILIK İLGİLİ TANIM VE KAVRAMLAR.....	9
1.5.1. Yaşlı, Yaşlanma ve Yaşlılık kavramları.....	9

1.6. YAŞLILIĞIN SINIFLANDIRILMASI

1.6.1. Kronolojik Yaşlanma.....	12
1.6.2. Biyolojik Yaşlanma.....	13
1.6.3. Psikolojik Yaşlanma.....	14
1.6.4. Sosyolojik Yaşlanma.....	15

1.7. YAŞLILIK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.7.1. Yaşlılık Döneminin Fiziksel Özellikleri.....	17
1.7.2. Yaşlılık Döneminin Psikolojik Özellikleri.....	19
1.7.3. Yaşlılık Döneminin Genel Sosyolojik Özellikleri.....	20

1.8. YAŞLILIKLA İLGİLİ SOSYOLOJİK KURAMLAR

1.8.1. YAPISAL FONKSİYONEL KURAM AÇISINDAN YAŞLILIK.....	22
1.8.1.1. Aktivite Kuramı.....	23
1.8.1.2. Geri Çekilme Kuramı	25
1.8.1.3. Süreklilik Kuramı.....	27
1.8.1.4. Toplumsal Rol Kuramı.....	28
1.8.1.5.Modernleşme Kuramı.....	29

1.8.2. ÇATIŞMACI KURAM VE YAŞLILIK

1.8.2.1. Politik Ekonomik Kuram.....	32
--------------------------------------	----

1.8.2.2. Yaş Tabakalaşması Kuramı.....	33
--	----

1.8.3. YORUMSAMACI-ETKİLEŞİMCİ KURAM VE YAŞLILIK

1.8.3.1. Etiketleme Kuramı.....	35
---------------------------------	----

1.8.3.2. Alış veriş kuramı.....	36
---------------------------------	----

1.8.3.3. Yaşam Boyu Gelişim Kuramı.....	37
---	----

1.8.3.4. Feminist Kuram.....	38
------------------------------	----

1.8.3.5. Alt Kültür Kuramı.....	39
---------------------------------	----

1.9. SOSYAL DIŞLANMA

1.9.1. Sosyal Dışlanma kavramının Tanımlanması.....	41
---	----

1.9.2. Sosyal Dışlanma Kavramına Tarihsel Bakış.....	42
--	----

1.9.3. Sosyal Dışlanma Dinamikleri.....	45
---	----

1.9.3.1. Dayanışma Paradigması.....	45
-------------------------------------	----

1.9.3.2. Uzlaşma Paradigması.....	46
-----------------------------------	----

1.9.3.3. Tekelleşme Paradigması.....	47
--------------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. EKONOMİK ALANDA DIŞLANMA VE YAŞLILIK.....	48
2.2. SOSYAL İLİŞKİLERDE DIŞLANMA VE YAŞLILIK.....	55
2.3. KÜLTÜREL FAALİYETLERDE DIŞLANMA VE YAŞLILIK.....	60
2.4. TOPLUMSAL FAALİYETLERDE DIŞLANMA VE YAŞLILIK.....	62
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA.....	71
Ek1: Görüşme Formu.....	79
Ek 2: Özgeçmiş.....	81

GİRİŞ

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşlı nüfus artmaktadır. Bunun temel sebebi gelişen teknolojik koşullarına bağlı olarak sağlık koşullarının iyileşmesi ve yaşam süresinin uzamasıdır. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerin etkisiyle yaşam süresinin artması sonucu yaşlı nüfus oranı artmaktadır. Ancak bu durum beraberinde bazı sorunlar getirmektedir.

İnsan ömrünün evrelerinden biri olan yaşlılık, tüm toplumlar ve tarihin bütün dönemlerinde farklı anlamlar yüklenen bir olgu olmuştur. Bazı toplumlar önem ve değer atfedilen yaşlılar bazı toplumlar ise önemsiz ve değersiz görülüp ölüme terk edilmişlerdir. Ancak modern dünyaya gelene kadar önemli bir toplumsal sorun teşkil etmeyen yaşlılık modernizm ile birlikte toplumsal bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Çünkü modern dünyanın üretime dayalı yapısı içinde üretime katkıda bulunamayan yaşlılar bir yandan da ortalama yaşam süresinin artmasıyla nüfusun önemli bir kısmını oluşturmaya başlamıştır. Bu durumda yaşlılık, özellikle gelişmiş Batı ülkeleri için önemli bir sorun haline gelmiştir.

Ülkemiz için ele alındığında ise yaşlılık önemli sosyal problemlerden biri olarak görülmemektedir. Henüz genç bir nüfusa sahip olan ülkemizde yaşlı nüfusun oranı sorun teşkil edecek miktarda değildir. Ancak ülkemizde de, nüfus planlaması ve değişen toplumsal yapı nedeniyle yaşlı nüfus giderek artmakta ve buna bağlı olarak yaşlılığa bağlı bireysel ve toplumsal problemlerde artış görülmektedir. Bu sorunların başında ise yaşlılık döneminde ortaya çıkan sosyal dışlanma olgusu gelmektedir.

Sosyal dışlanma kavramı, yaşlıların toplumla bütünleşmesini önleyen bir problemdir ve yaşlıların yaşadığı birtakım problemlere bağlı olarak toplumun diğer kesimleri tarafından izole edilmesini anlatır. Yaşlılar, sosyal ilişkilerde, kültürel, faaliyetlerde, toplumsal faaliyetlerde ve temel hizmetlere erişimde sıkıntı çekmeleri kendilerinin toplumdan dışlandıklarını düşünmektedirler. Bunlardan dolayı ise yaşlılık onlar için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Yaşlıların fiziksel yetersizlik, ekonomik kısıtlılık, toplumun bakış açısı veya ayrımcılık nedeniyle toplumun dışında bırakılmaları ve toplumsal hayata katılımlarının engellenmesi, sosyal dışlanma risklerini artırmakta ve bu durum önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bu çalışmada sosyal dışlanma riski

taşıyan gruplardan biri olan yaşlılar ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin unsurları olan ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal dışlanmışlık üzerinde durulmuştur. Bu çalışmanın amacı yaşlı bireylerin sosyal dışlanma yaşıyıp yaşamadıkları, sosyal dışlanmanın unsurları üzerinden nasıl etkilendiklerini ortaya koymaktır.

Yaşlılık üzerine özellikle sağlık alanında çalışmalar daha fazladır. Sosyal bilimlerde yaşlılık üzerine çalışmalar yeterli değildir fakat bu yönde çalışmaların artmaktadır. Yaşlıları için en önemli problemlerden biri sosyal dışlanma durumudur. Bu dışlanmışlık durumunu ölçmek amacıyla Osmaniye İlinde bir nitel araştırma yapılmıştır.

Tez iki bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı, problemi, yöntemi gibi araştırmanın metodolojisi gibi araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede; yaşlılıkla ilgili tanım ve kavramlar, yaşlılığın sınıflandırılması, yaşlılık dönemi genel özellikleri, yaşlılıkla ilgili toplumsal kuramlar ve sosyal dışlanma kavramı üzerinde durulmuştur. Tezin ikinci bölümünde ise, yaşlıların dışlanmışlık durumunu, ekonomik, sosyal, kültürel ve sosyal durumunu ölçmek amacıyla sorular sorulmuş araştırma sonucunda elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU

Zamana bağılı olarak bütün toplumlar yaşlanmaktadır. Bugünün genç nüfusu yarının yaşlı nüfusunu oluşturacaktır. Ülkemiz için şimdilik sorun teşkil etmeyecek bu durum yakın bir zamanda büyük problem haline geleceği düşünülmektedir. Toplumsal değişime bağılı olarak genç nüfusun azalması, modern tıbbın ortalama yaşam süresini artırıcı etkisi ve yaşam kalitesinin yükselmesi yaşlı nüfusun artmasını beraberinde getirmektedir. Geleneksel dönemde yaşlı nüfusu sorun oluşturmamaktaydı. Herkes kendi yaşlısına bakmaktaydı. Fakat modern dönemde yaşlılık sorun oluşturmaya başlamıştır. Özellikle teknolojik ve bilimsel gelişmelere bağılı olarak eğitim, ekonomik, kültürel ve sağlıkta meydana gelen değişimler bu durumu etkilemiştir. Eğitim ve sağlık alanlarında iyileşmeler kadınında iş hayatına girmesi ve doğum oranlarının azalması yaşlı nüfusun artmasına neden olmuştur.

Yaşlılar günümüzde birçok sorun yaşamaktadır. Yaşadıkların önemli sorunlardan biri de sosyal dışlanma olgusudur. Sosyal dışlanma, ekonomik, kültürel, sosyal, toplumsal, siyasal birçok boyutlu ve bu boyutlar birbirini etkilemektedir. Sosyal dışlanma yaşlıların toplumla bütünleşmesini önleyen bir problemdir ve yaşlıların toplumun diğer kesimleri tarafından izole edilmesini anlatır. Yaşlılar, sosyal ilişkilerde, kültürel faaliyetlerde, toplumsal faaliyetlerde ve temel hizmetlere erişimde sıkıntı çekmekte ve kendilerinin toplumdan dışlandıklarını düşünmektedirler. Bu çalışmanın konusunu Osmaniye ilinde yaşayan yaşlı insanların yaşadıkları sosyal dışlanma ve bu durumu nasıl algıladıkları, sosyal dışlanma ile yaşlılık arasındaki ilişkinin boyutları, dışlanmışlık sendromu yaşayan yaşlıların yaşam süreçlerini nasıl etkiledikleri ve sosyal çevreleriyle ilişkilerinin sosyal içermeye dönüştürülmesi için alınabilecek tedbirler oluşturmaktadır.

1.2.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

İnsan ömrünün evrelerinden biri olan yaşlılık, tüm toplumlarda ve tarihin bütün dönemlerinde farklı anlamlar yüklenen bir olgu olmuştur. Yaşlı bireylere bazı toplumlarda önem ve değer atfedilirken bazı toplumlarda yaşlılar değersiz görülüp ölüme terk edilmiştir. Yaşlılık modern toplumlarda bir sorun olarak algılanmaktadır. Günümüz modernleşen dünyada yaşlılık bireysel bir sorun olmaktan çıkıp toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Tıp ve teknolojiye meydana gelen gelişimlere bağlı olarak insan ömrü uzamış beraberinde toplumda yaşlı nüfusu da artmaya başlamıştır.

İnsan ömrü uzadıkça toplumların içindeki yaşlı nüfusta hızla artmaktadır. Ülkemiz geliştirmekte olan bir ülke olup genç nüfusu fazladır. İnsan ömrünün uzamasına bağlı olarak ülkemizde de yaşlı nüfus oranı hızlı bir şekilde artış göstermektedir. Önümüzdeki otuz yıl içinde ülkemiz nüfusun büyük bölümünün yaşlı nüfus oluşturacağı ön görülmektedir. Bu durum beraberinde birçok sorunu ortaya çıkaracaktır. Bu sorunların başında ise yaşlılık döneminde ortaya çıkan sosyal dışlanma olgusu gelmektedir. Sosyal dışlanma kavramı, yaşlı bireylerin toplumla bütünleşmesini önleyen önemli bir problemdir. Bu kavram, yaşlıların yaşadığı birtakım problemlere bağlı olarak toplumun diğer kesimleri tarafından izole edilmesini anlatır. Yaşlıların; fiziksel yetersizlik, ekonomik kısıtlılık, toplumun bakış açısı ve ayrımcılık nedeniyle toplumun dışında bırakılmaları ve toplumsal hayata katılımlarının engellenmesi, sosyal dışlanma risklerini artırmakta ve bu durum önemli bir toplumsal soruna dönüşmektedir. Bu bakımdan yaşlılık ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin ortaya konması ayrı bir önem taşımaktadır. Buna ek olarak, yaşlı nüfus hem dünyada hem de ülkemizde hızla artmaktadır. Bundan dolayı gerek dünyada gerekse ülkemizde yaşlılık üzerine çalışmaların arttığı görülmektedir. Ancak yaşlılık ve sosyal dışlanma ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı ise oldukça az ve yetersizdir. Bu bakımdan bu çalışma akademik literatürde önemli bir eksikliği gidermesi bakımından önem taşımaktadır. Çünkü çalışmada, yaşlılar ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin ortaya konulması, yaşlıların ve toplumun bu probleminden nasıl etkilendiği, yaşlıların sosyal dışlanmasını etkileyen faktörler ve bu problemin ne gibi önlemler alınıp çalışmalar yapılabileceğinin ortaya konmasının bilimsel alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu bilgiler ışığında bu çalışmanın amacı; Osmaniye merkez ilinde yaşamakta olan yaşlı nüfusun sosyal dışlanma durumunu analiz etmektir. Sosyal dışlanma riski taşıyan gruplardan biri olan yaşlılar ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin boyutlarını ve niteliklerini ortaya koyabilmek. Sosyal dışlanmanın yaşlıların yaşam süreçlerinin nasıl etkilendiği ve sosyal çevreleri ile ilişkilerinin sosyal içermeye dönüştürülmesi için alınabilecek tedbirler de bu çalışmanın amaçları arasındadır.

1.3.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE HİPOTEZİ

Yaşlılık her bireyin başından geçeceği bir dönemdir. Her dönemde yaşlılar toplumun önemli bir parçasının oluşturmaktadır. Fakat son yüzyılda yaşlı bireylerinin sayısının artmış olması bu durumun yeni olduğu anlamına gelmez. Yaşlı bireylerin sayısının son yüzyıl içindeki artışı üç katı olup ve bu artışın devam edeceği düşünüldüğü için bu durum bireysel bir sorun olmaktan çıkıp toplumsal bir soruna dönüşmüştür (Tufan,2003:22). Bu bakımdan sosyolojinin de önemli bir konusu haline gelen yaşlılık, çeşitli boyutları ile incelenmesi gereken bir olgudur. Özellikle modern dünyada gittikçe daha fazla sorun haline gelen yaşlılık sorunlarından biri olan sosyal dışlanma problemi, yaşlı bireylerin toplumla olan bütünleşmesini engellemesi ve çeşitli toplumsal problemlere yol açması bakımından önemli bir sorundur. Bu bakımdan bu çalışmanın ana problemi; “Yaşlı bireyler sosyal dışlanma yaşamaktadırlar mı? Sosyal dışlanma yaşıyorlarsa yaşadıkları sosyal dışlanmanın boyutları nelerdir? Bu boyutlar yaşlı bireyleri nasıl etkilemektedir?” Araştırmanın ana hipotezi ise; “Yaşlı bireylerin çoğu sosyal dışlanma yaşamaktadır. Sosyal dışlanmayı farklı boyutları vardır ve bu yaşlı bireyler bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.” şeklinde oluşturulmuştur.

1.4.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.4.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bütün bilimsel araştırmaları incelemek için bir veriye ihtiyaç vardır. İhtiyaç duyulan bu veri araştırmaya konu olan bir evrende bulunmaktadır. “Nitel araştırmalarda evren, araştırmacının gerçekte incelediği ve araştırdığı olguları barındıran insan

toplulukları, sosyal gruplar veya çok çeşitli olay ve olgulardır.” Yani evren araştırmanın bütününe kapsar. Evren; süre, maliyet, kaynaklara erişim bakımından zordur (Baltacı, 2018: 243). Araştırmaya, zaman, enerji ve para artırmak için araştırmada örneklem üzerinde çalışmak yararlıdır. Örneklem “ belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir.” Araştırmalar genellikle örneklem üzerinden yapılır ve sonuçlar evrene genellenir (Karasar, 2010: 110-111). “Nitel araştırmacılar bir örneklemin temsil gücünden çok örneklemin veya küçük bir örnek olaylar, birimler, ya da etkinlikler toplamının toplumsal yaşamı nasıl aydınlattığı üzerinde durur. Örneklemin başlıca amacı, anlayışı netleştirebilecek ve derinleştirebilecek olan belirli örnekler, olaylar ya da eylemler toplamaktır. Nitel araştırmacıların kaygısı, araştırmacıların belirli bir bağlamda toplumsal yaşam süreçleri hakkında öğrendiklerini geliştirecek olan örnek olaylar bulmaktır” (Neuman,2014: 320). Bu araştırmanın evrenini yaşlı olarak kabul edilen 65 yaş ve üstü bireyler oluşturmaktadır. Araştırmada olasılıklı olmayan örneklem türü olan kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örneklem “araştırmacının bir örnek olayla başladığı, daha sonra o örnek olaydan aldığı bağlantılı ilişkilerle ilgili bilgilere dayanarak başka örnek olaylar belirlediği ve süreci tekrarladığı rastlantısal olmayan bir örneklemdir”(Neuman,2014:324). Bu araştırmada da örneklem, görüşme yapılan kişilerin yönlendirmeleri ile gönüllülük esasına dayalı olarak 12 erkek, 11 kadın olmak üzere 23 kişiden oluşmuştur. Araştırma uygulama alanı Osmaniye ili merkez ilçesi olarak belirlenmiştir.

Tablo: Görüşmeye Katılan Yaşlı Bireylerin Demografik Özellikleri

Kişi Kodları	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Gelir
S1	Erkek	66	Evli	Üniversite	Emekli Öğretmen Maaşı
S2	Erkek	77	Evli	Üniversite	Emekli Öğretmen Maaşı
S3	Kadın	75	Evli	Üniversite	Emekli Öğretmen Maaşı
S4	Erkek	82	Evli	Üniversite	Emekli Doktor Maaşı
S5	Erkek	75	Evli	Üniversite	Emekli Mali Müşavir
S6	Kadın	70	Evli	Lise	Emekli Memur
S7	Kadın	71	Dul	Üniversite	Emekli Öğretmen Maaşı
S8	Kadın	78	Dul	Okur Yazar Değil	Yaşlılık Maaşı

S9	Erkek	75	Evli	İlkokul	Emeklilik Maaşı
S10	Kadın	71	Dul	Okur Yazar	Gelir Yok
S11	Kadın	68	Evli	İlkokul Mezun	Yaşlılık Maaşı
S12	Erkek	67	Evli	Üniversite	Emeklilik Maaşı
S13	Kadın	78	Dul	Okur Yazar Değil	Yaşlılık Maaşı
S14	Erkek	82	Evli	İlkokul	Emeklilik Maaşı
S15	Kadın	69	Evli	Okur Yazar Değil	Gelir Yok
S16	Kadın	71	Evli	Okur Yazar Değil	Emeklilik Maaşı
S17	Kadın	73	Dul	Okur Yazar Değil	Emeklilik Maaşı
S18	Erkek	71	Evli	İlkokul	Yaşlılık Maaşı
S19	Erkek	78	Dul	İlkokul	Yaşlılık Maaşı
S20	Erkek	71	Evli	Lise Mezun	Emeklilik Maaşı
S21	Erkek	76	Evli	İlkokul	Yaşlılık Maaşı
S22	Kadın	68	Dul	İlkokul	Dulluk Maaşı
S23	Erkek	90	Dul	Okur Yazar değil	Yaşlılık Maaşı

1.4.2. Araştırmanın Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın ilk bölümünde araştırmanın amacı, önemi ve yöntemi ile kavramsal ve kuramsal çerçevenin oluşması için, yaşlılık ve sosyal dışlanma üzerine literatür çalışması yapılmıştır. Literatür taramasında, akademik makaleler, akademik kitaplar, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenerek literatür taraması yapılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Nitel araştırma yöntemi genelleme yapmaktan çok anlamaya yöneliktir. Nitel araştırma yönteminde ele alınan konu hakkında detaylı bilgiye ulaşma çabası vardır. Araştırmacı “bir kâşif gibi hareket ederek ilave sorularla gerçekliğin izini sürer, muhatabının öznel bakış açısına önem verir.” (Karataş, 2015: 62-63). Nitel araştırma yöntemi, araştırmanın tasarlanması ve gerçekleştirilmesinde araştırmacıya esneklik sağlamaktadır. Nitel araştırma yöntemi keşfedici özelliğe sahip olması o konu hakkında önceden az çalışılmış konuya ışık tutması açısından kullanışlı ve yararlıdır (Neuman,2014:228). Bu

çalışmada da yaşlı bireylerin yaşadığı sosyal dışlanmanın bizzat onların ağzından öznel bakış açılarını yansıtarak verilmesinin daha doğru olduğu düşünülmüştür.

Nitel yöntemlerde en çok yararlanılan teknik görüşmedir. Görüşme, “kişilerin bakış açıları, öznel deneyimlerini, duyguların değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan” bir hayli kuvvetli bir metottur. Görüşme sürecinin, geçerliliği ve güvenilirliğini artırabilmek için gözlem ve yazılı dokümanlar ile elde edilen verilerle desteklenmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006:40-41). Yapılan çalışmada da güvenilirliği artırmak için gözlem ve yazılı kaynaklardan faydalanılmıştır. Sosyal bilimlerde en çok kullanılan yöntemlerden biri derinlemesine görüşme tekniğidir. Derinlemesine görüşme, “araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkân veren, yüz yüze, birebir görüşülerek bilgi toplama imkânı veren bir veri toplama tekniğidir.” (Tekin, 2006: 101). Bu araştırmada esnek, zengin ve olabildiğince detaylı bilgiye ulaşılabileceği için bu yöntem seçilmiştir. Bu yöntemle başka şekilde ulaşılamayacak bilgilere ulaşma imkânı sağlamıştır.

Çalışmada derinlemesine görüşme türlerinden yarı yapılanmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda 22 soru sorulmuştur. Araştırmada kayıt cihazı kullanmak çok iyi tutulmuş bir nottan daha önemlidir. Bunun nedeni ise; kayıt cihazı sahadan ayrıldıktan sonra bile, görüşme ortamında olan her şeyi izleme ya da dinleme olanağı sağladığından herhangi bir ayrıntıyı gözden kaçırma olanağını sıfırlamaktadır (Tekin, 2006:114) Görüşme sırasında küçük notlar tutulmuş ve en ince ayrıntı gözden kaçırılmaması için kayıt cihazı kullanılmıştır. Kayıt cihazı için görüşme yapılan kişilerden izin alınmıştır.

Bu araştırma 2020 yılında Osmaniye ilinde gerçekleşmiştir. Araştırmanın ahlakına uygun olması için görüşmecilere araştırmanın içeriği hakkında önceden kısaca bilgi verilmiştir. Bu araştırmaya katılıp katılmamak isteği sorulmuştur. Görüşmeler yaklaşık 40 dakika arasında tamamlanmıştır. Görüşmecilerin istediği mekânlarda görüşmeler gerçekleşmiştir. Görüşme sonrası bilgilerin eksiksiz ve yanlış olmaması için görüşmecilerden izin alınıp görüşmeler ses kaydına alınmış sonradan bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Her bir görüşmeciye kod adı verilmiştir.

1.5. YAŞLILIK İLGİLİ TANIM VE KAVRAMLAR

Ortalama yaşam süresinin artması ve yaşam kalitesinde ortaya çıkan iyileşmeler yaşlı nüfusun bütün dünyada artmasına neden olmaktadır. Yaşlı nüfusu, gelişmiş ülkelerde toplumun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu durum pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu nedenle yaşlılığın tüm dünyada geleceğin en önemli sorunlarından biri olacağı aşikârdır. Bu bölümde yaşlılıkla ilgili önemli teorik bilgilere yer verilmiştir.

1.5.1. Yaşlı, Yaşlanma ve Yaşlılık Kavramları

Her birey yaşamında belli dönemlerden geçmektedir. Yaşlılıkta bireylerin yaşayacağı önemli bir dönemdir. Fakat bu dönemi her birey farkı geçirmektedir. Bundan dolayı yaşlılık kişisel olarak farklı algılanmakta ve farklı yaşanmaktadır. Bunun yanında yaşlılık ve yaşlılığın anlamı kültürden kültüre ve dönemden döneme de değişmektedir (Ceylan, 2015: 25). Bu nedenle yaşlılığı tanımlamak güç bir iştir.

Yaş, bireylerin doğuşlarından bu yana geçen zaman göstergesidir (Yarbuğ, 2019: 4). Yaş kavramı kişilerin bulunduğu zamanı ifade eder. Yaşlı, yaşlanma ve yaşlılık kavramları ise genellikle aynı anlamlarda kullanılmakla beraber, “yaşlı bir nitelik belirleme sıfatı/kavramı iken; buna karşılık yaşlanma, zaman sürecini belirtmekte; yaşlılık ise belirli bir yaştan sonra başladığı kabul edilen bir dönemin adı olarak kullanılmaktadır” (Baran,2005: 24). Bu kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılsa da bazı noktalarda farklılaşmaktadır. Yaşlanma, bireysel ve biyolojik durumu gösterirken, yaşlılık denildiği zaman genellikle sosyal olgudan bahsedilmektedir (Tuna, 2017: 5).

Yaşlılığın lügat anlamı “yaşlı olma, ilerlemiş yaştan etkisini gösterme hali” olarak ifade edilmiştir. Yaşlılık doğumdan sonra geçen süreye bağlı olarak geçirdiği değişim ve dönüşümler olarak açıklanabilir (Şentürk, 2018: 22). Yaşlılık, bireylerin fizyolojik, ruhsal ve toplumsal yönden gerilemelerin yaşandığı ve bu gerilemeler sonucu bireylerin eski bağımsızlıklarının olmadığı durumu ifade eder. Yaşlılar tekrardan çocukluktaki gibi bağımlı hale gelirler. Tabi bu durum bireyden bireye toplumdan topluma değişiklik gösterir. Yaşlılık yaşamın son evresi olarak kabul edilir (İçli, 2016:

41). Yaşlılık tanımları zaman ve mekâna bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Yaşlılıkla ilgili ortak bir tanıma ulaşmak pek mümkün görülmemekle birlikte ülkelerin farklı kurumları arasında bile uzlaşma sağlanamamaktadır. Bütün insanlar için yaşlılık, doğal yaşamın diğer evreleri gibi kaçınılmazdır. Her insan bebeklik, gençlik ve yaşlılık evrelerinden geçmektedir (Canatan, 2016: 328-329).

Yaşlanma; doğumdan başlayarak organizmanın geri dönüşümü olmayacak şekilde yıpranması sonucu ölüme kadar süren dinamik bir süreçtir (Erol, 2016: 158). Canlı bir organizmanın ölüme doğru gidiş sürecini, yaşlılığı gösteren olguların bütünü olarak tanımlanır. Yaşlanma, bireyin psikolojik, biyolojik ve toplumsal yönlerinin yaş ile orantılı bir şekilde değişmesidir. Kişiyi ve yaşlanmanın içerisinde gerçekleştirdiği toplumsal sistemin yapısal özelliklerini içeren biyolojik, psikolojik ve toplumsal zamandır (Ateşoğlu ve Güz, 2018: 3).

Biyolojik, fizyolojik ve psikolojik olarak gerilemelerin olduğu kendini idare etmede zorlanacak duruma gelen kişilere yaşlı denir (Meb, 2011: 4). Yaşlı, belli bir yaşa gelip kendi temel ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorlanabilmektedir. Kişilerin fizyolojisinde meydana gelen gerilemelerle beraber yaşlı bireyler bağımlı hale gelebilmektedir. Yaşlanma sürecinde, organizmanın iç ve dış uyarıcılara tepki göstermesi ile kapasitede düşmeler oluşmaktadır. Yaşın ilerlemesine bağlı olarak uyum sorunu biraz daha artmakta, yaşamın anlamı ise değişmektedir. Ancak yaşlanma süreci bütün insanlar için aynı olmamaktadır. Bunu etkileyen etmenler şunlardır (Kaptan, 2016: 2-3):

Katılım: Kişi eğer görünüş itibariyle genç ise yavaş yaşlanan bir aileye sahip ise bu durum olumludur.

Çevre: Yaşam koşulunun zor ve beslenme şeklinin kötü olması gibi bazı unsurlar hızlı yaşlanmaya sebep olmaktadır.

Hastalık: Ağır hastalıklar geçiren kişiler daha çabuk yaşlanmaktadır. Bu durum olumsuzdur.

Duygular: Sürekli acı ve travmatik olaylara maruz kalan kişi bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Yaşlanması daha erken olmaktadır.

Yaşlılığın kesin olarak belli bir yaş sınırı olmamakla beraber ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre uzamaktadır. Birçok literatürde yaşlılık 65 yaş ve üzeri olarak geçmektedir. Fakat bu yaş dilimi gelişen teknolojiyle yaşam süresinin uzamasına bağlı

olarak değişebilmektedir (Karakuş, 2018: 20). Günümüzde sağlık ve hastalıkla ilgili bilgiler arttıkça ve koruyucu sağlık hizmetlerinin de gelişmesiyle bu zaman gün geçtikçe uzamaktadır. Bu yüzyılın başlarında ortalama yaşam süresi sadece 57 yıl iken bugün bu süre 70- 72 kadar yükselmiştir. Yapılan hesaplamalara göre 2040 yılında ortalama yaşam süresinin erkeklerde 75 kadınlarda ise 83 olacak tahmin edilmektedir. Yaşam süresinin uzaması ile birlikte toplumdaki yaşlı insanların sayısı da artmaktadır. Bugün ABD’de ülke nüfusu yaklaşık %13 yaşlı nüfus sayılmakta hatta ve bu oranın 2000’li yıllarda %25 çıkacağı tahmin edilmektedir. Bir toplumda 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplumun toplam nüfusu oranı yüzde 10’un üzerine çıkarsa “yaşlı toplum” ifadesi kullanılmaktadır. Toplumların yaşlı olması refah seviyesinin de bir göstergesi saymaktadır Türkiye’de 65 yaş üzeri nüfusun toplam nüfus içindeki oranı % 7-8 kadardır (Görpelioglu, 2009: 219).

Yaşlılık başlangıcı birçok ülkede 65 yaş ve bu yaş mecburi emeklilik yaşı olarak kabul edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün yaptığı bölümlendirmeye göre;

45-59 yaş aralığına orta yaş,

60-74 yaş aralığına yaşlılık,

75-89 yaş aralığına ileri yaşlılık

90 ve üstü yaşa ise ihtiyarlık olarak gruplanmıştır (Arpacı, 2005: 16-17).

Kronolojik olarak yaşlılığın tanımına bakılacak olunursa 60 veya 65 yaş üstü yaşam evresi olarak tanımlanabilir. Fakat biyolojik, psikolojik, bilişsel ve sosyal bileşenleriyle ele alınırsa tanıma ve takvime içinde barındıracak kadar karmaşık bir kavramdır. Yaşlanma sürecine bakıldığında, insanların ölümlülükleri yüzleştikleri bir yandan da yaşlılık hastalıkları, yalnızlaşma, yoksunluklar ve önceki evrelerindeki kazanımları yavaş yavaş kaybettikleri bir evre olarak düşünülür. Diğer yandan yaşlılığa bakılacak olunursa fiziksel ve bilişsel sağlığını koruyarak, aile ve yakın dostlarla birlikte üretken ve yaşanabilir bir hayat süren yaşlılar için ise yaşlılık, bilgelik, huzur ve yaşama sevinciyle dolu bir dönem olarak algılanır (Dumen, 2018: 9). Yaşlılık her insanın başından geçecek bir olgu olup bazı kişilerin olumlu bazılarının da olumsuz geçireceği bir evredir. Bu durumu belirleyen yaşlının içinde yaşadığı durumla ilgilidir. Kronolojik yaşı artmasıyla beraber yaşlılarda fiziksel, psikolojik ve toplumsal değişimler olmakta ve bu değişimler birbirini etkilemektedir.

1.6. YAŞLILIĞIN SINIFLANDIRILMASI

Normal şartlarda yaşlılık bütün insanların geçirdiği zorunlu bir evredir. Yaşlılık tek boyutlu bir evre değildir. Yaşlılık kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutları bulunmaktadır. Yaşlılığı tek bir boyut üzerinden açıklamak doğru değildir. Yaşlılığın bu boyutları farklı ülkelerde ve toplumlarda farklı şekilde açıklanmaktadır.

1.6.1. Kronolojik Yaşlanma

Kronolojik yaşlanma literatürde, insanın doğumundan başlayarak yaşadığı ana kadar geçirdiği evre olarak geçmektedir. Bireyin takvimsel yaşı olarak geçen süreyle beraber kronolojik olarak yaşlanmasıdır (Şentürk, 2018: 25). Bu yaşlanma çeşidinde zaman faktörü önemlidir.

Kronolojik yaşlılık geçen zamana göre değerlendirilir. Yani yaşı büyük olan kişi daha büyüktür. Bunun karşılığı toplumda yaş olarak bilinir (Meb, 2011: 9). Kronolojik yaşlılıkta kişinin yaşam tarzı etkili değildir. Kişi kaç yaşında ise kronolojik yaşı odur.

Kronolojik olarak yaşlanma 65 yaş üstü olarak kabul edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü göre yaşlılık sınıflandırılması 65 yaş ve üstünü yaşı, 85 yaş ve üzerini çok yaşı olarak tanımlamıştır (Buğer ve Yavuzer, 2012: 1). Bu yaş dilimi belirlenmesi amaç sağlık kurumlarından yararlanmak ve emeklilik yaşı olarak düşünülmüştür. Bu yaş dilimleri zamana bağlı olarak değişim gösterebilmektedir.

DSÖ yaptığı açıklamaya göre 2017 ise kronolojik yaşlılık 66-79 arası orta yaş, 80 ve üzeri yaşı olarak kabul edilmiştir. Üstelik 80 yaş ve üzeri grubu 80-99 olarak sınıflandırmakta, 100 yaşını aşmış kişiler için “asırlık” 110 yaşını aşmış kişiler için ise “süper asırlık” kavramlarını kullanmıştır (Bilir, t.y. 16) Bu yaş diliminin değişiminde ise sağlık koşullarının iyileşmesiyle beraber yaşı sayısının artması etkili olmuştur. Kronolojik yaş dilimi belirlenmesinde biyolojik yaş göz ardı edilmiştir. Bundan dolayı bu konu ayrı olarak işlenmiştir.

1.6.2. Biyolojik Yaşlanma

Biyolojik yaşlanma, insan bedeninin gelişim sürecinde zamana bağlı olarak yapısal ve fizyolojik olarak değişimdir (Kalkan, 2008: 4). Bireyin yaşlanması anne karnında yani döllenmeyle başlar ve geçen süreye bağlı olarak gitgide hızlanır ve orta yaş sonuna doğru saç ağarması, deri kırışması, kas gücünün zayıflaması gibi dış görünüşte yaşlanma belirtileri kendini gösterir. Yaşlanma özellikle bazı fonksiyonların yani bel bükülmesi, yavaş hareket etme, özellikle de görme ve işitme gibi duyuların zayıflamasıyla artar. Yaşın ilerlemesine bağlı olarak yaşlı bireylerde, unutkanlık, fiziksel güç kaybı yani eskiden kolaylıkla yapabileceği işi yapamama ya da zorlanarak yapmaya başlarlar (Arpacı, 2005: 17). Biyolojik yaşlanmada ilerleyen zamana bağlı olarak bireyin vücudunda değişimler meydana gelmektedir.

Bireyin biyolojik yaşı vücut yaşı olarak da söylenebilir. Bu yaşlılık çeşidinde insan vücudunda meydana gelen olumsuz değişimler ön planda olduğu için kronolojik yaştan farklılık göstermektedir. Kronolojik yaşlanma bütün bireylerde aynı fakat biyolojik yaşlanma herkeste aynı değildir. Bundan dolayı bazı kişilerde biyolojik bazı kişilerde ise kronolojik yaşlanma ön plandadır (Meb, 2011: 7). Bu yaşlanma çeşidinde bireyin yaşadığı çevre, ekonomi yapısı, psikolojisi etkilidir. Kişinin takvimsel yaşı küçük olmakla birlikte yaşadığı sosyal çevre, geçirdiği hastalıklara bağlı olarak biyolojik yaşı büyük olabilir. Bu yaşlılık çeşidinin ayrılması özellikle bireyin çevresel faktörleri etkilidir. Hayatını mutlu ve sağlıklı geçiren bireylerin biyolojik yaşlanması geç olur.

Biyolojik yaşlanmayı etkileyen faktörler olmasına rağmen belirli bir zaman diliminden sonra hemen hemen bütün yaşlıların fizyolojisinde gerilemeler olmaktadır. Bu gerilemeler sonucu bedensel özelliklerinin güçsüz hale gelmesi ve kronolojik rahatsızlıkların ortaya çıkması neden olmaktadır. Bu durum yaşlıların bağımlılık riskini ortaya çıkarmaktadır (Şentürk, 2018: 26). Genel olarak biyolojik yaşlanmada bireyin fizyolojisinde değişimler yaşanır. Fakat bu değişimler yaşadığı duruma bağlı olarak zamansal olarak değişmektedir. Yaşlıların yaşadığı bu durum psikolojik durumu da etkilemektedir.

2.2.3.Psikolojik Yaşlanma

Yaşlılığın psikolojik boyutu yaşı kronolojik ilerlemesine bağlı olarak kişinin algılama, öğrenme, problem çözme gibi bellek gücü ile kişilik kazanma alanlarında uyum sağlama kapasitelerindeki değişimlerdir. Yani kişinin yaşına bağlı olarak davranışlardaki uyum yeteneğidir. Psikolojik yaşlılık daha çok kişinin kendini yaşlanmaya hazırlanmaması sonucu ortaya çıkar. Birey hiç yaşlanmayacağını düşünmesi sonucu kendini işiyle özdeşleştirir ve emekli olunca psikolojik olarak çöker (Kettering, 2011: 104-106). Bireylerin özellikle emeklilik yaşına az kaldığı sürede buna uyum sağlayabilmesi için bilgilendirme yapılmalı bu duruma kolayca uyum sağlayacak ortamlar hazırlanmalıdır. Yaşlıya yapılan olumlu yaklaşımlar yaşlılığı daha çabuk kabullenmesi ve olumlu bir yaşam sağlanması açısından önemlidir. Böylece psikolojik açıdan kendini daha rahat hissederler. Fakat bu duruma hazırlanmama birçok olumsuz durumu beraberinde getirir.

Ruhsal veya psikolojik yaşlanmanın iyi yönetilmemesi ve baş edilememesi durumunda; yaşlılık çevreye karşı ilgisiz kalma, içe kapanma, yaşanılardan zevk almama, heyecan duymama gibi değişimlerle kendini göstermektedir. Bu değişimler karşısında ise kişi kötümser olup, karamsarlığa kapılabilmektedir. Yaşamda isteklerini tam olarak gerçekleştirememiş olanlar, yaşlanma döneminde tercihlerde bulunabilecekleri alternatiflerin giderek azaldığını veya yok olduğunu görmektedirler. İsteklerini gerçekleştirebilmiş olanlar ise, yaşam devam ederken eski faaliyetlerini sürdürmekte, hatta daha ileri düzeyde yaşamsal ihtiyaçlarını idame ettirmekte gün geçtikçe yetersiz kaldıklarını hissetmektedirler (Akçay, 2011: 18). Bu dönemde bireyler geçmişini çok sorgulamaktadır. Eğer bireyler geçmişte istediği gibi bir hayat yaşamışlarsa yaşlılığa kolay uyum sağlamaktadır. Geçmiş dönemde zaman bulup yapamadığı etkinlikler yaparak mutlu bir yaşlılık dönemi geçirmektedirler (Ceylan, 2015: 36). Geçmişini olumlu geçen yaşlılar kendilerini psikolojik olarak genç hissetmektedirler.

Psikolojik yaşlanma kişinin kendini kaç yaşında hissettiği ile ilgili de bir durumdur. Kişinin yaşadığı olay ve durumlarda psikolojik yaşını etkilemektedir. Bazı insanlar kendini yaşından daha küçük olarak bazıları ise yaşından daha büyük olarak görmektedir. İki yaşlıyla yapılan bir görüşmede yaşlının birinin çocuğunu kaybetmesi sonucu dünyanın onun için bittiğini kendisini o zaman yaşlandığını dile getirmiştir.

Diğer yaşı olan bireyin ise kendisinin yaşlanmadığını ruhunu genç olduğunu dile getirmiştir (Şentürk,2018: 27-28). Bu örnekte de anlaşılacağı üzere kişinin yaşamı boyunca geçirdiği olumlu ya da olumsuz olaylar psikolojik yaşını etkilemektedir. Sağlıklı bir hayat yaşayan ve hayatları boyunca istedikleri şeyleri elde eden bireyler psikolojik olarak kendilerini daha genç hissetmektedirler. Fakat yaşamını olumsuz geçiren ve istedikleri şeyleri elde edemeyen bireyler ise kendilerini daha yaşı hissetmektedir. Bu bireyler daha çok geçmişini hep sorgularlar. Hayatında isteyip yapamadığı şeylerin pişmanlığını yaşarlar ve bulunduğu durumdan hep şikâyet ederler.

Yaşlı bireyler fiziksel güç kaybı nedeniyle kendilerinin hem topluma hem de aileye yük olduklarını ve toplum tarafından dışlandıklarını düşünürler. Kendilerinin işe yaramadığını düşünüp bir köşede ölümü beklerler. Yaşlıların kendilerini toplum tarafından dışlandıklarını düşünmemeleri için yaşlılara yönelik politikalar üretilmelidir. Buda yaşlılığın sosyal yönünü oluşturmaktadır.

1.6.4.Sosyolojik Yaşlanma

Yaşlanma ile beraber meydana gelen statü ve rollerdeki değişimler yaşlılığın sosyal yönünü oluşturmaktadır. Bireyler zamana bağlı olarak meydana gelen değişimler sonucu bulunduğu konumu koruyamamakta ve bazı rolleri yerine getirememektedir.

Yaşlılık nosyonunun beşeri tarafını, kronolojik, biyolojik ve psikolojik yaşlanmadan daha çok sosyal yaşlanmayı tanımlamaktadır. Yaşlılık olgusu, yaşanan sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik ve demografik değişimlerle beraber değişime uğramıştır. Yaşlılığın sosyolojik yönü, kişilerin içinde bulunduğu norm ve değerler etkilemektedir (Ceylan, 2015: 37). “Yaşlılığın sosyolojik yönü, bireyin içinde yaşadığı toplumdaki yaşla ilgili değer ve normlar, diğer deyişle toplumda belirli bir yaş grubundan beklenen davranışlar ve o toplumun o gruba verdiği değerlerle ilintilidir. Her bir sosyal rol yaşamın belli bir dönemine aittir. Sosyal statü ve rollerin yaşamın belli bir dönemine ait olması, yaşlanma ve yaşlılığın bu kategori içine sokmaktadır”(Kalınkara, 2011: 107).

Sosyolojik yaşlanmada bireyin içinde bulunduğu toplumda yaş ile ilgili değer ve normlar, başka bir deyişle belirli bir yaş sınıfından beklenen davranışlar ve o toplumun o sınıfa verdiği değerlerle ilgilidir. Kişiler içinde bulunduğu sosyal yapının kültürel

kurallar çerçevesinde belirli statüleri vardır. Toplumsal ilişkilerimiz sosyal statüye bağlı olarak kurulur. Yaşlılarda bulunduğu toplumsal yapıda bu rollere göre hareket ederler. Kişiler, yaşamını idame ederken içine bulunduğu toplumun yaşlılık, yaşlanma ve yaşlı tanımına bağlı olarak yaşamını şekillendirmektedir. Yaşlılık toplumların kültürel özelliklerine, zamana bağlı olarak değiştiğini göstermektedir (Şentürk, 2018: 29-30). Yaşlılar toplumun özelliklerine bağlı olarak rollerinde değişikliklerde olabilmektedir.

Bireylerin yerine getirdiği roller toplum tarafından belirlenir. Bu roller anne, baba, büyükanne, büyükbaba, emeklilik gibi sosyal roller zamana bağlı olarak toplumsallaşma süreci içerisinde öğrenilir ve yerine getirilir. Bu rolleri yerine getirip getirme ölçümü toplum tarafından değerlendirilir. Örnek vermek gerekirse bir evli kadının çocuklarına bakması, yaşlı bakıma ihtiyacı olan birinin ihtiyaçlarının karşılanması vb. durumların yapılmasını ister bunların yapılmaması toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Toplum genç ve yaşlı bireylere belli roller yükler ve bu rollerin yerine getirilmesi için toplumsal bir baskı oluşturur (İçli, 2016: 42-43). Yaşlı bireyler zamana bağlı olarak fiziksel gücünün azalması nedeniyle bazı rolleri yerine getirememekte rollerinde değişiklik olmaktadır.

Yaşlılık, fizyolojik, psikolojik, biyolojik kayıpların yanında sosyal kayıplarında olduğu dönemdir (Cengiz, 2018: 37). Yaşlılıkla beraber çalışma gücünün azalması sonucu meydana gelen olguların başında emeklilik gelmektedir. Emeklilik beraber bireyler sosyal hayatlarında da kopma yaşamaktadır. Fakat bireyler emekliliği kendi istemişse bu durumdan çok etkilenmemektedir. Birey emekliliği kendi istemeyip toplumsal normlar sonucu emekli olmuş ise ruhsal sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Bu durum yaşlıların toplumla bütünleşme konusunda önemli bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyolojide sosyal bütünleşme bir toplumdaki maddi ve manevi kültür yapılarının bir araya gelerek birbirlerini tamamlaması ve işleyen bir bütün meydana getirmesi şeklinde tanımlanır. Sosyal dayanışma olan toplumlarda farklı grup ve kategorilerin birbirlerini tamamlarlar. Böyle toplumlarda yaşlılar hem kendi bütünlüğünü hem de toplumsal bütünlüğü sağlarlar. Sosyal dayanışma ve homojen olan toplumlarda yaşlı bireyler hem bireysel özelliklerini korurlar hem de toplumsal normlara kolay uyum sağlarlar (Kaptan, 2016: 6-7). Yaşlılık evresi bazı statülerin kaybedilmesidir. Özellikle çalışan yaşlılar emekli olması için bir statü kaybıdır. Emeklilik ile beraber yaşlıların sosyal gruplarında da değişiklik olabilmektedir. Daha

çok dışarda ve iş arkadaşlarıyla geçen zaman evde ve yakın çevrede geçirilen zamana dönüşür. Yaşlı bireyler emekliliği kendi arzuladıysa herhangi bir sorun yaşamamaktadır.

Yaşlı, yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili kavramlara bakıldığında onun sadece kronolojik açıklamasının yeterli olmadığı diğer boyutlarının da önemli olduğu görülmüştür. Bireyin içinde bulunduğu toplumsal yapı diğer boyutlarını da etkilemektedir.

1.7. YAŞLILIK DÖNEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Yaşlılık döneminin genel özellikleri vardır. Fakat her yaşlı bireyin kendine has özellikleri olduğu için genel özellikler arasında geçerli bireysel farklılıkların olduğunu göz ardı etmemek gerekir (Öz, 2002: 21). Her dönemin kendine has özellikleri vardır. Yaşlı bireylerde bu dönemde belirli değişimler yaşamaktadır. Genel olarak bakılırsa yaşlılarda fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak değişimler olmaktadır.

1.7.1. Yaşlılığın Döneminin Fiziksel Özellikleri

Bütün bireylerde zamana bağlı olarak fiziksel değişimler yaşanır. Bu değişimlere bağlı yıpranmalar yaşlılıkta daha çok belirgin hale gelmektedir. Bu yıpranmalar duyu organlarında, deri sisteminde, kas iskelet sisteminde, sindirim sisteminde, nörolojik sistemde ve bağışıklık sisteminde gerilemeler şeklinde olmaktadır (Yerli, 2017: 1279-1287). İleri yaşlılıkla beraber her yaşlıda ortaya çıkabilecek fiziksel yıpranmalar meydana gelmektedir.

Yaşlanmayla beraber boyda kısalma, omuzlarda sarkma ve öne doğru çıkmasına neden olur. Bu durum kolların olduğundan daha uzun görünmesine sebebiyet verir. Saçlar beyazlaşmaya başlar ve canlılıklarını kaybederler. Gözlerde irisin çevresinde beyazımsı bir halka taayyün eder. Deri incelir, kırışır ve damarların sertleşmesi sonucu kalp görevini tam olarak yerine getiremez. Pompalanan kan miktarının düşmesiyle dokulara taşınan oksijen de azalır. Bu sistemdeki yaşlılık belirtileri kalp hastalıklarının ortaya çıkışını kolaylaştırır. Buna bağlı olarak solunum güçlükleri belirir. Yaşlı bireylerde bu hastalıkların bir veya birden fazlası görülebilmektedir (Meb, 2011: 33). Yaşlanma beraberinde birçok hastalığı getirmektedir. Bu hastalıklar özellikle kişilerin

kendilerine sağlıklı bakmamaları sonunu artmaktadır. Sağlık koşullarına dikkat eden bireyler yaşlılıklarında da pek bir rahatsızlıkla karşılaşmamaktadır.

Yaşlanmayla beraber meydana gelen fiziksel değişimler kaçınılmazdır. Fakat bu durumu sağlıklı yaşam biçimiyle daha az bir sorunla atlatılabilir. Bu değişimlerin hızını, hayat tarzı, hareket, beslenme şekli ve çevrenin etkili olduğu ileri sürülmüştür (Giddens, 2008: 222). Yaşlanmayla beraber fiziksel değişimler meydana gelebilir fakat her yaşlı için bu durum aynı zamanda ve oranda olduğu söylenemez.

Yaşlılıkla beraber fiziksel kayıpların olduğu doğrudur. Fakat bütün yaşlılar için aynı özellikleri söyleyemeyiz. Her insan kronolojik olarak aynı yaştadır fakat fizyolojik olarak aynı değildir. Ne kadar sağlıklı hareket edilirse o kadar geç yıpranmalar meydana gelir. Sağlıklı bir hayat yaşayıp yaşlılığında da sağlıklı olan yaşlı bireyler topluma üretimleri devam etmektedir. Yaşlı bireylerin fiziksel özelliklerinde ne kadar yıpranma meydana gelse de olaylara karşı bakışı, hayat tecrübesinden dolayı, tecrübesiz bir gençten daha doğru kararlar verebilir (Yertutan, 1991: 1-4). Her insan büyür ama her insan aynı anda yaşlanmaz. Yaşlılık beraberinde kaçınılmaz değişimler getirdiği doğrudur fakat bu durum en geç zamanda yaşanması hem bireysel hem de toplumsal olarak yapılması gerekenler yapıldığı takdirde en az sorunla atlatılacaktır.

Yaşlılıkla beraber sağlıklarında bozulma, zinde kalma süresinde azalma meydana gelebilir. Fakat yapılması gereken her yaşlının fiziki şartlarına bakılarak aktivitelerine devam etmesini sağlamaktır. Yaşlılar için fiziki, biyolojik şartlarına bağlı aktiviteler oluşturmak. İnsan vücudu ne kadar hareket halinde olursa o kadar sağlık bakımından iyidir Yaşlılıkta meydana gelen fiziksel değişimlerin psikososyal uyumu büyük oranda etkilediği anlaşılmaktadır. Özellikle görme ve işitme duyusundaki gerilemeler iletişim kurmayı da etkilemiştir (Onur, 2017: 146). Bireylerde meydana gelen biyolojik gerilemeler sadece onun fiziksel durumunu etkilememektedir. Bu durum psikolojik bozulmayı da beraberinde getirmektedir.

Yaşlılığın meydana getirdiği fiziksel yıpranmalarla beraber aileden veya yakın çevreden destek görülmemesi fiziksel sorunların yanında psikolojik sorunlarında yaşamasına sebep olmaktadır (Ceylan, 2015: 53). Yaşlanmanın kendine özgü doğal süreci içerisinde, fiziksel olduğu kadar bilişsel ve psikolojik değişimler de meydana gelmektedir (Eyüboğlu, Şişli ve Kartal, 2012: 22). Yaşlı bireylerde meydana gelen fiziksel yıpranmalar onların psikolojik olarak kendini kötü hissetmesine neden olur. Bu

durum aile ve yakın çevre desteğiyle en az durumda atlatılabilir. Yaşlı bireyler yakın çevreden destek gördükçe psikolojik olarak kendilerini daha iyi hissedebilirler. Fizyolojik değişimler psikolojik değişimleri beraberinde getirir.

1.7.2.Yaşlılık Döneminin Psikolojik Özellikleri

Yaşlılıkla beraber yaşanan fizyolojik gerilemeler beraberinde psikolojik sorunları da getirmektedir. Genel olarak yaşanan psikolojik sorunlar, eskiye aşırı bağlılık, yeni duruma uyum sağlayamama, yeniliklerden korkma ve bencillik olarak sıralanmaktadır. Bunların yanında bulanıklık, Alzheimer hastalığı, depresyon, intihar, hastalık hastalığı, narsistik kişilik bozukluğu, nevroz, stres, uyku bozuklukları, yönelim bozuklukları, ölüm korkusu yaşanabilmektedir(Arpacı, 2005: 123). Yaşlı insanlar bu dönemde özellikle “ ben merkezci” bir davranış sergilerler. Yaşlılık egoizmiyle beraber kendinden başkasını sevmeme, olmadık şeylere aşırı bağlanma, en ufak şeyler karşısında büyük tepkiler verme bu bir duygulanım kusurudur (Koç, 2002: 291). Yaşlılar bu dönemde ailesinden ve çevresinden daha fazla hizmet ve hürmet bekler. Yaşından dolayı saygı ve düşüncelerine değer vermesini ister. Bu durumun olmaması psikolojik problemler beraberinde getirir.

Yaşlılarda en fazla belirti gösteren ruhi bozukluklardan biri depresyondur. Bu durum daha çok çevrenin yaşlıyı değersiz görmesiyle oluşur. Çevresinden değer görmeyen yaşlı kendini değersiz hisseder buda birçok psikolojik rahatsızlığı beraberinde getirir. Özellikle yaşlıların düşüncelerinin önemsenmemesi depresyona girmesinin nedenidir. Bu gibi durumlardan dolayı yaşlı kişi kendini mutsuz, hiçbir şeyden zevk alamadığı kendini yük olduğunu hisseder. Bu durumu yaşamamak için yaşlı bireyler, hem fiziksel hem de düşünsel olarak kaybettikleri birçok şeyi kabul etmek istemezler (Ak, 1991: 3). Yaşlılıkların fizyolojisinden meydana gelen değişimler psikolojisini de etkilemektedir. Yaşlı bireyler toplumda, çevrede ve ailede ne kadar değer görürse yaşlılığı benimsemesi de o kadar kolay olur. Yoksa bu durumu kabullenmeleri çok zor olur hatta bazıları bu durumu kabul etmez. Fakat bazı biyolojik durumlar yaşlılıkla beraber kendini gösterir

Yaşlanma, bireylerin üreme organlarında da istenmeyen sıkıntıların yaşanmasına sebep olmaktadır. Yaşlılıkların sık karşılaştığı bir sorunda üreme sağlığında meydana

gelen bozulmadır. Bu hormonların olması gerektiği gibi çalışmaması yaşlı bireylerin sıkıntıya girmesine neden olmaktadır (Şentürk, 2018: 220). Yaşlılıkla beraber meydana gelen fizyolojik gerilemeler yaşlının psikolojisini olumsuz etkilemektedir. Kendinde güç kaynağı olarak gördüğü biyolojik özelliklerinde gerilemesi kendini yetersi hissine kapılmasına neden olmaktadır. Yaşlının güç kaynağı olarak gördüğü iş hayatından ayrılması psikolojik olarak birçok sorunu beraberinde getirmektedir.

Yaşlı bireyler için emeklilik durumu psikolojiyi olumlu veya olumsuz etkileyen önemli bir dönüm noktasıdır. Bazı bireyler için yaşlılık yeni bir hayat için bir başlangıç olarak düşünülürken bazı bireyler için ise faydasızlık, pasif duruma gelme, saygınlığını kaybetme özellikle yaşamı iş olan bireylerin psikolojik olarak depresyona girme ölme istemeye kadar gitmektedir. Yüksek statüde olan bireyler, saygınlıktan dolayı düşük statüdekiler ise ekonomik nedenlerden dolayı emekli olmak istememektedir. Maddi durumu kötü olan bireyler emekli olsalar dahi başka işlerde çalışmaya devam etmektedir. Maddi koşulları iyi olan bireyler çoğunlukla emekli olmak istemektedir (Demirbilek, 2007: 137). Yaşlı bireylerin emekli olması sonrası sosyal değişmesi beraberinde getirmektedir. Yaşlanma dönemi fiziksel, psikolojik değişimler olduğu gibi toplumsal değişimlerde olmaktadır.

1.7.3. Yaşlılık Döneminin Genel Sosyolojik Özellikleri

Yaşlanmayla beraber bireysel değişimler olduğu gibi sosyal hayat ve ilişkilerde de değişimler olmaktadır. Yaşlılık dönemi sosyal yönden değişimlerin olduğu bir zaman dilimidir. Özellikle yaşlılarda meydana gelen rol ve statü kaybı toplumsal yönü de etkilemektedir.

Yaşlanma sosyal anlamda bir geri çekiliş ve yaşamın birçok alanında (iş, gelir, sağlık gibi) rol ve statü kaybıdır (Yerli, 2017: 1283). Yani bu dönemde sosyal roller ve statüde kayıplar yaşanmakta bu durum birçok sorunu içinde barındırmaktadır. Yaşlı bireylerin çalışma hayatının bitmesi, eski sosyal güç ve saygınlığının yok olmasına sebebiyet vermektedir. Aile içindeki rolleri değişmekte bazıları da bitmektedir (İçli, 2016: 45). Yaşlı bireyler emekliye ayrıldıkları zaman topluma aktif olarak katılımı azalmakta ya da tamamen bitmektedir (Terakye ve Güner, 1997: 98). Yaşlanmayla beraber bireylerin rolleri ve statüleri değişmektedir. Bireyler yetişkinlik dönemlerinde

zamanı daha çok iş ve iş arkadaşlarıyla geçmekteydi. Bireyin sosyal hayatını daha çok bu kişiler oluşturmaktaydı. Yaşlanmanın getirdiği emeklilikle bireyin iş hayatının sona ermesi bireyin sosyal hayatındaki kişilerinde değişmesine sebebiyet vermektedir. Emeklilikle beraber zamanın büyük bölümü evde ve yakın çevresiyle geçmeye başlar. Yaşlı bireyler artık büyükanne, büyükbaba rollerine bürünürler. Zamanlarının büyük çoğunluğunu aile içinde torunlarıyla geçirmeye başlarlar. Yaşlanmayla beraber en çok iletişim halinde olduğu sosyal çevreleri yakın komşuları oluşturmaktadır. Yaşlı bireylerin sosyal hayatlarını sınırlandırmasının birçok nedeni vardır.

Yaşlı bireylerin sosyal hayattan uzaklaşmasının nedenleri arasında fiziksel etkinliklerin, ekonomik gelirin azalması sonucu güvensizlik duygusunun yaşanmasıdır. Bireysel ve kurumsal sebeplerden kaynaklanan bu durum yaşlı bireylerin sosyal hayata katılımını kısıtlamaktadır (Meb, 2011: 39).

Yaşlılık döneminin genel sosyolojik özelliklerine bütünsel olarak bakılırsa; gelişim döneminin en son evresi olan yaşlılık döneminin en önemli sosyal özelliği, diğer gelişim dönemleri olan gençlik ve yetişkinlik dönemlerindeki güç, sosyal statü ve sosyal rollerin yitirilmesidir. Ayrıca bu dönemde sosyal ayrımcılık, bedensel yıpranmalara bağlı aktif iş hayatının bitmesi yani emeklilik, sosyal çevrenin değişmesi, gibi birçok nedenden dolayı yaşlı bireylerin kendini dışlanmış hissetmesidir. Bunların yanında kuşak çatışmasına bağlı olarak aile içi iletişimsizlik, bedensel yıpranmalar sonucu kişisel ihtiyaçlarında başkalarına ihtiyaç duyma, kendini yük olarak görme, çevredeki insanlara yardımcı olamamak tam tersi yardıma ihtiyacı olmak, en önemlisi bir arkadaş grubunun olmamasını söyleyebiliriz (Üçok, 2018: 229). Yaşlı bireylerin sosyal hayatlarını genişletecek ortamların olmaması kendilerinin yalnız hissetmesine sebebiyet vermektedir. Bazı durumlar kişisel olmakla beraber bazı durumlarda kurumsaldır. Bazı yaşlı bireyler aile ve yakın çevresiyle olan sosyal hayatlarını yeterli bulurken bazıları yeterli bulmamaktadır. Bunun için yapılması gereken sosyal hayatlarını genişletilebilecek ortamlar hazırlamaktır.

1.8. YAŞLILIK İLE İLGİLİ SOSYOLOJİK KURAMLAR

Yaşlılıkla ilgili sadece tek bir kuram yoktur. Yaşlılıkla ilgili birden fazla kuram gelişmiştir. Birden çok kuramın oluşmasının nedenleri arasında her toplumsal

kuramın kendinden önceki ya da kendisiyle aynı dönemde olan diğer kuramlarda gözden kaçırmış olduğu özelliklere bağlı olarak yeni kuramlar oluşmuştur. Bir kuramın açıklayamadığı ya da görmezden geldiği konuların varlığı diğer kuramların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bazı kuramlar ise birbirinden etkilenmesi sonucu diğer kuramların uzantısı olarak ortaya çıkmıştır (Şentürk, 2018: 112-113). Yaşlılıkla ilgili birden çok kuramın olması yaşlılığın çok yönlü olmasından kaynaklanmaktadır. Fakat bu kuramların da yaşlının bütün yönleriyle açıklığa kavuşturduğu söylenemez.

Yaşlılıkla ilgili toplumsal kuramlar, yaşlı kişilerin sosyal yapı içinde, gerek toplumsal rollerinde gerekse toplumsal statüsünde meydana gelen değişimler yaşlıların hayatında nasıl bir etki oluşturur? Yaşlı kişilerin sadece yaşlanmaya bağlı olarak kişilik özelliklerinde, kişilerarası ilişkilerinde belirgin değişimler olup olmadığı sorularına cevap ararlar (Kaygusuz, 2008: 227). Yaşlılığı ele alan başlıca kuramlar şunlardır;

1.8.1.YAPISAL FONKSİYONEL KURAM AÇISINDAN YAŞLILIK

Yapısal fonksiyonel yaklaşım, toplumsal düzenin nasıl geliştiği ve devam ettiğini açıklayan makro düzeyde bir kuramdır. Bu kuramda toplum insan vücuduna benzetilmiştir. İnsan vücudundaki organlar nasıl birbiriyle uyumlu ise toplumsal düzeni meydana getiren sistemlerde birbirine bağlı olarak işlemektedir. Toplumsal sistemde meydana gelen herhangi bir değişim diğerini de etkilemektedir. Karşılıklı etkileşim söz konusudur. Bu yaklaşım genel olarak, toplumsal öğelerin birbirine tabi, birey ve toplum arasında birlik oluşturma şeklinde ölçülür. Toplumsal düzende sosyal işlevi olan unsurdan biride yaşlılardır. Sosyal düzeni oluşturan bütün kurallar yaşlılar içinde geçerlidir (Şentürk, 2018: 116-117). Bu yaklaşıma göre evrensel kabul edilmiş değerler ve normlar vardır. Bu normlar ve değerler bütününde meydana gelen bir bozukluk bütün yapıyı etkilemektedir. Bundan dolayı toplumsal birlik için bütünlük önemsenmelidir.

Yaşlanma sosyolojisinin erken dönem çalışmalarının yapıldığı 1940'lı yıllarda sosyolojide yapısal fonksiyonalist bakış açısı hakimdir. Bu nedenle, yaşlanma sosyolojisinin ilk dönem çalışmalarında daha çok fonksiyonalist yaklaşımın etkisi görülmektedir. 20. yüzyılın ortalarında bu alandaki çalışmalarda daha çok, bireylerin yaşlılık döneminde değişen sosyal rollerine nasıl uyum sağladıkları üzerinde durulmuştur Ayrıca bu dönemin çalışmalarında, modern toplumda yaşlıların sosyal

rollerindeki azalmasının toplumsal yansımaları değerlendirilmiştir (Kurtkapan, 2017: 40). Bireyler yaşa ve zamana bağlı olarak rollerinde değişimler ve azalmalar olmaktadır. Toplumsal düzende meydana gelen değişimler birbirini etkilemektedir

Yapısal fonksiyonel teoriden etkilenecek ortaya çıkan kuramlar, “Aktivite”, “Geri çekilme”, “Süreklilik”, “ Toplumsal rol/yaş”, ve “Modernleşme” kuramlarıdır.

1.8.1.1.Aktivite/Etkinlik Kuramı (Activity Theories)

Aktivite/ etkinlik teorisine göre bireyler orta yaş etkinliklerini ve davranışlarını korumalıdır. Yaşlılıkla beraber yapılması gereken rol ve etkinliklerinin değişimidir. Bu kuramın temel düşüncesi toplumsal entegrasyon ve etkinlik düzeyi yüksek olan bireyler daha mutlu bir yaşam sürmektedir (Şentürk, 2018: 124-125). Bütün bireyler yaşamını aktif olarak sürdürmelidirler. Kronolojik yaştan artmasına bağlı olarak bireyler pasif hayata geçmemelidirler. Yaştan artmasıyla beraber fizyolojik gerilemeler sadece rollerin ve etkinliklerin değişiminde etkili olmalıdır. Yaşlılar sadece biyolojik ve sağlık noktasında gerilemeler yaşanmakta sosyal ve psikolojik olarak orta yaş etkinliğini sürdürmelidir. Bu noktalardan geri çekilme kuramından ayrılmaktadır.

Aktivite/Etkinlik kuramı, geri çekilme kesme kuramına karşıt olarak Robert J. Havighurst, Bernice L. Neugarten ve Sheldon S. Tobin tarafından ortaya konulmuştur. Bu kurama göre insanların başına gelebilecek biyolojik ve sağlık ile ilgili değişimler kaçınılmazdır. Bunların dışında yaşlı kişiler temelde aynı olan psikolojik ve toplumsal gereksinimleri orta yaşlı kişilerinkiyle aynıdır. Bu düşünceden yola çıkılarak yaşlıların toplumdan etkileşimlerinin az olmasının nedeni, toplumların yaşlı kişilerden elini çekmesinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı yaşlı birey orta yaş etkinliklerini elinden geldiği kadar korumaya çalışır. Fakat bu etkinlikler bırakılması için zorlanıldığında başka etkinlikler yapmaya çalışır (Onur, 2011: 348). Bu kuramda en önemli bileşen yaşlıların aktif ve sağlıklı yaşlanmasıdır. Buna yönelik üç düşünce öne sürülmektedir.

“Birincisi aktif olmak aktif olmamaktan daha iyidir. İkincisi mutlu olmak mutlu olmamaktan daha iyidir. Üçüncüsü ise insan hayatta sadece kendi yaşam başarılarını değerlendirir. Bunlardan dolayı kişilerin iyi bir yaşlılık süreci geçirmesinin altında yatan en önemli etken hayatları boyunca aktifliğini sürdürmesidir” (Aşiret, 2019: 12). Yaşlı

bireylerin bu dönemi mutlu ve başarılı bir şekilde geçirmesinin şartı topluma aktif olarak katılmasıdır. Yaşlı bireyler ne kadar aktifliğini korursa o kadar mutlu bir hayat hem de bu dönemi daha çabuk kabullenme ve kolay bir şekilde atlatmasını sağlar.

Yaşlılar aktif olarak topluma katıldıklarında daha başarılı yaşlılık dönemi geçirmektedir. Her yaşlı aynı oranda etkinliklere katılması beklenmez. Yaşlıların biyolojik ve fizyolojik özelliklerine bağlı olarak etkinlik düzeyleri değişmektedir. Burada yaştan ziyade etkinlikler önemlidir. Yaşlıların diğer kuşaklara bilgi ve tecrübelerini aktarması durumu aktiflikle ilgilidir. Aktiflik sadece maddi değerler olarak düşünülmemelidir. Manevi değerlerin aktarımı da bir aktifliktir (Çolak ve Özer, 2015: 117).

Bu kuram, insanları birbirinden ayıran temel yapının yaş farkı olmadığı bu farkın etkinlikler ve yararlılıklar olduğunu öne sürmüştür. Pasiflik, arzu edilmeyen ve bireyleri toplumdan uzaklaştıran, işe yaramazlık düşüncesini körükleyen olumsuz bir durumdur. Yaşlılık döneminin en mutsuz yaşam döngüsüne dönüşmemesi için yaşlının emekli sonrasında da aktif olması gerekir. Yaşlının çalışma hayatının dışında kalması pasifliğe neden olduğu için mutsuzluk getireceği bundan dolayı bu kuram her bireyin emeklilik döneminde aktif kalmak istediğini öne sürmüştür. Emekli olan yaşlı, gençlik dönemlerinde olduğu gibi toplumsal ilişkileri sürdürmeli ve hala kendisine ihtiyaç duyulduğunu hissetmelidir. Çalışma hayatıyla kaybettiği rollerin yerine yeni roller koymalıdır (Tufan, 2016: 147). Bundan da anlaşılacağı üzere bireyler yaşamın her döneminde toplumda aktif olmak istemektedir. Yaşlılar bazı fizyolojik gerilemelerinden dolayı bazı rolleri mecburi sona ermekte fakat toplum tarafından yaşlılara yeni roller verilmelidir.

Yapılan araştırmalar sonucu emekli olsalar dahi etkinliğini koruyan yaşlılar, korumayan yaşlılara nazaran daha geç ölmektedir. Sebebi ise daha sağlıklı ve daha zinde olmaları sosyal aktivite katılmalarıdır. Etkinliklerini sürdüremeyenler kendilerini daha yalnız ve değersizlik duygusuyla yaşamın anlamını sorgular duruna düşmektedir. Bu durum yaşlının psikolojisini yıpranmakta buda daha erken ölümüne sebep olmaktadır Bu kuram yaşlıların önceki yaşamı, sosyo-ekonomik durum ve sağlık durumunu göz ardı ettiği için eleştirilmiştir (Ceylan, 2015: 46).

Bu kuramın en çok eleştirilen yönü, insanı yansıtmı biçimidir. Sürekli aktif yaşlı insan tipini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu durumda pek rastlanılmamaktadır. Ayrıca

yaşlılar aktiflik açısından eşit şansa sahip olmadığı gözden kaçılmaktadır (Tufan, 2016: 147). Fakat yapılan araştırma ve deneylerde yaşlılıkta her zaman faaliyet mümkün olmadığı gibi, faaliyetin koruyuculuğun da etkili ve değişmez bir sonuç olmadığı görülmüştür. Birçok yaşlı bireyin yaşlılığın artmasına bağlı olarak toplumsal gerçeklerden yavaş yavaş geri çekilip bu şekilde uyum sağladığı görülmüştür (Emiroğlu, 1984: 4). Bu kuram yaşlıların fizyolojik, biyolojik ve psikolojik özelliklerine bakılmadan bütün bireylerin aktifliği üzerinde durmuştur. Fakat her yaşlı aynı şatlarda yaşlılığı geçirmemektedir. Bazı sebeplerden dolayı aktifliğini kaybeden yaşlılarda bulunmaktadır. Bundan dolayı bu kuram eleştirilmiştir.

1.8.1.2.Geri Çekilme/İlişki Kesme Kuramı (Disengagement Theory)

Geri çekilme kuramın gelişimini sağlayan kurucuları arasında Elaine Cumming ve William E. Henry bulunmaktadır. Kurama göre yaşlılık, fiziksel, psikolojik ve toplumsal açıdan bireylerin geçmişteki rollerinden sıyrılıp iç dünyasına yavaş yavaş geri çekilme süreci olarak öngörülmektedir. Bu geri çekilme yaşlılar için doğal ve kaçınılmaz olarak görülür. Buna uyum sağlayan bireyler ise yaşlılığını huzurlu ve mutlu şekilde geçirir. Bireyler yaşa bağlı olarak zihinsel ve fiziksel olarak bazı kayıplar yaşadığından bu geri çekilme istenilen bir durumdur (Ceylan, 2015: 42). Yaşlılıkla beraber bireylerin aktivitelerinde de düşüşler yaşanmaktadır. Yaşlı bireyler bundan dolayı aktif olarak yaşamlarını sürdürmekte zorlanmaktadır. Bu gibi düşüncelerden dolayı aktivite teorisinden ayrılmaktadır.

Aktivite kuramına göre birey hayatını aktif olarak sürdürmelidir. Pasiflik istenmeyen durumdur. Geri çekilme kuramı ise, aktivite teorisinin ortaya koymuş olduğu düşüncelerin tam zıt görüşlerini savunmaktadır. Yaşlı bireylerin pasif olması ve çalışma hayatının dışında kalması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu kurama göre yaşlı bireyler topluma yararlı olmadıklarını, toplum tarafından izole edilip dışlandıklarını düşündükleri için yapısal olarak toplumdan geri çekilme sürecine girmişlerdir (Aşiret, 2019: 11).

Geri çekilme kuramına göre geri çekilme süreci, ilerleyen yaşa bağlı olarak aktivitelerde ve ilişkilerdeki gerilemelerin asıl kaynağı, sosyal çevre tarafından bunun engellenmesi değildir. Tam zıttı bu alanlarda meydana gelen gerilemelerin ve düşüşlerin

asıl sebebi yaşı bireyin kendisinden kaynaklanmaktadır. Bu gerilemelerin nedenleri arasında biyolojik ve ruhsal değişimler yer almaktadır. Yaşlı bireyler toplumsal rollerini daha genç kişilere yükleyerek bu rollerden arınıp kendi yaşlılarıyla ilişkilerini devam ettirip diğer dünyaya hazırlık yapmak isterler. Geri çekilme kuramına göre asıl mutluluk yaşlı bireylerin kendilerini toplumdan uzaklaştırarak, geri çekip soyutlaşmasında yatmaktadır (Tufan,2016: 149 152). Toplumsal hayattan yaşlının elini eteğini çekmesi hem yaşlı birey hem de toplum için olumludur. Yaşlı bireylerin toplumdan geri çekilmesi yaşlılığın yapması gereken bir durum olduğu için toplum bunu normal hatta onurla karşılamaktadır. Bu durumda yaşlı bireylerin toplumdan soyutlanması toplum tarafından yük olarak düşünülmesine sebep olması bakımından olumsuz bir durumdur (Ceylan, 2015: 43). Geri çekilme kuramına göre yaşlı bireyler gençlik hayatında topluma faydalı olmak için gereken her şeyi yapmışlar bundan sonra yapmaları gerekeni gençler yapmalıdır. Yaşlı bireylerde bu süreçte dinlenmelidir.

Bu kuram gençlerin vicdanlarını rahatlatmak için ortaya attıkları bir durum olarak görülüp büyük tartışmalara neden olmuştur. Bu durum yaşlı bireylerin toplumsal dışlanmasına sebebiyet vermiştir. Bundan dolayı geri çekilme teorisi büyük eleştirilere maruz kalmış günümüzde de bu eleştiriler devam etmektedir(Tufan, 2016: 149 -152). Bu kuramda asıl mutluluk bireylerin toplumsal rollerden uzaklaşmasında yattığı düşünülmüştür. Yaşlı bireyler, fizyolojik ve biyolojik olarak güç kaybettiğinden artık yaşamlarını oturarak rahat şekilde geçmesi gerektiği savunulmuştur. Fakat bu kuram yaşlıların, toplum tarafından izole olmasına neden olduğundan tartışılmıştır.

Bu kuramın eleştirildiği yön yaşlıların toplumdan çekilme sürecinin normal karşılanması hatta bu durumun teşvik edilmesi durumudur. Bu durum yaşlı bireyler için birden fazla olumsuzluğu beraberinde getirdiği istenmeyen bir durum olduğunu ileri sürülmüştür. Geri çekilmenin kuramının düşüncelerine karşı; Yaşlı bireylerin farklı durum ve oranlarda içe çekildiği (Maddox,1964), aileden geri çekilme ve arkadaşlardan kopma arasında ters ilişki olduğunu (Carp, 1968) ve kopmanın yaş ile ilişkili olmadığını, tam zıttı yaşla beraber artan fizyolojik ve sosyal stres ile bağlantılı olduğunu (Tallmer ve Kutner, 1969) ileri sürmüşlerdir (Durak, 2012: 273). Yaşlılıkla beraber fizyolojik, psikolojik ve sosyal sorunlarda artmaktadır. Yaşlılar, bu dönemin özelliklerine uyum sağlamakta zorlanırken birde toplum tarafından dışlanması daha çok

çöküntüye uğramasına neden olacaktır. Bundan dolayı bir geri çekilme söz konusu olmamalı sadece rol ve görevlerinde değişimler meydana gelmelidir.

1.8.1.3. Süreklilik (Continuity Theory) Kuramı

Süreklilik kuramı R.C. Atchley tarafından geliştirilmiş olup geri çekilme ve etkinlik kuramlarının açıklığa kavuşturamadığı özelliklere daha geniş açıdan bakmıştır. Bu kurama göre yaşlılıkla beraber yaşlıların bazı rollerle ilişkilerin kesilmesi bazı rollerinde başarılı şekilde sürdürülmesi gerektiği tezi savunulmuştur (Onur, 2011: 350). Yaşlılık karmaşık bir süreç olup en önemli özelliği başarılı yaşlanmadır. Bu kurama göre yaşlı bireyler önceki dönemlerde pasif, edilgen ve içine kapanık ise emeklilik sonrasında da bu şekilde devam etmektedir. Fakat dinamik, hareketli ve toplumsal katılımlı birey ise yaşlılığında da aktif olup evde pek durmazlar (Kalinkara, 2016: 38). Bu düşünceden de anlaşılacağı üzere yaşlıların durumunu, önceki dönem özellikleri belirlemektedir. Daha önce göstermiş oldukları davranış biçimleri yaşlılıklarını etkilemektedir. Bu kuramda meslek hayatlarında başkalarına bağımlı iseler yaşlılıkta sosyal hayattan uzaklaştıkları fakat meslek yaşamında bağımsız olanlar daha çok etkinliklere katıldıkları ve toplumsal hayata uyum sağlamaktadır (Tufan, 2016: 144). Bu kuram geçmiş ve gelecek arasında bir bağ kurmaktadır.

Süreklilik kuramı, orta yaş ve yaşlılıkta meydana gelen davranışları gözlemlemekte olup geçmiş ve gelecek arasında bir bağ kurup hangi rollerin devam ettiğine ya da devam edeceğine üzerine odaklanmıştır. Genel çerçevede bu kuram yaşamın çocukluktan yetişkinliğe orandan da yaşlılığa bir bütünlük olarak süreklilik arz ettiği savunulmuştur (Kurtkapan,2017: 41-42). Bu kuram özellikle önceki rollerinin sürdürülmesi gerektiğini savunmuştur. Fakat yaşa bağlı olarak kişiler istemese de bazı rollere toplum tarafından son verilmektedir.

Yaşlıların bazı rollerini mecburi olarak kaybolmaktadır. Emeklilik yaşıyla beraber yaşlının çalışma hayatındaki rolleri sona ermektedir. Fakat yaşlı bu rolle beraber başka roller geliştirebilir. Buna verilebilecek en güzel örnek büyükanne ve büyükbaba rolüne bu dönemde sahip olmaktır. Evlilik yaşının yükselmesine bağlı olarak bu dönemde torun sahibi olunmaktadır. Buda yaşlı için tekrar hayata bağlanmasını

sağlayan önemli bir durumdur. Böylece yaşlıların hayatlarında rol ve statüler zamana bağlı olarak değişmekte ya da var olan roller sürdürülmektedir (Şentürk, 2018: 131).

Bu kurama göre bireyler gençlik döneminde, yaşlılık dönemi gibi bir dönemin olduğunun farkında olmaları ve bu dönem sonucu ortaya çıkacak şeylere önceden hazırlıklı olmalıdırlar. Bu nedenle bireylerin sağlıklı ve başarılı bir dönemden geçmeleri, sağlıklı ve başarılı bir gençlik geçirmesine bağlı olduğu dönemler birbirine süreklilik azar ettiğini savunulmuştur (Ceylan, 2015: 48). Bireylerin geçmiş hayatları ileri hayatlarını etkilemektedir. Dönemler arası bir süreklilik vardır.

1.8.1.4. Toplumsal Rol Kuramı (Sosyal Statü ve Rol Bağlamında yaşlılık)

Toplumsal bir varlık olan birey, içinde doğduğu toplumsal yapıdan etkilenerek varlığını sürdürür. Bireyler doğduğu andan itibaren önceden var olan kültürün içine doğar ve yaşamını o şekilde ikame ederler. Toplum bireylere belirli rol ve görevler yüklemektedir. Toplumsal bir varlık olan birey verilen rol ve görevleri benimsedikten sonra uygulamaya geçer. Kültürel sistem, bireyin topluma katılımını kolaylaştıran rol ve görevler vererek bireyin toplum içindeki statüsünü belirlemektedir. Bireyler zamana bağlı olarak değişen rol ve sorumlulukları yerine getirmeye çalışırlar (Gök, 2019: 55). Bireyler belirli bir kültürün içine doğduklarından hangi davranışları gösterip göstermeyeceğini toplumsal yapı içerisinde öğrenir. Bulunduğu yaş grubuna göre rol ve görevlerini yerine getirir.

Toplumsal rol kuramının kurucusu olan Hooyman ve Kıyak (2002: 256-257), toplumun oluşturduğu yaş normlarından söz etmektedir. Bu kuramın kurucularına göre toplum bireylerin yaş özelliklerine bağlı olarak bir norm belirlemekte kişilerde buna uyum sağlamaktadır (Şentürk, 2018: 132). Bireyler belirli bir toplum içine doğar. O toplumun öncesinde belirlediği roller vardır. Bu roller zamana bağlı olarak değişim göstermektedir.

Toplumsallaşma süreci içerisinde farklı davranış kalıpları gerektiren anne, baba, büyükanne, büyükbaba, emeklilik vb. roller zaman içerisinde öğrenilir ve hayata geçirilir. Bu roller yaşa bağlı olarak toplumsal çerçevede uygulanır. Toplumsal statü ve roller kişilerin içinde bulundukları zamana bağlı olarak değişiklik gösterir. Yaşlı bireyler bu süre içerisinde belli rollerinde kayıplar yaşarlar. Sosyal statü ve rollerinde

meydana gelen kayıp ve değişimler bazı yaşlı grupların topluma uyum noktasında sıkıntı yaşanır. Fakat bu değişen rol ve statülere uyum sağlayıp ve yaşama aktif katılan kişilerin yaşlılığı başarılı bir şekilde geçer (İçli, 2016: 42).

Toplumsal rol kuramına göre bireyler geçirdikleri evreler, bebeklik, çocukluk, yaşlılık dönemine bağlı olarak rol ve statülerinde değişim ve kayıplar yaşanmaktadır. Bu dönemlerden yaşlılık evresi özellikle kayıpların fazla olduğu dönemdir. Bu dönemde yaşlılar toplumsal rol ve statülerine uyum sağlamalıdır.

1.8.1.5.Modernleşme Kuramı

Modernleşme kuramına göre bu dönemde toplumsal yapıda meydana gelen endüstrileşme ve kentleşmeye bağlı yaşanan değişimde yaşlıya bakış açısı değişmiş ve yaşlının konumu daralmıştır. Modernleşme süreciyle beraber toplam nüfus içindeki yaşlı birey oranı önce yavaş daha sonra hızlı bir şekilde artmıştır. Bu hızlı artışla beraber toplumsal yapıda meydana gelen değişim yaşlılar üzerinde etkili olmuştur. Buna bağlı olarak sosyoekonomik ve demografik yapıdaki değişim yaşlılık çalışmalarını da etkilemiştir. Modernleşme süreciyle rollerdeki değişimler aile hayatını ve statüyü de etkilemiştir (Akçay, 2015: 34). Dönemsel olarak meydana gelen değişimler ve dönüşümler yaşlının hayatını hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilemiştir.

Yaşlının pozisyonu sanayi öncesi dönemde saygıdeğer otoriter olarak tanımlanır. Tarihsel çağlarda, çoğunlukla her bir sahne kendi dönemini “ altın çağ” olarak anımsatırken sanayi öncesi dönem yaşlı birey ve yaşlılar için “ altın çağ olarak betimlenir. Geçmişin bu basmakalıp bakışı, yaşlıların daha kötü durumda oldukları düşünülen modern toplumdaki konumlarıyla çelişmektedir. Çünkü yaşlılar, modern dönemde anlamsız emekliliğe sevk edilmekte, aileleri tarafından önemsenmemekte ve hüküm süren genç kültür tarafından ihmal edilmektedir. Modernleşme teorisinin temel tezi, “toplum kırsaldan sanayiye doğru hareket ettikçe yaşlıların durumu kötüleşir, kentleşme ve endüstrileşmenin birleşmesi geniş aileye zarar verir ve toplumun temel birimi olarak çekirdek aile geniş ailenin yerini değiştirir ve yaşlı insanları hem aile hem toplumdan soyutlar” (Şentürk, 2018: 135). Modern öncesi dönemde yaşlı güçlü, bilge, kültür alışveriş yapılan kişi iken modernleşmeyle beraber yaşlı, pasif işe yaramaz olarak görülmüştür.

Bu kuram sanayileşmenin yaşlı bireyler için olumsuz olduğunu ve statüsünde gerilemelerin olduğunu ortaya koymuştur. Bundan dolayı bu kuram eleştiriye maruz kalmıştır. Sanayileşme aynı zamanda sağlıkta, eğitimde, şehirleşmedeki gelişmeleri de kapsar. Yaşlılar aynı zamanda kültürel geleneklerin koruyucusu ve aktarıcısı olan kişilerdir. Bunlardan dolayı toplum modernleştikçe yaşlı bireylerin statü arasındaki ters ilişki bulunduğu fikri, eleştirilere dayanamamıştır. Bunun en önemli sebebi günümüz toplumların henüz endüstri sürecine girmeden önceki halini, bugünkü endüstrileşmemiş toplumlarla karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırma ise yanlış sonuçları doğurmuştur. Bu teorinin iddiaları sosyal ve tarihsel bazı ele alarak çürütülmüştür (Tufan, 2016: 152-153).

Modernleşmeyle beraber yaşlının hayatında birtakım gerilemeler olsa da bu duruma sanayi öncesi bazı toplumlarda da görülmüştür. Yaşlı bireylerin toplumda meydana değişimler ve ihtiyaçlar tarihsel bazda değişimler yaşandığı ve birtakım olumsuz koşullara maruz kaldığı araştırmalar sonucu ortaya koyulmuştur (Gök, 2019: 60). Sadece bu durum modernleşmeye has değildir. Geleneksel toplumlarda da yaşlısına değer verilmeyen toplumlarda vardır. Geleneksel dönemde çoğu toplumda yaşlıların sıkıntılarını dile getirilmiyor, yakın çevreden karşılanıyordu. Bu sıkıntıların dile gelmemesi sadece modern dönemde yaşlılık sorunları vardır diyemeyiz. Fakat bu durum modernleşmeyle gün yüzüne çıkmıştır diyebiliriz. Çünkü bu dönemde değişim ve dönüşümler fazladır.

Modernleşmeyle beraber toplumsal yapıda gelişmeler ve dönüşümler yaşanmıştır. Sağlık, eğitim, teknolojik vb. gelişimler yaşanmış aile kurumu ise dönüşüme uğramıştır. Sağlıkta meydana gelen gelişimler sonucu ortalama yaşam süresi uzamıştır. Aile kurumu ise geniş aile yapısından çekirdek aileye yapısına dönüşmüştür. Bu yaşanan değişimler ve dönüşümler yaşlılar için olumsuz olarak algılanmamalı ve yaşlılar toplumun dışına itilmemelidir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında gelişmişlikleriyle beraber yaşlının konumu yine de korumuş önemli bir seviyede tutulmuştur. Yaşanan değişimler ve gelişmelere bağlı olarak yaşlının da bu duruma uyum sağlayıcı ve geliştirici yapılar oluşturmuşlardır. Bu dönemin meydana getirdiği gelişmelere bağlı olarak çalışma hayatında yaşlıya duyulan önem azalmıştır. Yaşlı pasif işe yaramaz olarak düşünülmüştür. Yaşlıları bu şekilde toplumsal dışlamak yerine başka alternatifler

üretilecek yaşlıların topluma bağılılıkları artırılmalıdır. Gelişmiş ölkelerin yaşlılar için uyguladıkları politikalar ölkemizde de uygulanmalıdır.

Bunlarla beraber günümüz toplum yapısına bakıldığında önceki dönemlerle kıyaslandığında eğitim düzeyi daha yüksek ve buna paralel olarak ise yaşlı bireylerin toplumsal beklentileri daha yüksek olduğunu göz önünde bulundurmak lazım. Modern hayatla beraber, eğitim düzeyi, teknolojik gelişmeler ve sağlık koşulları iyileşmesi yaşlılar için olumlu özelliklerdir. Bu gelişmelerin yaşlıların sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi ve sosyal refahının sağlanması yönünde toplumsal kurumlar tarafından etkinleştirilmesi önemlidir (Alptekin, t.y: 13). Toplumsal değişim beraberinde getirdiği yenilikler insan beklentilerini de değiştirir. Modernleşmeyle beraber meydana gelen değişimler yaşlı bireylerinde toplumsal beklentilerini değiştirmiştir. Geleneksel dönem yaşlısını beklentisiyle modern dönemin beklentisi farklılaşmıştır. Bu farklılığın en büyük sebebi teknolojiyle beraber eğitim düzeyinin yükselmesini gösterebiliriz.

Fonksiyonalist toplumlarda toplumsal düzenin sağlanabilmesi için karşılıklı etkileşim, birlik beraberliğe vurgu yaparken, çatışma kuramı gücü elinde bulunduran, baskıyla toplumsal düzeni sağlamaya çalışan bir arenadır. Bazen toplumda meydana gelen değişimler çatışma doğurabilmektedir. Toplum gücü elinde bulunduran kişilerin egemenliğin altına girmektedir. Bu durum aşağıda açıklanmış.

1.8.2. ÇATIŞMACI KURAM AÇISINDAN YAŞLILIK

Yaşlanmanın sosyolojik açıklamalarında 1960 dönemlerine kadar yapısal işlevselci bakış açısı hâkim olmuştur. Çatışmacı teorisyen Dahredorf (1959) tarafından Marksist kurama dayalı çatışma eksenli yaşlanma kuramı geliştirildikten sonra ise bu yaklaşım da yaşlılığı açıklamada farklı bir bakış açısı getirmiştir. Çatışmacı kuram, yapısal fonksiyonalistleri toplumsal değişim ve çatışmayı açıklayamadıkları bu konuda da bağınaz oldukları noktasında eleştirmiştir (Kurtkapan, 2017: 62). Çatışması kuramın temsilcilerine göre toplum güç elde etmek için birbirleriyle mücadele ve rekabet edildiği bir alandır. Toplumda üst grupta yer alan bireyler diğer grup üzerine baskı kurarak bütünlüğü sağlamaya çalışır. Bütünleşmenin sağlamanın en iyi yolu bazı grupların diğerlerinin aleyhine fayda sağladıkları bir düzen olarak tanımlarlar. Toplumsal yaşamın merkezinde düzenden ziyade anlaşmazlık, uzlaşmazlık, kargaşa ve çatışma

bulunmaktadır Buna karşın fonksiyonel kuramcılarının savunduğu toplum yapısı karşılıklı bağımlılık ve birlik düşüncesi olduğunu savunur. Toplumsal bütünleşmeyi artırmanın en iyi yolu ortak değer, norm ve ahlaktır (Tathıcan, 2011: 87). Buradan da anlaşılacağı üzere fonksiyonalistler toplumsal düzen, birlik bütünlükten doğar birinde meydana gelen bozulma bütünü etkiler düşüncesi hâkimken, çatışmacı kuram daha çok toplumun içinde bulunan farklı grupların arasındaki eşitsizliğe vurgu yapar. Burada önemli olan gücü elinde bulunduranlardır. Toplumda genellikle bir çatışmanın varlığından söz eder. Toplumsal yaşamda bu mücadele ve çatışmayla yeniden düzenlenir. Bu çatışmanın en önemli sebebi ise sosyal kaynakların eşit olarak dağılmamasıdır. Bu eşitsizlik yaşlar arasında da olmaktadır.

Çatışmacı yaşlanma kuramının temelinde, sosyal kaynakların eşitsiz olarak dağılımında yaş kategorileri arasındaki farklılıkların olduğunu düşüncesine yer almaktadır. Kapitalist toplumun temelini maddi üretim oluşturmakta, kişilerin değeri ise maddi üretime yaptıkları katkıyla ölçülmektedir. Kapitalist sistem yaşlıların üretime az katkı sağladığını düşünmektedir. Kapitalist sistemin bu düşüncesi çatışmacı kuram tarafından eleştirilmiştir. Yaşlı bireylerin, cinsiyet ve sınıf farklılıkları üzerinden incelendiği çatışmacı kuramda onların diğer nesillerle ve kendi aralarındaki eşitsizliklere odaklanılmaktadır (Kurtkapan, 2017: 62).

Çatışmacı kuramın yaşlılık üzerine çalışmaları fonksiyonalistlere göre daha azdır. Bu kuramın yaşlılığı izah etmede kullandığı kuramlar politik ekonomik kuram ve yaş tabakalaşması kuramıdır (Şentürk, 2018: 140). Çatışmacı kuramın temelini bu iki kuram oluşturmaktadır. Bu iki kuramın açıklığa kavuşturulması yaşlılığı anlamak açısından önemlidir.

1.8.2.1.Politik Ekonomik Kuram

Politik ekonomik kuram, toplumsal yapıları düzenleyen ekonomik ve siyasal güçlerin geliştirdikleri sosyal politikaların toplumu tabakalaştırdığını ve bu durumun yaşlanma sürecini ve yaşlanan insanları önemli derecede etkilediğini öne sürmektedir.

Yaşlıların toplumsal olarak yapılanmasında, ekonomik politik görüşe göre ulus ve ekonomik yapı gibi unsurlar etkilidir. Bireylerin içinde bulunduğu toplumun ekonomik- politik yapısından ayrı bir yaşam sürdürmesi düşünülemez. Devletlerin

ekonomik gelişmişlik düzeyi ve aldığı politik kararlar yaşlı bireyleri etkilemektedir. Bu kurama göre bu alanlardaki etkileşime bağlı olarak yaşlıların yaşlanma tecrübeleri, yaşam düzeyi ve beklentisi, günlük hayatta beklentiler açısından eşitsizliğe neden olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı ekonomik politik kuramın işlevi, bazı yaşlılar için kontrol ve güce, diğer yaşlılar için de bağımlılık ve güçsüzlüğe yol açan süreçleri tenkit ederek çözümünü açıklığa kavuşturmasıdır (Phillipson, 2014: 69).

Son zamanlarda yaşlanma ile ilgili yapılan çalışmalara Estes tarafından geliştirilen politik iktisat teorisi önemli bakış açıları kazandırmıştır. Politik iktisat teorisi, kapitalizm ile devletin görev ve sorumluluklarına, aynı zamanda yaşlıların marjinal hale getirilmelerine ilişkin bir yaklaşımı savunmaktadır. Bu teori, aynı zamanda toplumda var olan güç mekanizmaları ile eşitsizliklere yön veren veya biçimlendiren ve üretim odaklı ekonomik ve siyasal yapıları ele almaktadır. Sosyal politika, gelir ve sağlık hizmetleri ile sosyal güvenliğe yönelik toplumsal yapıların bir savaşı veya çatışması olarak tanımlanmaktadır. Yaşlıların hayatını büyük ölçüde etkileyen bu politikalar, toplumsal yapıların toplumsal cinsiyet, sınıf ve ırka göre nasıl tabakalaştığını göstermektedir. Dolayısıyla yaşlanma sürecinin ve yaşlılık olgusunun var olduğu toplumsal yapıdan, diğer sosyal güçlerden veya etkenlerden bağımsız ele alınamayacağını söylemek yerinde olacaktır (Giddens, 2008: 226).

Toplumsal yapıların düzenleyicisi olan ekonomik ve siyasal güçlerin geliştirdikleri politikalar yaşlının yaşamını etkilemektedir. Alınan politik kararlar yaşlının toplum tarafından ya bütünleşmesine ya da dışlanmasına neden olmaktadır. Yaşlının içinde bulunduğu çevre ve ekonomik düzey yaşlının toplumsal bütünleşmesini etkilemektedir. Yapılması gereken en önemli şey yaşlının toplum içindeki kaynaklardan eşit şekilde yararlanma fırsatı doğurmaktır. Eğer bu eşitlik göz ardı edilirse öncesinde ekonomik olarak iyi olan yaşlıların toplumsal kaynaklardan rahat bir şekilde yararlanabileceği fakat ekonomik düzeyi düşük olan kişiler ise yararlanmayacağı ve toplum tarafından dışlanma ile karşı karşıya kalınacağı bir gerçektir.

1.8.2.2.Yaş Tabakalaşması (Age Stratification) Kuramı

Yaş tabakalaşması kuramının kurucusu Matilda White Riley' dir. Bu kuram yaş ile toplumsal yapı arasındaki bağlantıyı açıklamaya çalışmıştır. Kişisel yaşlanmaya

bağlı olarak, toplumdaki yaşlı bireylerin yaş tabakalaşması üzerindeki etkisi ve rolü üzerinde durulmuştur. Ayrıca emeklilik kavramının, sosyal yapı üzerindeki etkisini açıklanmıştır (Akçay, 2015: 61).

Yaş tabakalaşması kuramı, emeklilik politikası gibi toplumsal yapıların rolünün bireysel yaşlanma süreciyle toplumdaki yaşlı insanların genel olarak tabakalaşma üzerindeki etkisini incelemektedir. Yaş tabakalaşmasında mühim olan nokta “yapısal gecikme” nosyonudur. Bu yapıların, nüfus içindeki ve kişilerin hayatlarındaki değişmelerle nasıl beraber değişmediklerine bağlı olarak bir düşünce geliştirmişlerdir (Giddens, 2008: 226). Yaş tabakalaşmasında emeklilik yaşı önemli rol oynamaktadır. Bu kuram yaşa bağlı olarak değişen rol kavramında yaşlılarda kronolojik yaşı baz almaktadır.

Bu kuramın eleştirildiği nokta her grubun içindeki bireyin geçmiş veya gelecek yaşamlarının aynı olmadığıdır. Bireylerin içinde bulunduğu sağlık koşulları da bir değildir. Bu nedenle emeklilik yaşının baz alınması eleştirilmiştir. Bireyler aynı yaşta aynı özelliklere sahip değildir. Kronolojik yaşı küçük olan bazı kişiler, fizyolojik yada psikolojik olarak erken dönem emekli olmak zorunda kalabilir yada tam tersi kendini iş hayatında mutlu hisseden daha geç emekli olmak isteyebilir. Aynı yaş tabasında olan kişiler aynı özellikleri göstermez.

1.8.3.YORUMSAMACI-ETKİLEŞİMCİ KURAM AÇISINDAN YAŞLILIK

Yorumsamacı- etkileşimci kurama göre bireyler, toplumsallaşma sürecini, içinde bulunduğu toplumsal çevreyle karşılıklı etkileşim kurarak öğrenirler. Bu etkileşim karşılıklı alış verişe dayalı olup hangi davranışın uygulaması gerektiği toplumsal yapıya bakarak yorumlanır ve diğerlerinin tepkilerine göre hareket edilir. Bu etkileşim süreci içerisinde erkek, kadın, evli, bekar, genç ve yaşlı kişilere ait roller ve beklentiler öğrenilir (Şentürk, 2018: 147- 150).

Bu kurama göre bireyler hayatlarında yaşlılığı ve yaşlanmayı nasıl anlamlandırdıkları ve algıladıkları üzerinde durulmuştur. Bu kuram özellikle yaşlı bireylerin toplumsal hayatlarını, yaşlılığı algılama biçimi ve yaşlılık dönemi nasıl

geçirdikleri büyük oranda etkili olmuş özellikle yaşlıların yaşlanmaya yüklediği anlam üzerine odaklanılmıştır.

Bu kuram yaşlılığın toplumsal boyutu yanında bireysel boyutu üzerinde de durmuştur. Bu bağlamda “yapı ve fail” etkileşimin üzerinde durulan makro ve mikro sosyolojik perspektiflerin kesişim alanlarından hareketle türlü açıklamalar yapılmaktadır. Bu kuramın önemli hale gelmesiyle aktivite kuramının bakış açısı bu kuram açısından tekrardan gözden geçirilmiştir. Buna göre bireylerin yaşlılıkta kaybettikleri rollerin yerlerine yeni rolleri alarak toplumsal etkileşimde kalmaya devam ettirdikleri görüşünü savunmuşlardır. Yaşlanmayla beraber ortaya çıkan biyolojik faktörler sonucu yaşlıların vücut yapısındaki gerilemelere bağlı olarak bazı kısıtlamaların olması ve emeklilik gibi mecburi zorunlulukların ortaya çıkması yaşlıların rollerinde değişimler ortaya çıkmıştır. Yaşlılar kaybettikleri rollerin yerine başka roller üstlenmiştir. Yaşlıların toplumsal yapıda aktif olması yaşamdan daha keyif almasını sağlamıştır (Kalınkara, 2011: 29–31).

Yorumsamacı – etkileşimci kuram içerisinde “Etiketleme”, Alış veriş” ve “Yaşam boyu gelişim” bu üç kuram vardır. Bu üç kuramın açıklanması yaşlılığı anlamlandırmak için önemlidir.

1.8.3.1.Etiketleme kuramı

Yorumsamacı- etkileşimci kuramın bir dalı olan bu kuram “ bir kişiye toplum içinde atfedilen etiketlerin o kişinin yaşamında önemli bir etkisinin olduğunu” öne sürmektedir. Bu kurama göre bireylere ilişkin üretilen etiketler, sıklıkla “ kendini gerçekleştiren kehanetler” durumuna dönüşürler. Yani burada bireylerin bilinçaltlarına yerleşen düşüncelerin bir gün ortaya çıkma olasılığıdır (Şentürk, 2018: 151). Bireylerin geçen zamana bağlı olarak yaşlılık sürecinin yaklaşmasıyla yaşlılığının çok kötü geçeceğini düşünüp bu durumun yaşanmasıdır. Yaşlanma beraberinde toplum tarafından dışlanmasına neden olacağını düşünüp kendini toplumdan dışlanmış hissetmesidir. Bu kuramda özellikle toplumların bireylere atfettikleri etiketler yaşamını etkilemektedir.

Bireylerin düşüncelerini, tutumlarını ve davranışlarını toplumların etiketleme şekli etkilemektedir. Toplumların bireyler hakkında “yaşlı” veya “yaşlılık” kavramını kullanması bir etiketleme biçimidir. Belirli bir yaşa gelen, emekliye ayrılan ve eski gücü

olmadığı için aktif yaşamdan uzaklaşan kişilere toplum yaşı kavramını kullanmaktadır. Yaşlı bireyler daha önceki yaşlıların, yaşlılık evrelerini nasıl geçirdiklerine bakarak ona göre hayatlarını devam ettirmektedir. Toplumlar yaşlı bireyler için, geç algılama, işe yaramama, bunamış gibi cümleler kullanıp ona göre hareket etmektedirler (Şentürk, 2018: 152). Her toplumun yaşlılar hakkında kendine özgü etiketlemeleri vardır. Hatta bu etiketlemeler zamana bağlı olarak değişebilmektedir. Her birey kronolojik yaşına bağlı olarak bazı özellikler kazanmakta bazı özelliklerini ise kaybetmektedir.

Yaşlanmayla beraber bireyler, birçok yönden kayba uğramaktadır. Yaşlıların biyolojik ya da fiziksel kayıpları bütün hepsinde aynı sonuçlar doğurmaz. Çoğunlukla yaşlılar için olumsuz etiketlemeler mevcuttur. Bu duruma bağlı olarak yaşlı bireylerin yürümesi, hareketlerinin, düşünce ve davranışlarının yavaşlaması bütün yaşlılar için ortak olduğu düşünülür. Fakat bu durumun tüm yaşlı bireyler için, doğru olmadığı kanıtlanmıştır (Tufan, 2016: 146-147). Yaşlılık, bütün bireylerde farklı şekilde tezahür etmektedir. Bazı yaşlılar fizyolojik ve psikolojik olarak daha olumlu atlatırken bazıları olumsuz atlatabilmektedir. Toplumların yaşlılar için belli etiketlemeler kullanması yaşlıların hayatlarına dair düşünce yapısını etkilemektedir.

Etiketleme kavramı, toplumsal etkileşime bağlı olarak yaşlı bireylerin hayatını büyük oranda pozitif ya da negatif yönde etkilemektedir. Toplumların, yaşlılar için etiketledikleri olumsuz düşünceler onların toplumdan dışlanmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı yaşlılar için olumlu düşüncelerin toplum tarafından yaygınlaşması, yaşlıların daha rahat bir şekilde bu dönemi atlatmasını sağlayacaktır. Yaşlılar bazı fiziksel güçlerini, rollerini kaybederken başka roller vererek topluma kazandırılabilir. Toplumlar yaşlılar için olumlu yönde beklentilere girmeleri yaşlılarında o yönde başarılı bir yaşlılık geçirmesini sağlayacaktır.

1.8.3.2. Alış veriş kuramı

Alış veriş kuramının üzerinde durduğu nokta bireylerin toplumda karşılıklı maddi veya maddi olmayan ihtiyaçlara sahip olmasıdır. Karşılıklı bu ihtiyaçları gidermeye çalışmaktadırlar. Bireylerin ihtiyaçları yaşa bağlı olarak değişim göstermektedir. Buna bağlı olarak yaşlılar, geçmiş döneme bağlı olarak hedefleri, ihtiyaçları değişse de farklı şeyleri hedefleyerek hayatlarını o şekilde ikame etmek

istemektedirler. Bu durum yaşlıların günlük hayatlarında bazı tutum ve davranışlarını ön plana çıkarmaktadır. Bu kuram ayrıca, nesiller arasındaki alış veriş değişimini de açıklamaktadır. Yaşlı bireyler, bazı kişilerle ilişkilerini sürdürürken, bazılarıyla ilişkilerini en aza indirmeleri buna örnek verilebilir. Yaşlı bireylerin, günlük yaşamda daha çok yaşlı bireylerle vakit geçirdikleri, ahirete yöneldikleri gözlemlenmiştir. Bu kuram, belli yaş gruplarındaki değişimi yaşa bağlı olarak gösterdikleri fayda ile arasındaki dengeyi açıklamaktadır (Water,2008:110-111;Akt Şentürk, 2018: 158).

Yaşlı bireyler, çocuklarıyla beraber yaşamaları her iki taraf içinde fayda sağlamaktadır. Her türlü ihtiyaçlarını çocukları karşılamaktadır. Yaşlılar psikolojik, kültürel ve sosyal olarak kendilerini güvende hissetmektedir. Herhangi bir sağlık sorununda çocukları destek olmaktadır. Yaşlılarda evde torunlarıyla ilgilenmekte onların bakımında yardımcı olmaktadır. Karşılıklı bir alış veriş söz konusudur (Şentürk, 2018: 158). Bireyler yaşlandıklarında bir işe yaramadığı düşünülüp dışlanmamalıdır. Yaşlandığında rollerinde değişiklikler olmaktadır. Yaşlılar kendilerinin yük olduğu düşüncesine kapılmamalıdır. Bulunduğu ortamlarda karşılıklı bir alış veriş söz konusudur. Yaşlıların çocuklar tarafından bazı ihtiyaçları karşılandığı gibi onların torunlarına bakarak veya başka türlü ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Özellikle modernleşmeye bağlı olarak kadının iş hayatına atılması yaşlı bireylerin torunlarına bakması aile yükünü hafifletmiştir.

1.8.3.3. Yaşam boyu gelişim kuramı

Bu kuramın temel varsayımı gelişim yetişkinlik döneminde sona ermemekte yaşam boyu devam etmektedir. Yaşamın genelinde kayıplar ve kazançlar beraber yaşanmaktadır. Bu kuramda sağlıklı bir gelişim için kayıpları en aza indirmek gerektiğini savunur. Yaşın değişiminden ziyade tutumların değişimini vurgu yapar. Yaşı sadece tanımlayıcı bir değişken olarak ele alır (Eryılmaz, 2011: 50-52). Gelişim sadece bir dönemde gerçekleşmez. Her dönemin kendine özgü özellikleri vardır. Yaş, bu dönemleri birbirinden ayırmak ve tanımlamak için önemlidir.

Yaş, toplumsal düzeni sağlamada önemli bir etkidir. Birçok toplumun, sosyal rollerinin belirlenmesinde, resmi işlerde, hukuksal kanununda yaşla ilgili düzenlemeler vardır. Toplumlar bireylerin hak ve sorumluluklarını yaşıyla ilişkilendirmektedirler.

Bireyler ilerleyen yaşıyla beraber bazı sorumluluklardan muaf olmakta bazı sorumlulukları ise üstlenmektedir. Yani bireyler yaşa bağlı olarak toplumsal norm ve rolleri değişmektedir (Şentürk, 2018:159). Örneğin 65 yaş sonrasında emeklilik yaşı olması sorumlulukları değişmektedir.

Bu kurama göre bireyler; bebeklik, çocukluk, yetişkinlik, olgunluk, yaşlılık ve ileri yaşlılık gibi evrelerden geçmektedir. Geçirdikleri evrelere bağlı olarak rol ve sorumlulukları gelişip değişmektedir. Kişiler zamana bağlı olarak ilerleyen yaşlarıyla beraber, değişen rolleriyle toplumla etkileşime girer. Bu kurama göre yaşlılar, bu yaşam döngüsüne bağlı olarak önceki davranışlardan farklı davranışlar sunarlar (Victor,2005:33;akt,Şentürk, 2018: 160). Bireyler yaşamları boyunca belli gelişim evrelerinden geçerler. Bu gelişim evrelerinin özelliklerine göre bireylerin rolleri değişir.

1.8.3.4. Feminist Kuram

Yaşlılık olgusu, yakın bir zamana kadar cinsiyet değişkeni olmadan genel olarak ele alınmaktaydı. Günümüzde bile yaşlılığın cinsiyet boyutu hala tam açıklığa kavuşmuş değildir. Bu kuram ataerkil toplum yapısını eleştirerek, kadının erkeğe bağımlı bir yaşam sürdüğünü dile getirmiştir. Bu kurama göre kadın, geçmişten günümüze kadar erkek hakimiyetine bağlı olarak hayat sürmüştür. Toplumsallaşma sürecinde kadın aile başta olmak üzere öğrendiği erkeğe itaat ve boyun eğmesidir. Ekonomik ve toplumsal yapı içerisinde kadın cinsiyet ayrımcılığıyla karşı karşıya kaldığı için yaşlılık döneminde ise yine dezavantajlı konuma düşmektedir. Ekonomik durumu ve eğitim durumu düşük olan yaşlı kadınlar yaşlılık döneminde de bu durumdan etkilenmektedir (Şentürk, 2018: 160-162). Bu kuram yaşlı kadınların dezavantajlı konumu üzerinde daha fazla durmaktadır. Yaşlılıkta kadınlar erkeklerden daha fazla sorunla karşılaştığı dile getirilmiştir. Yaşlı bireylerde yaşam süresi kadınların erkeklerden daha uzun sürdüğü ve bu beraberinde birçok sorun getirdiği açıklanmaya çalışılmıştır (Kurtkapan, 2017: 267)

Feminist kuram daha çok kadınların dezavantajlı durumlarını açıklamıştır. Her insan belli bir toplum içinde doğar o toplumun kültürüyle şekillenir. Bütün toplumlarda kadına ve erkeğe belli roller biçilmiştir. Kadın daha çok evin içindeki işlerle özdeşleştirilirken erkeklerde dışarı işiyle ilgilenmektedir. Kadın evin içinde olduğu için

sosyalleşmesi daha azdır. Yaşam süresi olarak kadınlar daha uzun yaşadığı için ekonomik olarak erkeğe bağlı olan kadın yaşlılığında ekonomik olarak kendini güvende hissetmemektedir. Bu gibi durumlardan dolayı kadınlarda artık iş hayatına atılıp sosyal hayata daha fazla katılmaktadır. Ekonomik durum kadınlarında iş hayatına atılmasını mecburi kılmıştır. Bireyler geçmiş hayatlarını ne kadar sağlıklı geçirirse yaşlılığını da etkilemektedir. Bu kuramda ataerkil yapıyı eleştirmiş çünkü kadınların dezavantajlı durumlarını ortaya koymuştur. Yapılması gereken kadınların sosyal ve ekonomik olarak sosyal devletin güvence altına almasıdır.

1.8.3.5. Alt kültür kuramı

Bu kuram Arnold Rose tarafından geliştirilmiştir. Aktivite ve geri çekilme kuramlarıyla birçok benzer özellikleri bulunmaktadır. “Alt kültür, toplumun herhangi bir kategorisi içinde o kategorinin üyelerini birbirleriyle ilişkilerini diğer kategorilerdeki bireylerle ilişkilerinden daha çok olduğu bir kültürün geliştirilmesidir. Bir alt kültür, bir toplumun üyelerini kendi aralarında diğer kategorideki kişilerle olduğundan daha fazla etkileşim kurduklarında ortaya çıkar. Alt kültürler, iki olası durum gerçekleştiğinde gelişir. (1) Toplum üyelerini birbirleriyle bazı noktalarda pozitif yakınlıklarını olması, benzer ilgi ve problemleri paylaşması veya uzun süreli ve güçlü arkadaşlık ve dostluklara, ortak geçmiş ve ilgilerden oluşan bir ilişkiye sahip olması durumunda; (2) daha geniş grupla olan etkileşimden dışlandıklarında ve büyük gruptan ayrı tutulduklarında. Yaşlı insanlar alt kültürün her iki koşuluna da tabi olmaktadır. Yaşlılar, ortak ilgileri, ortak rol değişikliklerini, beklentileri paylaşır ve gençler tarafından soyutlanırlar” (Akçay, 2015: 56).

Bu kuramın temelinde yaşlı bireylerin kendi yaş gruplarıyla iletişimin ve etkileşimin artışı “ sosyal gerçeklikle” açıklamaktadır. Yaşlı bireyler kendi yaş gruplarıyla iletişimini artırırken diğer yaş guruplarıyla iletişimin azalmıştır. Örnek vermek gerekirse bilişim teknolojinin gelişmesine bağlı olarak, yaşlıların teknolojik kullanıma uzak kalması, gençlerle ortak paydalarının azalmasına neden olmuştur. Bu nedenden dolayı yaşlı bireyler, çocukları ya da torunlarıyla ortak etkinliklerde bulunma durumu azalmıştır (Kaygusuz, 2008: 229). Bu kuram, yaşlı bireylerin kendi yaş gruplarıyla iletişime geçtiği, diğer gruplarla ise ilişkilerini sınırlandırdığı düşüncesi

hâkimdir. Bu duruma bağlı olarak yaşlılar, kendi aralarında oluşturdukları bağla, farklı bir yaşan ve kültür oluşturmuşlardır (Şentürk, 2018: 165). Bu kuramın oluşturduğu düşünceler bütün yaşlıların psikolojik, fizyolojik olarak aynı şartlara bağlı özellikler olduğu düşünülmüştür. Yaşlılar eğitim ve ekonomi olarak bile birbirinden ayrılmaktadır. Bu yönden kuram eleştirilmiştir.

Bu kurama yönelik eleştirilerin odak noktası yaşlanmanın evrensel fakat yaşlılık döneminde her bireyin yaşlılığı kişisel ve çevresel faktörlere bağlı olarak farklı şekilde yaşadığıdır. Yaşlılar ile ilgili benzerliklerin çok abartıldığı söylenmiştir. “Gerontolojinin ortaya çıkardığı en önemli bulgulardan biri, yaşlı insanların birbirinden çok farklı oldukları ve çok farklı yaşlandıklarıdır. Yaşlılıkta insanlar arasındaki bu değişkenliğin gençlik yıllarından çok daha fazla olduğu söylenebilir” (Baltes ve Baltes, 1994). Her birey biyolojik, psikolojik ve toplumsal yönden farklı yaşlılık dönemi yaşamaktadır. Bu yönden yaşa bağlı karşılaştırmalar yapmak doğru değildir. Kronolojik olarak aynı yaşta olmalarına rağmen biyolojik, psikolojik ve toplumsal yönden karşılaştırmak mümkün değildir (Tufan, 2016: 153). Her birey, yaşlanıp bu evreden geçmesi evrenseldir. Fakat bu dönemi herkes aynı şartlarda yaşayacağını söylemek doğru değildir. Bireyler kişisel yapısı ve çevresel etkilere bağlı olarak farklı şekillerde bu dönemi geçirmektedirler.

1.9. SOSYAL DIŞLANMA

Sosyal dışlanma kavramının toplumsal yapı içerisinde ele alınma süreci, sosyal devlet olgusunun tartışılmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Fakat küreselleşme süreciyle beraber meydana gelen toplumsal çözülmeyle beraber sosyal dışlanma kavramı bütün toplumları etkilemiştir. Sosyal dışlanma sonuçlarına bağlı olarak küreselleşme ile beraber meydana gelen gelir dağılımında adaletsizlikler, toplumların refah düzeyi arasındaki farklar ve yaşam rekabeti gibi özellikler bütün toplumları etkileyerek önemli bir toplumsal sorun olarak bütün ülkeleri etkilemiştir (Can Gökyay, 2014: 4). Sosyal dışlanma kavramı çok eskilerden beri tartışılan kavramdır. Sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplardan biri yaşlılardır. Ülkemiz genç nüfusa sahip bir ülke olduğundan bu konu üzerinde pek durulmamıştır. Fakat ülkemizde yaşlı nüfus her geçen gün artmaktadır. Bundan dolayı bu konu ileri zamanda yaşlıların toplumdan dışlanması önlemek için alınacak tedbirleri açıklaması bakımından önemlidir.

1.9.1. Sosyal Dışlanma Kavramının Tanımlanması

Sosyal dışlanma yeni bir kavram olmasından dolayı genel olarak kabul görülmüş bir tanımı yoktur. Bu sözcük oldukça karmaşık ve toplumsal yapıya bağlı olarak değişebilen bir kavramdır (Şahin, 2009: 22). Bu kavramın tanımlanmasında, ülkeler arası gelişmişlik düzeyleri, kültürel farklılıklar ve siyasi bakış açısıyla beraber her ülkede toplumsal hayata katılımı güçlük çeken birey ve grup farklılığı etkili olmuştur. (Gündüz, 2007: 3). Sosyal dışlanma kavramı tek boyutlu bir kavram olmadığı için kesin olarak tanımlamak zordur. Bu kavramın açıklanmasında toplumların ekonomi, kültürel, siyasal birçok faktör etkilidir. Birden çok faktörün etkili oluşu bu kavramın tartışılmasına ve farklı boyutlarda ele alınmasına neden olmuştur.

Sosyal dışlanma kavramı çok boyutlu olduğundan birinde meydana gelen değişim diğer boyutlarını da etkilemektedir. Ekonomik alanda meydana gelen bir sıkıntı diğer alanlar olan sosyal, kültürel, siyasal ve mekânsal alanları etkileyip sosyal dışlanma riskini artırmaktadır (Arslan, 2013: 8). Sosyal dışlanma kavramı çok boyutlu olduğu için tek bir yönden bu kavrama bakmak doğru değildir. Bundan dolayı bu kavramı herkes farklı tanımlamaktadır.

Avrupa topluluğu sosyal dışlanmanın tanımını, Adaman ve Keyder (2006: 6) şu şekilde tercüme etmiştir. Sosyal dışlanma, kişilerin -yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi sürecine karşılık gelmektedir. Bu durum bu kesimin bir yandan emek piyasalarına, gelir getirici faaliyetlere, eğitim ve öğretim imkânlarına ulaşımında zorluklar yaşamasını getirirken, diğer yandan da toplumsal ve çevresel ağlar ve etkinlikler kurmasında engeller oluşturmaktadır. Bu kesimin elindeki güç oldukça sınırlı olup, karar alma süreçlerine katılımı sınırlı gerçekleşmektedir; dolayısıyla da bu kesim genelde kendini güçsüz ve günlük yaşamını etkileyecek kararların alımında kontrolü elinde tutmaktan aciz hisseder". Tanımdan da anlaşıldığı gibi sosyal dışlanma kavramı çok boyutlu olup bu boyutlar birbirini etkilemektedir. Ekonomik alanda meydana gelen bir dışlanma kültürel, sosyal boyutları da etkileyebilmektedir.

Sosyal dışlanma, toplumun bir parçası olan toplumsal bütünleşmenin tam zıttı olarak ele alındığında “ sivil, politik, ekonomik ve sosyal vatandaşlık haklarından mahrum olma ya da mahrum edilme durumu” olarak tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanma kavramını bu tanım çerçevesinde açıklamak gerekirse, toplum ile kişilerin toplumsal bütünleşmesini sağlayan sosyal, ekonomik, politik ve kültürel yapının tamamından ya da bir bölümünden mahrum olmak demektir. Fakat bu tanımlama dinamik süreci açıklamaktadır (Çakır, 2002: 84). Toplumsal yapıyı oluşturan unsurlardan bireyler eşit derecede yararlanamamaktadır. Bundan dolayı bazı kesimlerin dışlanmasına sebep olmaktadır.

Sosyal dışlanma, bireylerin herhangi bir nedenden dolayı toplumsal ve ekonomik hayattan uzaklaştırılması ve bu kişilerin toplumun dışına itilmesidir. Bu kişilerin toplumsal ilişkileri, rolleri ve imkanları görmezden gelindiği için zorla toplumun bir kenarına itilmişlerdir (Hekimler, 2012: 4). Sosyal dışlanma; “belirli bireylerin veya grupların yapısal ve/veya kişisel nedenlere bağlı olarak mekansal anlamda olmasa da sosyal katılım anlamında tamamen veya kısmen içinde yaşadıkları toplumun dışında kalmaları ve bu toplumdaki yurttaşlığa ilişkin normal eylemlere katılamamaları olarak tanımlanabilir.” (Peace, 2001: 28; Akt. Sapancalı, 2005: 57).

Sosyal dışlanmaya özellikle dezavantajlı gruplar olarak bilinenler yoksullar, çalışan yoksullar, kadınlar, sosyal güvencesi olmayan kişiler, gençler, engelliler ve özellikle yaşlılar daha fazla maruz kalmaktadır. Bu kesimlerin toplumla bütünleşmesini sağlayan temel hak ve hürriyetten yoksun olmaları toplumla bağlarının kopmasına sebep olmuştur (Can Gökyay, 2014: 5).

1.9.2. Sosyal Dışlanma Kavramına Tarihsel Bakış

Sosyal dışlanma olgusu, bireylerin var oluşundan bu yana gruplar halinde hayatlarını sürdürdüğü her dönemde var olmuştur (Solak ve Teközel, 2019: 294). İnsanoğlu varoluşlarından bu yana etkileşim halinde olan varlıklardır. Hayatlarını sürdürmek için belirli bir toplumsal grubun içinde bulunurlar. Bazı bireyler bu gruplara müdahil olamamıştır. Bundan dolayı bu kavram insanların varoluşundan bu yana ortaya çıkmıştır.

Sosyal dışlanma kavramının tarihi çok eskidir. Atina’da sürgüne gönderilenler, Roma’da mahkumlar, Hindistan’da düşük kastlara mensup olan kişiler, çeşitli şekillerde köleleştirilip kovulanlar, azınlık mahallerinde yaşayanlar, aforoz edilenler, istenmeyen yabancılar tarihten günümüze toplum tarafından kabul görülmeyen kişi ve gruplar olarak süregelmişlerdir (Biçerli, 2016: 5). Toplumların varoluşlarından beri mutlaka bazı kişi ve gruplar herhangi bir sebepten ötürü toplum tarafında kabul görülmeyip toplumun dışına itilmiştir. Yani sosyal dışlanma kavram çok eskilere dayanır. Fakat bu kavramın sosyal politikaya girmesi yeni sayılabilir.

Sosyal dışlanma kavramı ilk olarak Fransa’da 1960 yıllarında birçok politikacı tarafından üstü kapalı bir şekilde bahsedilmiştir. Dışlanma kavramını Fransa’da ilk “Chirac Hükümeti döneminde Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı olarak da görev yapmış olan Rene Lenoir” kullanmıştır. Bu kavram ilk olarak ekonomi anlamda dışlanmışlığı açıklamak için ortaya atılmıştır. Daha sonraları ise Lenoir, “zihinsel ve fiziksel engelliler, intihar eğilimli insanlar, çok yaşlı ve sakatlar, başı boş istismar edilen çocuklar, madde bağımlıları, suçlular, tek ebeveynli aileler, çok sorunlu hane halkları, marjinal kişiler, a-sosyal kişiler ve diğer sosyal uyumsuz kişiler şeklinde dışlanmış olduğunu belirtmiş” ve bu grupları da ele almıştır (Sapancalı, 20005: 59). Bu kavram ilk zamanlarda yoksul kişilerin dışlanmışlığını açıklamak için ortaya atılsa da ilerleyen zamanlarda birden çok sebepten dolayı dışlanmışlığı açıklamak için kullanılmıştır. Aynı zamanda bu kavram farklı ülkelerde farklı şekilde açıklanmıştır

Asya ülkelerinde sosyal dışlanma kavramı, farklı şekilde ifade edilmiştir. Bu duruma örnek vermek gerekirse; “Rusya’da yurttaşlık haklarından mahrum olma şeklinde, Tayland’da açlık sınırıyla bağdaştırılmış, Arap ülkeleri ise bu terimi ahlaki ve dini yönden düşünülmüştür”. Bu kavram, Orta Asya ülkelerinin çoğunda kadınların kültürel alanda yasal haklardan yararlanamama şeklinde kullanılmıştır. Afrika ülkelerinde ise bireylerin kendi temel ihtiyaçlarını bile karşılamada zorlandıkları için yoksulluk kavramıyla bağdaştırılmıştır (Toplu, 2009: 14). Genel olarak Asya’da orta ve doğu ülkelerine bakılırsa, sosyal dışlanmışlık kavramı yoksullukla eşdeğer olarak açıklanmıştır.

Sosyal dışlanma kavramı ve boyutları diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de birey ve grupları etkilemektedir. Özellikle ekonomik alanda meydana gelen sorunlar dışlanmışlık sendromunu artırmaktadır. Bu dışlanmışlık hissini yaşayan birey ve gruplar

arasında “güvencesiz işlerde çalışanlar, eğitimsizler, kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar, göçmenler ve işsizler” olarak tanzim edilmektedir (Karataşoğlu ve İslamoğlu, 2016: 18). Ülkemizde sosyal dışlanma kavramını ele alınması bu konuda sosyal politikalar üretmesi gerekmektedir. Fakat ülkemizde bu sorunun gündeme gelmesi diğer Avrupa ülkelerinden daha sonra başlamıştır (Biçerli, 2016: 21-22).

Türkiye’de sosyal dışlanma teriminin gündeme gelmesi, Avrupa Birliği aday ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi Avrupa İstihdam Stratejisi’ne, Avrupa Sosyal dışlanmayla Mücadele Stratejisine dahil olmayla olmuştur. Ülkemizde meydana gelen ekonomik krizler uzun süreli işsizliğe neden olmuş bu durum beraberinde eşitsizliği, yoksulluğu içinde barındırmıştır. Bu sebeplerden dolayı ülkemiz İstihdam Durum Raporu hazırlayarak Avrupa Komisyonu’na bu durumu arz etmiştir. Bu durumun sonucunda Ortak İçerme Belgesi’nin hazırlanmasına ilişkin çalışmalar, Avrupa Komisyonu yetkilileri, ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, sosyal ortakların, sivil toplum örgütlerinin ve üniversitelerin temsilcilerinin katıldığı bir toplantı ile başlatılmıştır. Bu raporlarda sosyal dışlanma ana başlık olarak kullanılmamış fakat bölüşümde adaleti sağlamada ve yoksullukla mücadelede istihdamı ve istihdam edilebilirliği artırıcı Türkiye’ye uygulanabilir politika ve programlar içerisinde yer almıştır. 2014 yılı içerisinde Ortak Değerlendirme Belgesi ve Ortak İçerme Belgelerinin tek bir belge haline getirilerek birleştirilmesi çalışmaları sürdürülecektir (Can Gökyay, 2014: 8-9). Türkiye’de bu kavramın gün yüzüne çıkması, ekonomik krizlere bağlı işsizlik nedeniyle gündeme gelmiştir.

Türkiye geliştirmekte olan ülkeler arasında bulunduğu için dışlanma olarak farklı değerlendirmek gerekmektedir. Türkiye her ne kadar sosyal dışlanma kavramıyla yeni tanışmasına rağmen, AB’ye adaylığı bulunduğundan dolayı bu konuda politikalar üretmekte olduğu söylenebilir. Türkiye bu konudaki mücadelede desteği AB fonları ve ulusal kaynaklardan sağlamaktadır (Erkul ve Koca, 2016: 618). Sosyal dışlanma olgusu, ortaya çıkış ve deneyimleniş biçimlere ülkelerin sosyal yapı ve koşullarına bağlı olarak değerlendirilmelidir. Birey ve toplum ilişkisini kavramlaştırması açısından ortaya çıkan bakış açısı farklılığı nedeniyle, sosyal dışlanma olgusu üç farklı paradigma olan dayanışma, uzmanlaşma ve tekelleşme etrafında değerlendirilmelidir (Gökbayrak, 2005).

1.9.3. Sosyal Dışlanma Dinamikleri

Sosyal dışlanma kavramının genel geçer bir tanımı yoktur. Bu kavramın tanımı toplumların özelliklerine ve yapısına bağlı olarak değişmektedir. Bu kavramın ortaya çıkış sebebi ve tarihi farklıdır. Silver'e göre sosyal dışlanma kavramı, değişik toplumsal yapı paradigmların ortaya çıkış süreci ve nedenlerine bağlı olarak üç unsurla açıklamaktadır. Bu paradigmlar dayanışma, uzmanlaşma ve tekelleşme unsurlarından oluşmaktadır. (Çakır, 2002: 85). Bu kavram ülkelerin yapısına bağlı olarak değişmekte olup bilim insanları açısından en kabul görülen Silver'in bu paradigmlarıdır.

1.9.3.1. Dayanışma Paradigması

Dayanışmacı paradigma, Durkheimci bakış açısıyla sosyal dışlanmayı, "bireyin toplumla olan bütün kültürel, ahlaki ve sosyal bağlardan ilişkilerinin kopması olarak görmektedir" (Yücesan Özdemir, 2008: 74). Dayanışma paradigması, sosyal dışlanmada toplumsal bütünlüğün ortadan kalkması, toplum ile birey arasındaki ilişkinin zayıflamasıdır. Sosyal düzen, toplumların ortak değer, hak ve doğrulardan meydana gelmektedir. Dışlanma paradigması ise bu toplumsal düzenin düzgün işlenmemesi ve başarısızlığı nedeniyle gün yüzüne çıkmaktadır (Çakır, 2005: 85). Bu paradigmaya göre toplumun oluşturduğu belirli norm ve değerler bulunmaktadır. Bu norm ve değerlerinin dışına çıkan birey ya da gruplar dışlanmaktadır.

Sosyal birliğin bozulması anlamına gelen bu paradigma çoğunlukla Fransa'da onaylanmıştır. Bu paradigma Cumhuriyetçi düşünceye dayanan daha sonraları ise birden fazla ulusalcı rejim tarafından kabul görmüştür. Sosyal dışlanma paradigmasının ortaya çıkmasında birey ve grupların görünür bir şekilde dışlanmaya maruz kalması sonu ortaya çıkmıştır. (Şahin, 2009: 35). Bu paradigmaya örnek olarak yaşlı bireylerin dışlanmasını verilebilir. Yaşlı bireylerin kendi yaş gruplarına göre dayanışma birliği yüksektir. Toplumların yaşlı bireyler için belirlediği roller vardır. Bu rollerin dışına çıkanlar toplum tarafından dışlanmaktadır. Değişen toplumsal yapıya bağlı olarak yaşlıların diğer yaş gruplarıyla dayanışma birliği azalmıştır. Modernleşme bağlı olarak toplumsal yapıda aile birliği çözülmüştür. Yaşlılar daha çok toplumun dışına itilmiştir. Dayanışma, birlik bütünlük demektir. Bu modelin dışlanması ise birey ya da grupların

bu bütünlüğün dışına itilmesidir. Bu paradigma toplumsal birliği sağladığı gibi çözülmesine de neden olmaktadır. Toplumun oluşturduğu düzene uymak istemeyenler, dışlanmaya maruz kalmamak için bu düzene uyarak bütünlüğü oluşturmaktadır. Yaşlı bireyler çoğunlukla toplumda kabul görmek için istenilen rolleri yerine getirmektedirler.

1.9.3.2. Uzmanlaşma Paradigması

Uzmanlaşma paradigmasının dayandığı temel düşünce liberalizmdir. Bu düşünce bireysel özgürlük üzerine kuruludur. Toplumsal düzen, bağımsız kişilerin kendi çıkarları doğrultusunda diğer bireylerle oluşturdukları karşılıklı alış verişe dayanır. Toplumlar farklı ilgi ve yeteneği olan bireyler yetişmektedir. Toplumsal yapıda bireyler, ilgi ve yeteneğine bağlı işbölümü yaparak kendi mesleklerde uzmanlaşarak karşılıklı etkileşim sonucu hayatlarını sürdürmektedir. Dışlanma ise bu davranışlara mani olunması ve kişilerin kendi tercih ve hataları sonucu meydana gelmektedir. Bu unsura göre, bozulmuş işbirliği veya çekişme halindeki bireylerin oluşturduğu toplumsal yapı nedeniyle oluşmakta olup bunun asıl sebebi bireysel hatalar sonucu meydana gelmektedir (Çakır, 2002: 85). Bu paradigmanda grup birliğinin oluşmasında bireysel hatalar ön plana çıkmıştır. Bireyler kendi çıkarları doğrultusunda bir araya gelir. Kişiler kendi tercihlerin sonucu yaşarlar. Bireylerin yanlış tercihleri toplumsal düzenin bozulmasına neden olmaktadır. Bireylerin kendi tercihlerinin engellenmesi dışlanmasına sebep olur.

Bireylerin belli haklardan yoksun olması dışlanmasına neden olmaktadır. Yaşlı bireyler bireysel özgürlükleri kısıtlı kişilerdir. Bu kısıtlı alandan biri emekliliktir. Yaşlanan bireyler, emeklilik sonucu iş hayatının dışına itilmektedir. Emekli yaşı nedeniyle bireyler yaptığı işlerden uzaklaşmak mecburiyetinde kalmaktadır. Kendi işinde uzmanlaşmamaktadır. Bireylerin kendi tercihlerine bırakılmalıdır. Her yaşlı birey aynı biyolojik ya da fizyolojik özelliğe sahip değildir. Bireyler sağlık koşulları el verdiği sürece kendi işlerinde uzmanlaşma sağlayacak ortamlar sağlanmalıdır. Yaşlı bireylerin, bilgi ve tecrübelerinden yararlanılmalıdır.

1.9.3.3. Tekelleşme Paradigması

Tekelleşme paradigmasında ise “dışlanmayı grup tekelinin oluşmasının bir sonucu olarak görmektedir.” Bu paradigmada toplumsal düzeni hiyerarşik güç ilişkisi aracılığıyla topluma zorla kabul edilmeye çalışıldığı dile getirir. Sosyal dışlanma sınıf, statü ve siyasal gücün birbirinin etkileşiminden doğar ve gücü elinde olan grubun çıkarına hizmet eder. Toplumsal varlık içinde olanlar kıt kaynaklar üzerinde bir tekele sahiptirler. Topuma üyelikte eşitsizlik lazım olan bir unsurdur (Silver, 1994: 544-545). Silver’ın tekelleşme paradigmasına bakarken özellikle sosyal dışlanmanın önlenmesi için sosyal demokrasiyi çare olarak görmektedir (Toplu, 2009: 11). Toplumda gücü elinde bulunduran kişilerin yaşlı bireyler için alınan kararlara uymak zorunda bırakmalarıdır. Yaşlı bireyler için eğitim, sağlık, ekonomik olarak alınan kararların yaşlı bireylerin uymak zorunda olmasıdır. Yaşlı bireyler kendilerini toplumdaki dışlanmış hissetmemeleri için alınan kararlar sosyal demokrasi uygun olmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde yaşlı bireylerin sosyal dışlanmışlık durumunu ekonomik, kültürel, toplumsal ve sosyal boyutları ile ortaya koymak amaçlanmıştır. Görüşmede sorulan sorular doğrultusunda görüşme verileri analiz edilmiş elde edilen bulgulara çalışmada yer verilmiştir. Yaşlı bireylerle yapılan görüşmeler doğrultusunda detaylı analizler yapılmıştır.

Yaşlılık her bireyin başından geçeceği zorunlu bir evredir. Fakat bu evreyi her yaşlı farklı geçirmektedir. Yaşlılık bireysel olduğu gibi toplumsal olarak da değişen bir kavramdır. Yaşlılığın, kronolojik, biyolojik, psikolojik ve toplumsal birden çok boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlar birbirini etkilemektedir. Yaşlılar zamana bağlı olarak rol ve statülerinde değişimler olmaktadır. Bazı sosyal alanlarda da geri çekilme söz konusudur. Yaşlı bireyler daha çok iş, gelir ve sağlık alanlarında rol ve statü kaybı yaşamaktadır. Yaşlı bireylerin genel olarak hem bireysel hem sosyal birçok sorunu bulunmaktadır. Bu sorunlardan biride sosyal dışlanmışlık durumlarıdır. Ortalama yaşam süresinin artmasıyla yaşlı nüfus artmaktadır. Yaşlılık hem dünyada hem ülkemizde bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum bir sorun olarak değil ülkelerin uygulayacağı geleceğe yönelik politikalar doğrultusunda ele alındığında birçok sorunu ortadan kaldıracaktır. Bu konu dört başlık altında yaşlıların yaşadığı ekonomik, sosyal, toplumsal kültürel dışlanmışlık durumu ele alınacaktır. Katılımcıların görüşleri sosyal dışlanmışlık durumunu ölçmek için önemli bilgiler elde edilmiştir.

2.1. EKONOMİK ALANDA DIŞLANMA VE YAŞLILIK

Bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacak maddi duruma sahip olmaması ekonomik dışlanmayı oluşturmaktadır. Ekonomik gelir birçok ilişkinin kurulmasında önemli bir kaynaktır (Çakır, 2002: 86). Bundan dolayı sosyal dışlanmanın en önemli öğelerinden biri ekonomik alanda dışlanmadır. Ekonomik dışlanma diğer dışlanma türlerinin temelini oluştursa da diğer dışlanma türleri olan, kültürel, sosyal, toplumsal siyasal,

hukuki ve kişisel dışlanma türlerini de göz ardı etmemek gerekir (Topgöl, 2016: 270). Ekonomik dışlanma ne kadar önem arz etse de sosyal dışlanma unsurları birbirini etkilemektedir. Bir alanda meydana gelen dışlanma başka bir alanı da etkileyebilmektedir.

Ekonomik durum bireylerin ve toplumların sahip oldukları konumu ve grubu etkilemektedir. Toplumlar ve bireylerin bütünlük içinde olmaları kazandıkları ekonomik kaynaklar önem arz etmektedir (Toplu, 2009: 11). Ekonomi bireylerin statüsünü etkilemektedir. Ekonomik geliri yüksek olan yaşlı bireyler temel kaynaklardan ulaşmada sıkıntı yaşamamaktadır. Örneğin bazı katılımcılar bu durumu şöyle açıklamıştır;

“Emekli maaşım var. Ayrıca ev ve ofisimin kirası da geliyor. Temel kaynaklara ulaşmada sıkıntı yaşamıyorum. Maddi durumum olması bu sıkıntıları ortadan kaldırıyor” (S2 ,Erkek, 77).

Eğitim seviyesi yüksek olan bireyler yaşlılık döneminde ekonomik olarak daha az sorunla ya da hiç sorun yaşamadıklarını şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Emekli öğretmenim. Kocamda emekli ve önceden birikimimizde var. Yazlık, kışlık evimiz var. Maddi durumumuz iyi hiç sıkıntı yaşamadım” (S3, Kadın, 75).

“Emekli doktorem. Gelirim var. Eşimde emekli bize yetiyor. Çok şükür maddi durumumuz iyi o konuda hiç sıkıntı yaşamadım” (S4, Erkek, 84).

Görüldüğü gibi ekonomik geliri ve statüsü yüksek olan yaşlı bireyler ekonomik olarak pek bir sıkıntı yaşamamaktadır. Çoğu gelirlerinin kendilerine yettiklerini dile getirmişlerdir.

Toplumsal düzende bireylerin çalışması hem sosyalleşme hem de ekonomik özgürlük kazanmanın en önemli unsurudur. Bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak ekonomik gelirden yoksun olması veya düşük ücretle kötü şartlarda çalıştırılması ekonomik dışlanmayı oluşturmaktadır (Çakır, 2002: 86). Yaşlılık dönemi bireylerin en

sıkıntı çektikleri durumların başında ekonomik koşullar gelmektedir. Ekonomik koşulun kötü olması birçok sorunu beraberinde getirmektedir.

Ekonomik anlamda sosyal dışlanmanın en uç noktası kişilerin en temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir gelire sahip olmaması ve bunu sağlayacak sosyal bir kurumun yolluğudur. Bunun yanında ailevi ve sosyal desteklerinde düzenli şekilde aktarılmaması dışlanmanın hızlı şekilde ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu durumda iyi beslenememe, sağlık problemlerini, eğitim sorunları gibi birçok sorunu ortaya çıkaracaktır (Adaman ve Keyder, 2006: 9). Yaşlılar açısından bakıldığında bu kavram yaşlıların fiziksel açıdan veya sağlık açısından çalışma durumunun olmaması dışlanmışlık durumunu artırmaktadır.

Sağlık problemi her dönem ortaya çıkabilecek bir durumdur. Fakat yaşlılık dönemi, sağlık problemlerinin görülme oranının yüksek olduğu dönemdir. Ekonomik koşullarda meydana gelen problemler sağlık koşullarını etkilemektedir. Ekonomik geliri düşük olan yaşlı bireyler kendilerini dışlanmış hissetmektedirler. İsteddiği yerde tedavi olamadığı ve bu durumdan dolayı sağlık probleminin arttığını şu şekilde dile getirmiştir

“Gelirim iyi olsaydı iyi bir doktora giderdim. Düzenli bir tedavi görürdüm. Aldığım para ilaç parasını anca yetiyor. İstedğim doktora tedavi göremiyorum” (S13, Kadın, 78).

“Gelirim çok olsa iyi bir doktora giderdim. Maddiyattan dolayı istediğim doktora gidemiyorum. İyi bir doktora gitmediğim için ağrılarım çok oluyor. Maddi durum sağlığı etkiliyor. Maddi olarak iyi olmuş olsam iyi bir doktora muayeneyle bu kadar ağrım belki olmaz” (S16, Kadın, 71).

Maddi durumu yetersiz olan yaşlı bireyler sağlık hizmetlerinden yararlanma noktasında sıkıntı yaşadıklarını ve bu durumun kendi yaşamlarını olumsuz etkilediklerini söylemişlerdir.

Toplumlarda endüstriyel gelişme ekonomik yapının dönüşümünde etkili olmuştur. Endüstriyel öncesi yaşam kırsal alanda yoğunlaşmıştır. Bu dönemde ekonomik olarak tarımsal üretim söz konusu olmuştur. Geleneksel tarım toplumlarında yaşlı bireyler de kırsal yaşamda üretici konumundaydı. Yaşlı bireyler gücü oranında

üretme katkı sağlamaktaydılar. Fakat kırdan kente göç ve ekonomik dönüşümler yaşlıların ekonomiye katkısını azaltmıştır. Bu durum çoğunlukla yaşlı bireylerin gelirinde azalma yaşamasına ve ekonomik sorun yaşamasına neden olmuştur (Bulduk, 204: 56). Yaşlı bireylerin geleneksel dönemde ekonomiye katkıları fazlaydı. Çoğunlukla yaşlı bireylere ihtiyaç duyulurdu. Fakat günümüzde ihtiyaç azalmıştır. Yaşlı bireylerin yapabileceği iş alanları kısıtlamıştır. Bu durum yaşlı bireylerin ekonomik olarak sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur.

Yaşlı bireyler, çoğunlukla çalışma hayatında daha az yer alındığı bilinmektedir. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde yaşlı bireylerin temel geçim kaynağını emeklilik maaşı oluşturmaktadır. Emeklilik maaşı bazı yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılarken bazılarında ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır (Terakye ve Güner, 1997: 98). Yapılan görüşmeler sonucunda yaşlı bireylerin çoğu emekli veya yaşlı maaşıyla geçimini sağlamaktadırlar. Büyük çoğunluğu herhangi bir işte çalışmamakla beraber çalışma hayatını sürdüren yaşlı bireylerde bulunmaktadır.

“Emekli maaşım var. Ayrıca iki dükkânım var kiraya verdiğim. Ramazan bayramlarınsa bici bici satıyorum. Tek maaşım olsaydı bana yetmezdi. Zamanında iyi ki çok çalıştım da iki dükkân aldım. Yoksa şimdi ne yapardım” (S20, Erkek, 71).

Yaşlı bireylerin çoğu bu dönemde ekonomik olarak yaşlı maaşıyla geçindiği fakat aile bireylerinin de yardımcı olduğunu dile getirmişlerdir. Yoksa maaşın kendilerine yetmesinin zor olduğunu şu sözlerle dile getirmişlerdir:

“Yaşlılık maaşı alıyorum birazda çocuklarım gönderiyor ama yetmiyor tabi ki” (S8, Kadın, 78).

Bazı aileler geleneksel aile tipini sürdürmektedirler. Toplumumuzda bazı yaşlı bireyler oğullarının yanında kalmakta gelinleri kendilerine bakmaktadır. Örneğin bir görüşmede yaşlı birey yaşlı maaşı almakta fakat oğluyla beraber yaşamaktadır. Oğluyla beraber yaşaması ekonomik olarak sıkıntıların yaşayacağını hayat şartlarının zor olduğunu oğlunun ihtiyaçlarını karşıladığını şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Yaşlılık maaşım var oğlumla beraber yaşıyorum. Tek yaşasaydım bu para bana nasıl yetecekti. Anca sağlık sorunlarıma yetiyor. İnsan yaşlandıkça sağlık sorunları da artıyor. Parayla eve mi bakacan sağlık sorunlarını mı yetiştireceksin zor. Ben oğlumun yanında yaşayınca bu sıkıntım yok. Elimdeki parayı oğluma veriyorum. O benim ihtiyaçlarımı karşılıyor.”(S13, Kadın, 78).

Görüldüğü gibi yaşlılar özellikle aile desteği aldığı zaman ekonomi anlamda bir dışlanma yaşamamaktadır. Osmaniye gibi geleneksel değerlerin hala yoğun olarak sürdürüldüğü yerlerde yaşlıların çoğunun bu bakımdan şanslı olduğu söylenebilir.

Yaşlanma sonucu meydana gelen fiziksel güç kaybı nedeniyle yaşlı bireyler iş yaşamından uzaklaşmak zorunda kalmaktadır. Bunun sonucu yaşlı bireyler emekli maaşıyla geçinme zorunda kalmaktadırlar. Emekli maaşı yetmeyen yaşlılar ekonomik olarak birçok zorluk çekmektedir (Çunkuş, Taşdemir Yiğitoğlu ve Akbaş, 2019: 62). Yapılan görüşmelerde emekli maaşıyla geçinen yaşlı bireylerin bu maaşın bazıları için yeterli, bazıları için ise yeterli olmadığını şu şekilde ifade edilmiştir;

“Emekli öğretmen maaşım var. Yeterli olduğunu düşünmüyorum. Anca temel ihtiyaçlarımı karşılıyor” (S1, Erkek, 66).

“Emekli polisim. Geçimimi emekli maaşımla geçindirmekteyim. Başka gelirim yok. Gelirimle yetinmeye çalışıyorum” (S12, Erkek, 67).

Katılımcıların çoğu emekli maaşının ancak temel ihtiyaçlarını karşıladığını söylemişlerdir. Emekli maaşı olmayanlar ise birilerine bağımlı yaşamak zorunda kalmışlardır. Emekli maaşı olamayan bireyler ekonomik olarak daha çok zorluk çekmektedir. Sosyal güvencesi olmayanlar için durum daha zorlaşmaktadır. Ekonomik mahrumiyet, yaşlı bireylerin çocuklarına bağımlı hale gelmesine neden olmuştur. Ataerkil toplum yapısından erkeklerin eğitim seviyesinin kadınlardan daha yüksektir. Kadınlara daha çok ev içi roller verilmiş aileler eğitim görmesini engellemişlerdir. Bu gibi engellemelerden dolayı yaşlı bireyler ilerleyen yaşlarda ekonomik olarak ya eşine

ya da çocuklarına bağımlı hale gelmişlerdir (Nazlier- Keser, 2019: 748). Kadınlar ekonomik olarak daha çok bağımlı olduğu ve bu durumun zorluğunu şu şekilde dile getirmektedir:

“Emekli değilim, bir gelirim de yok, eşimden ayrılmıştım. Ondan kalan bir gelir maaş falan da olmadı. Bana çocuklarım bakıyor. Her türlü İhtiyacımı onlar karşılıyor. Onlar olmazsa ne yaparım. Bilmiyorum. Hiç bir gelirim Yok. Kendimi güvende hissetmiyorum. Bazen çekiniyorum bir şey isterken. Onlar da olmazsa ne yapardım. Bilmiyorum” (S10, Kadın,71).

Ekonomik mahrumiyetten dolayı bazı yaşlı bireyler diğer insanlara bağımlı hale gelmek zorunda kalmışlardır. Ekonomik bağımlılık yaşlı kadınlarda daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun en büyük sebebi ise kadının iş hayatına az yer alması daha çok ev içi rollere sahip olmasıdır.

Ülkenin ekonomik durumu yaşlının yaşam koşullarını doğrudan etkilemektedir. Ülkemizde altmış beş yaş ve üstü muhtaç yaşlılara ödenen aylıkların yetersiz olması, yaşlıların emeklilik sonrasında hayatlarını tatmin edecek bir ekonomik güvencelerinin olmadığı bundan dolayı ekonomik sıkıntılar yaşandığı söylenebilir (Danış, 2009: 72). Yaşam şartlarının giderek güçleştiği ve pahalılaştığı günümüzde emeklilikle beraber bu durum daha da zorlaşmaktadır. Emeklilikle beraber gelirin düşmesi evin geçimini yapan kişinin vefat etmesi durumu ekonomik olarak daha sıkıntılı bir yaşamın sürdürülmesine neden olmaktadır (Üçok, 2018: 32).

Genel olarak değerlendirildiğinde ülkemizde esnaf, memur, işçi emekli maaşı çok düşüktür. Bu durum ülkemizdeki yaşlıların emekli sonrası ekonomik sorunla karşılaşmasına neden olmaktadır. Yapılan görüşmelerde de “ekonomik olarak gelirinizin çok olmasını ister miydiniz?” sorusuna çoğu yaşlı bireyler gelirlerinin yüksek olmasını istediklerini dile getirmişlerdir. Bu durum yaşlı bireylerin ekonomik olarak yaşadıkları sıkıntıların birçok hayallerini gerçekleştiremediklerini gençliklerinin çalışmakla geçtiğini, yaşlılığında ise ekonomi nedenlerle isteklerinin yapamadıklarını şu şekilde dile getirmişlerdir:

“ Gelirim daha çok olsun isterdim. Çok gelirim olsa Türkiye’yi gezerdim. Tarihi ve kültürel yerleri gezmek isterdim”(S1, Erkek, 66).

“ Hayallerim çok geniş param yok bir şey yapamıyorum. Çiftçilik ve market açmak isterdim. O kadar güzel düşüncelerim var maddiyattan dolayı bir şey yapamıyorum” (S21, Erkek, 76).

Başka bir katılımcı ise insan temel ihtiyaçlarını karşılayacak gelire sahip olsa bile bir üst hayatı hep yaşamak istediğini yapmak istedikleri şeylerin ise maddiyattan dolayı yapılamadığını şu şekilde dile getirmiştir:

“Dünyadan doyan var mıdır? Bende bir insan olarak lüks yaşamayı severim. Değişik yerlerde gezmeyi isterim. Öğretmenler olarak ancak haritada geziyoruz. Daha çok param olsa lüks yaşarım. Gideceğim yerlerde lüks olur. Maddiyattan dolayı yapamadığım şeyler var” (S2, Erkek, 77).

Maddi olarak temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çeken yaşlı bireylerimiz ise bağımlı olmadan kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumunun olmasının yeterli olabileceğini şu şekilde dile getirmiştir:

“Kendime ait az da olsa bir gelirim olsun isterdim evlat da olsa başkasının eline bakmak çok kötü, gelirim olsa kendimi daha rahat ve güvende hissederdim. İhtiyaçlarımı kendim karşılardım” (S10, Kadın, 71).

Genel olarak değerlendirildiğinde yaşlı bireyler, ekonomik koşullardan dolayı gençlik yıllarında isteklerini yerine getiremeyenler, bu dönemde ekonomik koşullarının daha çok olmasını istediklerini, fakat ekonomik sıkıntıları olamayan bireylerin ise ekonomilerinin yettiklerini daha fazlasını istemediklerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“ Çok şükür yeter, bu yaştan sonra param olsa ne olacak” (S3, Kadın, 75).

“Yeter bence daha fazla parayı ne yapacağım. Her şeyim var” (S5, Erkek, 75).

Ekonomik gelir sıkıntısı olmayanlar çoğunlukla gelirinin yeterli olduğunu daha fazla parayı bu yaştan sonra ne yapacaklarını söylemişlerdir.

Gençlik yıllarındaki ekonomik durum bireylerin yaşlılığında etkili olmaktadır. Gençliğinde ekonomik olarak iyi olan bireylerin yaşlılık dönemini de sıkıntısız olarak geçmektedir. Fakat ekonomik olarak gençlik yıllarında sıkıntı geçiren yaşlılık döneminde de bu durum yaşanmaktadır. Dolayısıyla ekonomik durum yaşlılıkta doğrudan sosyal dışlanma yaşanmasında en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. SOSYAL İLİŞKİLERDE DIŞLANMA VE YAŞLILIK

İnsan sosyal bir varlıktır. Diğer insanlarla iletişim kurarak yaşamını sürdürür. Sosyal ilişkiler bireylerin her döneminde önemlidir. Yaşlılık döneminde de bu ilişkiler önemini sürdürmektedir. Sosyal ilişkiler, sosyal dışlanmanın mühim öğelerinden biridir.

Sosyal ilişkilere iki boyutlu olarak bakılabilir. Birinci boyutu yakın ilişkilerin kurulduğu aile, akraba ve arkadaşlardır. Bu ilişkiler her türlü maddi ve manevi destek noktasında dışlanmanın engellenmesi noktasında önemli kişilerdir. İkinci boyut ise çalışma hayatında kurulan sosyal ilişkilerdir. Çalışma hayatı maddi gelir elde etmenin yanında sosyal ilişkilerinde kurulduğu mekanlardır. Bu ilişkiler iş hayatından ayrılmayla ya azalmakta ya da sona ermektedir (Çakır, 2002: 86-87). Bu iki boyut yaşlı bireylerin sosyal ilişkiler açısından önem arz etmektedir. Birincil ilişkilerin yoğun olmaması durumu yaşlının hayatını olumsuz etkilemektedir. Yaşlı birey kendini dışlanmış hissetmektedir. İkinci durum ise yaşlıların emeklilik sonrası hayatındaki durumudur. Emeklilik sonrası yaşlı bireyler daha çok yakınında olan bireylerle ilişkilerini artırmaktadır. Çalışma hayatında önemli olan iş arkadaşları emekli sonrası ikinci duruma düşmektedir.

Yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerde dışlanmışlık boyutunu, aile ve arkadaşlarla olan bağın kuvvetli olup olmaması durumudur. Eş ve çocuklarla yaşanan ilişki düzeyi bu konuyu ifade etmeyi gerekli kılmıştır. Aile içi iletişimde yüz yüze ya da telefonla görüşme şeklinde olabilir. Fakat bu durumun ikisinin de olmaması dışlanmışlık

durumunu ortaya çıkarmaktadır (Genç ve Kılıç, 2013: 469). Yapılan görüşmelerde aynı şehirde veya yakın olan aileler ilişkilerin çoğu yüz yüze olduğu uzak olan kişilerde ise telefonla görüşüldüğü önemli günlerde bir araya gelebildiklerini dile getirmişlerdir.

“Ailemle ilişkilerim iyi. Çocuklarım bayramda, tatillerde yanıma gelir. Diğer zamanlarda ise telefonla sık görüşürüz. İki kızım bir oğlum öğretmen bir oğlum yanımda esnaf” (S11, Kadın, 68).

“Ailemle çok sık görüşüyorum. İlişkilerimiz iyidir. Mutlaka haftada bir araya geliriz. Çocuklarımın yanına ben giderim onlar gelir. Aynı şehirdeyiz ondan dolayı çok sık bir araya geliriz” (S1, Erkek, 66).

“Aile ilişkilerim iyi. Çocuklarım başka şehirde yaşıyor ondan dolayı çoğunlukla telefonla görüşüyoruz. Bazen onlar geliyor. Biz de gidiyoruz gittiğimizde uzun bir süre yanlarında kalıyoruz. Çocuklarım sağ olsun beni ihmal etmiyorlar” (S3, Kadın, 75).

“Çocuklarımın ikisi şehir dışında birisi burada onunla daha sık görüşüyorum. Diğerleriyle daha çok telefonda görüşüyorum” (S7, Kadın, 71).

Ailemle ilişkilerim iyidir. Yakın olanlarla her zaman görüşürüm. Uzak olanlarla ayda bir görüşürüz. Telefonla hemen her gün görüşürüz. (S18, Kadın, 71).

Aile ilişkilerini uzaklık etkilemektedir. Aynı şehirde yaşayan bireylerin yan yana gelme sıklığı daha fazladır. Farklı şehirlerde olan bireyler çoğunlukla telefonla haberleşmektedirler. Sosyal ilişkiler bireylerin hayatlarının her döneminde önemlidir. Özellikle yaşlılık döneminde daha büyük bir önem arz etmektedir. Yaşlı bireylerin yaşamlarının büyük bölümünü sosyal ilişkiler oluşturmaktadır. Yaşlılar bu dönemde en çok eşleri ve çocuklarıyla iletişim halinde ve ihtiyaç halinde ilk sırada onlardan yardım istemektedirler. “Herhangi bir ihtiyacınız olduğunda kimlerden yardım istiyorsunuz?” sorusuna çoğunlukla çocuklarından ve komşulardan istedikleri söylenilmiştir.

“Herhangi bir yardıma ihtiyacım olduğunda komşularımdan, çocuklarımdan istiyorum” (S3, Kadın,75).

“Oğlumla beraber yaşıyorum bütün sıkıntımı maddi manevi oğlum kaldırıyor. Kimden yardım isticem bu devirde kim kime yardım ediyor (S13, Kadın, 78).

Yapılan görüşmede yaşlı bireylerin yakın veya uzak olsun çocuklarıyla, kardeşleriyle, akrabalarıyla ilişkilerinin iyi olduğu yönünde açıklamalar yapılmıştır. Verilen cevaplar ışığında yaşlı bireylerin çoğunun çocuklar, akraba, eş, dost ile ilişkilerinin aktif olduklarını dile getirmişlerdir. Çoğunlukla yaşlı olan ailenin yakınında bir çocuğu yaşamaktadır. Kentleşmeye rağmen bu durum sürdürülmektedir. Toplumumuzda aile bağları hala güçlüdür. Yaşlanan anne babalar ve çocuklar arasındaki ilişki de kuvvetlidir. Evlendikten sonrada bu bağ sürdürülmektedir.

“Ailemle ilişkilerim normal. Bir oğlum var onunla beraber yaşıyorum. Kardeşlerim il dışında oldukları için telefonla görüşüyoruz. Oğlumla aynı evde torunlarında evleri yan yana çok uzak değiller bir gelinimde bizimle beraber yaşıyor. Evin yaşlısı olduğum için sözüm geçerlidir” (S13,Kadın,78).

“Oğlumun biri evimin üstünde oturuyor. İki kızımın evi yakın biri de nişanlı. Aile ilişkilerimiz iyi ve birbirimize yakın oturmaktayız. İstedığımız zaman birbirimize gidip geliriz. Her gün birbirimizden haberimiz vardır. Bir araya gelmediğimiz gün telefonla konuşuruz” (S20, Erkek,71).

Ülkemizde aile en önemli kurumlardan biridir. Yapılan görüşmelerde geleneksel aile yapısının korunduğunu görülmüştür. Yaşlısıyla beraber oturan ve yaşlının sözünün geçerli olduğu geleneksel aile yapısının korunduğu aile yapıları bulunmaktadır. Ancak yaşlıların aile ilişkilerine bakıldığında evlendikten sonra daha çok birincil ilişkilerin

kendi çocuklarıyla ve torunlarıyla olduğu kardeş ve akraba ilişkilerin eskisi gibi olmadığı dile getirilmiştir.

“Kardeşlerimle epeyce uzaklaştık. Herkesin kendi çocukları oluyor. Onlarla daha çok vakit geçiriyor. Çocuklarımla ilişkilerim daha sıcak. Telefonla ya da yüz yüze yazın beraber oluruz.” (S2, Erkek, 77).

Ekonomik yapı kültürel, sağlık, sosyal birçok boyutu etkilemektedir. Ekonomik dışlanmanın uzantısı olarak sosyal ilişkilerin zayıflaması ve kişilerin toplumsal bütünleşmede ayrışması olarak bakılabilir. Bireylerin ekonomik olarak çektikleri sıkıntılar sosyal ilişkilerini de etkileyebilmektedir (Silver, 1994: 549). Ekonomik refah bütün boyutlarla yakından ilişkilidir. Ekonomik durum, uzak olan bireylerin yan yana gelme durumunu etkilemektedir. Yapılan görüşmede ekonomik durum ailelerin yan yana gelme sıklığını etkilediği görülmüştür. Ekonomik nedenlerden dolayı farklı şehirlerde olan aileler ancak önemli günlerde yan yana gelebildiklerini dile getirmişlerdir.

“ Bir kardeşim var onunla haftada bir telefonda görüşüyoruz. Senede ancak bir kere bir araya gelebiliyoruz. Maddiyattan dolayı çok bir araya gelemiyoruz. Yoksa kardeşimin yanına sık sık giderdim ” (S19,Erkek, 78).

Yaşlı bireylerin evlatlarıyla olan bağlarında cinsiyet unsuru da etkili olabilmektedir. İster çalışsın ister çalışmasın kız evlatları erkeklere göre daha fazla sorumluluk verilmektedir. Yaşlı bireylere yardım, destek olma noktasında kız evlatları daha çok ev içi roller üstlendiğinden daha fazla destek vermektedirler. Erkek bireyler maddi noktada destek olmaktadır. Kız evlatları daha çok duygusal oldukları için yaşlı bireylerle daha fazla ilgilenmektedirler. (İçli, 2008: 36). Yapılan görüşmelerde de sonucu kız evlatların daha fazla aradıkları dile getirilmiştir.

“Ailemle ilişkilerimde bir sıkıntı yok. Herkes kendi evinde. Özel günlerde, hastalıklarda yan yana geliyoruz. Başka zamanlarda ise telefonla görüşüyoruz. Telefonla hemen hemen her gün görüşüyoruz. Kızlarım daha

düşkün bana. Oğlanlarım kızlarım gibi değil. Onların biraz ihmal ettiğini düşünüyorum’’ (S15,Kadın,60).

Ailemle ilişkiler iyidir. Oğlanlarla zaten evler yan yana biri üste oturuyor. Kızlardan biri uzakta onlarda sık sık ararlar bizi. Arada gelip giderler. Kızlar hanımla her gün görüşürler (S21,Erkek,76).

Yaşlı bireyler emekli olduklarında sonra daha çok boş vakitleri olduğu için çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmek isterler. Fakat çocuklarının kendi aile hayatı iş hayatı olsun bu durum pek mümkün olmamaktadır.

“Ailemle ilişkilerim iyi. Sık sık yanıma gelmelerini isterim ama il dışında olunca nasıl gelsinler. Ayda bir telefonla görüşürüz. Bir araya gelme durumlarımız iki üç aya bir değişiyor.’’(S17,Kadın,73).

“ Çocuklarım başka şehirde yaşıyor. Çocuklarımla daha çok telefonla görüşüyoruz. Onlar yanımıza gelir bazen biz gideriz. Bizi ihmal etmezler ama çalışıyorlar işte çok görüşemiyoruz’’(S5,Erkek,75).

“Çocuklarım şehir dışında arada yanımıza gelirler ama sık değil. Telefonla görüşüyoruz daha çok görüşmek isterdim ama olmuyor işte’’ (S8,Kadın,78).

Farklı şehirde yaşayan çocuklar tatillerde bir araya ancak gelebilmektedir. Bu durum yaşlı bireyler evlatlarının kendilerini ihmal etmediklerini ama daha çok bir araya gelmek istediklerini dile getirmişlerdir:

“Aile ilişkilerim iyi ama çocuklarımın ikisi de çalışıyor. O yüzden çok sık görüşemiyoruz. Beni ihmal etmiyorlar ama çalışıyorlar. Bana gel burada kal diyorlar ama ben istemiyorum. Ev evin üstüne olmaz sıkıntı yaşıyorlar, ben de rahat edemem. İhmal etmiyorlar ama çok yalnız kalıyorum’’(S10,Kadın,71).

Yaşlı bireylerin aileye bağlı ve bağımlılığı daha fazladır. Daha fazla görüşmek vakit geçirmek isterler. Modernleşme bağlı olarak her ne kadar yaşlıların çocuklardan uzaklaştığı görüşü olsa da bu doğru değildir. Yaşlı bireyler evlatlarına yakın yerde oturmak isterler. Çoğunlukla yaşlı bireylerin yakınında bir çocuğu oturmaktadır. Yapılan görüşmede yaşlılar çoğunlukla kendi evlerinde yaşamak istemektedirler. Bunun en önemli sebebi ise kendi evlerinde daha rahat ettiklerini dile getirmişlerdir.

Yapılan araştırmalar sonucu, sosyal ağ ve ilişkilerinin desteklenmesi yaşlı bireylerin duygularını pozitif yönde etkilediği ve bu durumda yaşlı bireylerin sağlığını, ruhsal durumunu ve yaşam kalitesini artırıldığı sonucuna varılmıştır. Yaşlı bireylerin, aile arkadaş ve bağlı bulundukları gruplar arasında ilişkiler olumlu yönde gelişmesi psikolojik olarak kendilerini daha iyi hissettikleri görülmüştür (Akbaş, Taşdemir Yiğitoğlu ve Çunkuş, 2020: 4547). Yaşlı bireyler ne kadar aileleriyle görüşmeleri fazlaysa o kadar kendilerini mutlu hissetmektedirler. Daha çok görüşmek için çocuklarıyla yakın oturmak istemektedirler. Yaş ilerledikçe sosyal ilişkilerde bulunma ihtiyaçları artmaktadır. Sosyal ilişkileri daha iyi olan, aile bireyleri ile daha çok görüşen bireyler dışlanmayı daha az yaşamaktadırlar.

2.3. KÜLTÜREL FAALİYETLERDE DIŞLANMA VE YAŞLILIK

Yaşlı bireylerin kültürel değerlerden kısmen veya tamamen yoksun olması kültürel dışlanmayı beraberinde getirmektedir. Herhangi bir kültürel faaliyete katılamaması ev yaşamına hapsedilmesidir. Bu dışlanmayı özellikle ekonomik geliri ve eğitim seviyesi düşük yaşlı bireyler daha fazla yaşamaktadır (Genç ve Dalkılıç, 2013: 469). Araştırma sonuçlarına göre de eğitim düzeyi düşük olan yaşlı bireyler kültürel faaliyetlerden haberleri olmadıklarını veya katılmak istemediklerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Yok ben hiç gitmedim zaten bu yaştan sonra da nereye giderim Allah aşkına koca kadın sinemaya tiyatroya mı gider.” (S8, Kadın, 78).

“Herhangi bir aktiviteye katılmıyorum. Sinema tiyatro gibi aktivitelere gençler gider biz yaşlıyız ne yapamaz öyle yerler. Böyle bir olanak sağlansa bile gitmem. O gençlerin işidir.” (S13, Kadın, 78).

Yaşlı bireyler yaşlarından dolayı aktivitelere katılmak istememektedir. Bu olanağın sağlansa bile gitmek istemediklerini dile getirmişlerdir.

“Sinema, tiyatro gibi aktivitelere katılmıyorum. Öyle bir olanak sağlansa da gitmem. Onun yerine telefonla vakit geçiriyorum. Kaç seneden sonra bu akıllı telefonu almışım. Böyle bir teknolojiyle tanışmakta geç kalmışım.”(S18,Erkek,71).

Bazı yaşlı bireyler, çoğunlukla eğitilmiş olanlar bulunduğu şehrin yaşlılar için aktivitelerin olmadığını dile getirmişlerdir:

“Sık olmasa da sinemaya giderim. Bulduğum şehirde tiyatro yok gitmek isterdim” (S1 Erkek,66).

“Osmaniye’ye tiyatroyu biz örgütlerle getirmiştik. Şimdi çok az bu tür şeylerle ilişkimiz azaldı. Belli bir yaştan sonra insan dünyadan kopuyor. Birde azlığını yıllardır duymuyorum. Birazda isteksizlik var. Bu ortam sağlansa gideriz. Osmaniye’ye ilk defa tiyatro biz getirdik biz oynattık insalar bizden seyretti. Şimdi biz seyretme durumuna düştük.”(S2,Erkek,77).

Kültürel faaliyetlerin az ya da hiç olmaması durumu yaşlı bireylerin bu aktivitelere katılımını etkilemektedir. Yaşa bağlı olarak bu aktivitelere ilgilerinde azaldığını dile getirmişlerdir.

“ Tiyatro gidiyoruz ama çok fazla değil, kültürel aktiviteler sınırlı oluyor.”(S6, kadın,70)

Bireylerin yaşı ilerledikçe sağlık sorunları ortaya çıkmaktadır. Sağlık sorunları en fazla yaşlılık döneminde görülmektedir. Yaşlı bireylerin kültürel aktivitelere katılımını etkileyen durumlardan biri de sağlık sorunlarıdır.

“Önceden çok giderdim ama şimdi çok gidemiyorum. Bazen sinemaya falan gidiyorum ama çok sık değil. Yaşlandım sağlık sorunlarım oluyor. Çok vakitte bulamıyorum.” (S3,Kadın,75).

“Herhangi bir aktiviteye yok. Sağlığım da el vermiyor.” (S16,Kadın,71).

Günümüzde kadınların iş hayatına daha girmesiyle yaşlı bireylerin çoğu kendi çocuklarının ihtiyaçlarını gidermeye çalıştıklarını bundan dolayı bu aktivitelere katılmadıklarını dile getirmişlerdir. Yaşlı kadınlar çoğunlukla torun bakmakta, erkeklerin de bazıları çocuklarının iş yerlerinde onlara yardımcı olmaktadır. Bu nedenle kültürel faaliyetlere zaman bulamamaktadır.

Yaşlı bireylerin kültürel aktivitelerden dışlanmışlığı söz konusu olduğunda, bu tür aktivitelere kendilerinin katılmak istemedikleri görülmüştür. Bu aktivitelerin gençlerin işi olduğunu dile getirmişlerdir. Bazıları da yaşlılara uygun aktivitelerin olmadığını dile getirmiştir. Yaşlı bireyler belli bir yaştan sonra bu aktivitelere isteklerinin azaldığı görülmektedir. Bazı yaşlı bireyler aktivitelerin gençliklerinde yaptıklarını yaşlılıkta böyle şeylerin yapılmasının sağlıklarının da el vermediklerini dile getirmişlerdir. Çoğunlukla yaşlı bireyler evde vakit geçirmek istemektedir. Eğitimli olan bireyler ise çoğunluğu gençliğinde bu aktivitelere katıldıklarını yaşlılıkta ise bu aktivitelere katılımların azaldığı yaşına uygun aktivitelerin olmadığını dile getirmişlerdir. Eğitim seviyesi düşük olan yaşlı bireylerin çoğu ise bu aktivitelere gençliklerinde de katılmadıklarını yaşlılıklarında ise katılmadıklarını bu imkân sağlansa bile katılmayacaklarını dile getirmişlerdir. Sonuç olarak yaşlılık döneminde sağlık sorunları, ekonomik yetersizlikler ve kültürel faaliyetlerin yaşlarına uygun olmadığı ya da azlığı nedeni ile yaşlılar kültürel faaliyetlere katılmamakta ya da katılmamaktadır. Bu durum yaşlılıkta kültürel dışlanmanın önemli bir boyutta yaşandığını göstermektedir. Tabi ki bu durumun yaşanmasında, yaşanan yerin de önemli bir etkisi vardır. Özellikle Osmaniye gibi nispeten kültürel faaliyetlerin kısıtlı olduğu yerlerde bu sorun daha fazla yaşanmaktadır.

2.4. TOPLUMSAL FAALİYETLERDE DIŞLANMA VE YAŞLILIK

Toplumsal dışlanma, bazı birey ve grupların toplumsal etkinliklerin dışında kalması anlamına gelmektedir (Çunkuş, Taşdemir Yiğitoğlu ve Akbaş, 2019: 62). Yani yaşlı bireylerin siyasi parti üyeliği, sendika üyeliği, sosyal gruba katılma, cami gibi bir dini kuruluşun organizasyonlarında yer alma ya da almama durumudur (Genç ve Dalkılıç,2013:469).

Yapılan araştırma sonucu yaşlı bireylerin bazıları toplumsal faaliyetlerde katılmada herhangi bir zorluk yaşamadıklarını dile getirmişlerdir.

“Sosyal bir insanım. Emekliler derneğinde yöneticilik yaptım. Mesam üyesiyim ve şairi” (S1, Erkek, 66).

“Öğretmen örgütlerinde on yıllık başkanlık yaptım. Atatürk düşünce derneğinde iki yıl, CHP ilçe başkanlığında iki dönem il sekreterliği yaptım. ADD’nin üyesiyim.” (S2, Erkek, 77).

Ancak toplumsal faaliyetlere katılma durumu eğitim seviyesi ve cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Örneğin araştırmaya katılanlar içinde kadınların eğitim seviyesinin erkeklerden daha düşük olduğu görülmüştür. Bu durum geleneksel yapıdan kaynaklı kadının daha çok ev içi rollerini yüklenmesi, eğitim görmesinin çok da gerekli görülmemesinin bir sonucudur. Örneğin eğitim seviyesi düşük olan bazı yaşlı kadınlar bu kuruluşlardan haberlerinin olmadıklarını, bunun da ötesinde bu söylenenlerin ne olduklarını anlamadıklarını şu şekilde dile getirmişlerdir:

“ Bu dediğin ne anlamadım. Bilmem” (S10, Kadın, 71).

“Üye değilim. Bunlar nedir. Bilmem de iyi bir şeyler mi? Bizim zamanımızda böyle şeyler yoktu bunlar nedir anlamam.” (S23, Erkek, 23).

“Bu dediklerin nedir pek anlamadım ama etraftan söylenti bir şeyler duymuştum. Böyle şeyleri pek bilmem. Ben evimden başka bir şey bilmem” (S13, Kadın, 78).

“ Herhangi bir kuruluşa üye değilim. Öyle şeyleri bilmem. Kadın başıma çalışmakta istemem bu yerlerde”(S16, 71, Kadın).

Yaşlı bireylerin çoğu sivil toplum kuruluşlarında yer almak veya bu yerlerde gönüllü çalışmak istememektedirler. Bunun en büyük nedeni olarak yaşlarının ileri olmasını dile getirmişlerdir.

Hayır, çalışmak veya yer almak istemiyorum. Sebebi ise yaşımın ileri oluşudur.”(S9, Erkek, 75)

“ Herhangi bir kuruluşa üye değilim. Bu yaşta sonra gönüllü olarak bir yerde çalışmak istemem. Zamanında çalıştık. Vatanım için mecburi bir durum olur o zaman gönüllü çalışırım. Mecburi durum dışında çalışmak istemiyorum. Bundan sonra ailemle vakit geçirmek istiyorum”(S14, Erkek, 82).

“Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye değilim. Bu kurumlarda çalışmakta istemem. Bu yaştan sonra bir şey yapmak istemiyorum.”(S12, 67, Erkek).

“Herhangi bir kuruluşa üye değilim. Çalışmak istemem. Bu yaştan sonra evde vakit geçilip ahiretim için bir şeyler yapmak istiyorum.”(S21, 76, Erkek).

“Üye değilim. Çalışmak istemem. Bu yaştan sonra kafam kaldırmıyor.”(S15, Kadın, 69).

Yaşlı bireyler gençliklerinin çalışma hayatıyla geçtiğini bu yaştan sonra daha çok aileleriyle vakit geçirmek istemektedirler. Yaş ilerledikçe bireyler aileye bağlılıkları daha da artmaktadır. Yaşlı bireyler özellikle yaşlarının ileri olmasından kaynaklı bu yerlerde bulunmak istememektedir. Kendilerini, biyolojik, psikolojik durumunun el vermediğini dile getirmişlerdir.

Yaşlı bireyler çoğunlukla toplumsal faaliyetlere kendilerinin katılmak istemediklerini dile getirmişlerdir. Eğitim seviyesi, sağlık bu durumlara katılımları etkilemektedir. Çoğunlukla eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin bu faaliyetlere katıldığı gözlemlenmiştir. Yaşlı bireyler “*belli bir yaştan sonra insanın bir şey yapası gelmiyor*” söylemi çok kullanılmıştır. Bu kuruluşlardan haberleri olmayan yaşlı bireylerimizde bulunmaktadır. Fakat bize bu konuda bilgi verilse dahi çoğunluğu katılmak istememektedir. Cinsiyet bağlamında bakıldığında erkek bireyler daha çok sivil toplum kuruluşlarında yer almaktadır.

SONUÇ

Yaşlı, yaşlanma, yaşlılıkla ilgili sözcüklerin kesin tanımı yoktur. Kişilerin fiziksel, düşünsel ve toplumsal yapısına göre farklı anlamlar barındırır. Yaşlılık her bireyin başından geçecektir. Yaşlılık sadece bireysel değil toplumsal bir sorundur. Yaşlı nüfusu dünyada hem de ülkemizde hızlı bir şekilde artmaktadır. Yaşlı nüfusunun sorun olmasının en önemli nedenlerinden biri dünya nüfusunun %14 oluşturmaktadır. Zamana bağlı olarak bu nüfus daha da artacağı ön görülmektedir. Bu artış durumları yaşlılık üzerine araştırmalar yapılmasına neden olmuştur. Yaşlı bireylerin günümüzde birçok toplumsal problemi vardır. Bu problemlerden en önemli olanlardan biri de yaşlı bireylerin toplumla bütünleşmesini engel olan sosyal dışlanma riskidir. Yaşlı bireylerimiz özel ve kamusal birçok alanda sosyal dışlanma durumu ile karşı karşıya kalmaktadır.

Her toplum kendi sosyal özelliklerine bağlı olarak yaşı belli sınıflamaya ayırmaktadır. Bu sınıflandırmaya bağlı belli roller ve statüler toplum tarafından verilmektedir. Bu rollerin ayrışması sosyal dışlanma olgusunu da gün yüzüne çıkarmaktadır. Yapılan literatür çalışmasında, sosyal dışlanmada üzerine durulan konular daha çok ekonomik, politik, mekânsal alanlarda dışlanma üzerinde durulmuştur. Sosyal dışlanma sadece ekonomik olarak düşünülemez. Zamana bağlı olarak dışlanma alanları da değişmiştir. Bunlardan üzerine durulması gereken en önemli dışlanma, yaşlıların dışlanmasıdır. Ülkemiz yaşlı bir nüfusa doğru ilerlemektedir. Yaşlıların toplumsal dışlanmışlık durumunu tespit edilip bu durumlar için çözüm üretilmelidir. Yaşlıların toplumla kaynaşmasını sağlamak için önemli kararlar alınmalıdır. Bu doğrultuda Osmaniye’deki yaşlıların sosyal dışlanmışlık durumunu açıklamak amacıyla bu araştırmada veriler dört başlık altında işlenmiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelere bakıldığında yaşlı bireyler kendilerini toplumdan dışlanmış hissetmemektedir. Dışlanmışlık yaşlı bireylerde olumsuz bir durumu çağrıştırmaktadır. Ondan dolayı çoğunlukla kendilerini toplumsal olarak dışlanmadıklarını söylemekte fakat sorulan sorular ve gözlemler noktasında dışlanmışlık durumu yaşamaktadırlar. Bazı yaşlı bireyler bu durumun dışlanmışlık durumu olduğunu bile bilmemektedir.

Araştırmada katılımcıların ekonomik, sosyal, toplumsal, kültürel dışlanmışlık durumu açıklanmıştır. Yaşlı bireylerin ekonomik durumu genel olarak değerlendirildiğinde statüsü yüksek olanlar, çift emekli maaşı alanlar ve öncesinden birikim yapanlar zorluk yaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Yaşlılık maaşı alanlar, herhangi bir geliri olmayanlar yaşlı bireyler bu durumun çok zor olduğunu ve hayatlarını olumsuz etkilediğini dile getirmişlerdir. Ekonomi birçok durumu etkilemektedir. Yapılan görüşmede geleneksel aile tiplerinin yaygın oluşu yaşlı bireylerin ekonomik olarak dışlanmışlık hissetmemelerine neden olmaktadır. Herhangi bir ekonomik geliri olmayan veya geliri kendisine yetmeyen yaşlı bireyler evlatlarından destek aldıklarını dile getirmişlerdir. Ancak genel olarak bakıldığında yaşlıların büyük çoğunluğu ekonomik dışlanma yaşamaktadır. Çoğunun emekli maaşı yeterli değildir, yaşlılık maaşı yetersizdir ve eğer destek almazlarsa temel ihtiyaçlarını bile karşılayacak durumda değildirler.

Sosyal ilişkiler açısından yaşlı bireylerin dışlanmışlık durumunu analiz edildiğinde çoğunlukla kendilerini dışlanmış hissetmediklerini dile getirmişlerdir. Modernleşme bağlı olarak yaşlı bireylerin sosyal ilişkiler azalmıştır düşüncesine karşı geleneksel sosyal ilişkilerin devam ettiği gözlemlenmiştir. Çoğunlukla çocuklarıyla, akrabalarıyla ilişkileri devam etmektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında yaşanan yerin önemli bir etkisi vardır. Osmaniye gibi geleneksel değerlerin ön planda olduğu, toplumsal denetimin fazla olduğu yerlerde yaşlıların bakımı aile üyelerinde üstlenilmekte ve sürdürülmektedir. Aile üyeleri yaşlıların bakımını üstlenmedikleri ya da onlarla ilgilenmediklerinde toplumsal baskı ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle araştırma alanında yaşlılar sosyal ilişkiler bağlamında dışlanma ile çok fazla yüz yüze gelmemektedir.

Yaşlı bireylerin kültürel alanda dışlanmışlık durumuna bakıldığında kendilerini kültürel faaliyetlerden mahrum hissetmediklerini dile getirmişlerdir. Çoğunlukla

herhangi bir kültürel faaliyete kendilerinin istemediklerini bu imkânlar sağlansa bile katılmak istemediklerini dile getirmişlerdir. Kültürel faaliyetlerden ziyade kendi evinde vakit geçirmek istediklerini dile getirmişlerdir. Bu durumun ortaya çıkmasında yaşlılık döneminde artan sağlık sorunları, ekonomik gelir yetersizliği ve çevrenin göstereceği tepkiler ön plana çıkmaktadır. Başka bir etken de yaşanan yerde yeterli kültürel faaliyetlerin olmamasıdır. Bu konuda özellikle yaşlılara yönelik kültürel faaliyetlerin az olması ya da olmaması yaşlılarda kültürel dışlanmayı artırmaktadır.

Araştırmaya katılanlar içinde toplumsal faaliyetler olan siyasi parti üyeliği, sendika üyeliği vb. faaliyetlere katılan bireyler olduğu gibi katılmayanlar da vardır. Bu konuda çoğunlukla herhangi bir dışlanmışlık hissetmediklerini dile getirmişlerdir. Yaşlı bireylerin çoğu toplumsal faaliyetlere kendilerinin katılmak istemediklerini dile getirmişlerdir. Eğitim seviyesi, cinsiyet ve sağlık katılımları etkilemektedir. Çoğunlukla eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin bu faaliyetlere katıldığı gözlemlenmiştir. Yaşlı bireyler belli bir yaştan sonra insanın bir şey yapası gelmiyor söylemi çok kullanılmıştır. Bu kuruluşlardan haberleri olmayan yaşlı bireylerimizde bulunmaktadır. Fakat bize bu konuda bilgi verilse dahi çoğunluğu katılmak istememektedir. Cinsiyet bağlamında bakıldığında erkek bireyler daha çok sivil toplum kuruluşlarında yer almaktadır.

Endüstrileşme ve modernleşmeye bağlı olarak toplumsal ve kültürel değişme yaşanmıştır. Bu durum yaşlı bireylerle ilgili geleneksel söylemlerin değişmesine de etki etmektedir. Geleneksel dönemde yaşlılar bilgili, tecrübeli; modernleşme döneminde ise yaşlı bireyler bir yük olarak görülmektedir. Teknolojinin gelişimiyle sağlık koşullarının iyileşmesine bağlı olarak yaşam süresinin uzamasıysa yaşam standardının yükselmesi yaşlılık sorununun gündeme gelmesine neden olmuştur.

Yaşlılık döneminde yaşanan biyolojik, sosyal, psikolojik değişiklikler bazı sorunlara neden olmaktadır. Sosyal yönden rol değişikliği ve statü kaybı yaşamakta, çocukların evlenmesi, eşinin vefat etmesi yaşlının yalnız bir hayat sürmesine neden olmaktadır. Yaşlılıkla beraber kronik rahatsızlıklar ve duyu kaybı yaşlı bireyin bağımsız yaşamasını engellemekte ailesine yük olduğu düşüncesi yaşlının stresini artırmaktadır. Yaşlı bireyler yaşlılığın daha rahat bir şekilde atlatabilmesi için aktif yaşlanması desteklenerek, kuşaklararası dayanışma sağlanarak yaşam kalitesi artırılmalıdır. Ayrıca yaşlının bulunduğu yerde aile ilişkileri desteklenerek evde bakım ve gündüz bakım

hizmetleri sağlanmalıdır. Öncelikle yaşlının ailenin yanında aktif yaşlanma desteklenmeli fakat engellilik durumu varsa evde bakım desteklenmeli son tercih ise yatılı bakım hizmetleri olmalıdır. Bunun yanında yaşlı bireylerin aktifliğini koruyacak sosyal roller verilmelidir. Modernleşmeye bağlı olarak yaşlıya bakış açısı değişse de yaşlı bireylerin bilgi ve becerilerini genç kuşaklara aktaracak ortamlar hazırlanmalıdır.

Ülkemizde yaşlı nüfusu artmasına rağmen yaşlı bireyler için ayrılan ekonomik bütçe artmamaktadır. Bu durum yaşlıların ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır. Yaşlı bireyler emeklilik sonlarında meydana gelen gelir kayıpları nedeniyle ailesine bağımlı hale gelmektedir. Yaşlı bireylerin bu durumu yaşamaması için bu konuda çözümler üretilmelidir. Yaşlı bireylere “*ekonomik olarak bulunduğu konumdan daha iyi şartlar sağlanmasını ister misiniz?*” sorusu sorulduğunda çoğunluğu istediklerini dile getirmişlerdir. Ekonomik durum birçok durumu etkilediklerini dile getirmişlerdir.

Yaşlı bireyler devlet ile ilgili resmi işlerde herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını dile getirmişleridir. İhtiyaç halinde yakınlarından yardım istediklerini söylemişlerdir. Fakat okuryazar veya yardım alacak kişisi olmayan yaşlı bireyler için devlet bu yönde politikalar üretmelidir. Yaşlı bireyler dışarıya rahatça çıkabilme durumunu en çok etkileyen faktörün sağlıkları olduklarını dile getirmişlerdir. Fakat ülkemizde yaşanan virüs problemi nedeniyle dışarı hayatının yasaklanması yaşlı bireyler için birçok problemin ortaya çıkmasına neden olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Yaşlı bireylerin geleceğe yönelik beklentileri çoğunlukla sağlıklı bir yaşamla hayatlarını sonlandırmaktır. Yaşlı bireylerin devletten en çok beklentileri; yaşlıların bir araya geleceği sosyal ilişkiler kurabileceği mekânlar, sağlık koşullarının iyileştirilmesi ve ekonomik güven sağlanmasıdır. Yaşlı bireylerin dışarı tek başlarına çıkabilecek durumda olmayan bireylere devlet desteğiyle yardım edilmelidir.

Yaşlı bireyler ülkenin, şehrin veya mahallerinin yönetiminde yeterince söz sahibi olunmadığını düşünmektedirler. Kendi tecrübelerinden faydalanmasını istemektedirler. Yaşlı bireyler tecrübeli ve bilgi birikimimizden faydalanmaları gerektiğini dile getirmişlerdir. Geleneksel toplumlarda bilgi ve tecrübe sahibi olan yaşlı günümüzde bilginin ulaşılabilirliği arttıkça işlevsizleşmiştir. Bu durum yaşlıların daha çok dışlanma yaşamasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak araştırmaya katılanlar genel olarak bir dışlanma durumu yaşamadıklarını belirtse de anlattıkları bu durumu yaşadıklarını fakat bunun farkında olmadıklarını göstermektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşlı nüfusu artmakta olup sosyal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında bu durumun bir sorun olarak algılanıp algılanmaması ülkelerin uygulayacağı politikalarla yakından ilgilidir. Gelecekte yaşlı nüfusun fazla olacağı bilinir ve bu yönde önceden tedbirler alınır ve geleceğe yönelik politikalar oluşturulursa yaşlı nüfus bir sorun olmaktan çıkarılabilir.

KAYNAKÇA

Adaman F. Keyder Ç. (2006). Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf. Erişim Tarihi:(10.01.2021).

Akbaş, E., Taşdemir –Yiğitoğlu, G., ve Çunkuş, N. (2020). “ Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık”. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 15(26), 4542-4562.

Akçay, C. (2015). Yaşlılık ve Emeklilik: Kavramlar, Kuramlar, Sorunlar. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi

Ak, B.(1991). “ Yaşlılık Psikolojisi”. Aile ve Toplum, 1(2), 1-5.

Arslan, H. (2013).“Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Dışlanma: Narlidere Kentsel Yenileme Projesinin Sosyal Dışlanma Ekseninde İncelenmesi”. Sosyoloji Araştırma Dergisi, 16(1), 1-45.

Arpacı, F. (2005). “Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık”. Ankara: Eğitim ve Kültür Yayınları.

Alptekin, D. “ Gerontososyoloji Ekseninde Yaşlılık Sürecinin Sosyo-Ekonomik Boyutları”. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi sosyoloji Bölümü <https://www.academia.edu/11614817/> , (01.01.2020).

Baran, A.G. (2008). “ Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi”. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, (2), 86-97.

Baran, Aylin Görgün; Kalınkara, Velittin; Aral, Neriman; Akın; Galip; Baran, Gülen; Özkan, Yasemin; (2005) “Yaşlı ve Aile İlişkileri Ankara Örneği”, TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü: Ankara

Baltacı, A.(2018). “ Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal bir inceleme”. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Dergisi, 7(1),231-274.

Beğer, T. ve Yavuzer, H. (2012). “Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi”. Klinik Gelişim. 25. s. 1-3.

Biçerli, M.K.(2016). Sosyal Dışlanma İle Mücadelede Hayat Boyut Öğrenme. İstanbul: Beta Yayıncılık,

Bilir, N. “ Yaşlılık Tanımı, Yaşlılık Kavramı, Epidemiyolojik Özellikler”. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Ankara <https://www.solunum.org.tr/TusadData/Book/677/17102018112853-001>,(31.01.2021)

Bulduk, E. Ö. (2014). “Yaşlılık ve Toplumsal Değişim.” Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 182 (182), 53-60.

Canatan, A. (2016). Beden Sosyolojisi. İstanbul: Açılım Kitap.

Canatan, A. (2008). “ Toplumsal Değerler ve Yaşlılar”. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, (1), 62-71.

Cengiz, İ. (2018). “ Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisinde Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler”. Sosyal Güvenlik Dergisi, 8(2),23-40.

Ceylan, H. (2015). Yaşlılık ve Refah Devleti. İstanbul: Açılım Kitap Pınar Yayınları.

Ceylan, H. (2016). Yaşlılık Sosyolojisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Çakır, Ö. (2002). “ Sosyal Dışlanma ”. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(3), 83-104.

Çağlar S., Teközel, M. “ Sosyal Dışlanma Olgusu Üzerine Genel Bir inceleme”. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(4), 293-315.

Çolak, M., Özer, Y.M. (2015). “ Sosyal Politika Anlamında Aktif Yaşlanma Politikalarının Ulusal ve Yerel Düzeydeki Analizi”. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4(55), 115-124.

Çunkuş, N., Taşdemir Yiğitoğlu, G., ve Akbaş E. (2019). “ Yaşlılık ve Toplumsal Dışlanma”. Geriatrik Bilimler Dergisi, 2(2), 58-67.

Danış, M.Z. (2009). “ Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar”. Toplum ve Sosyal Hizmet, 20(1), 67-84.

Demirbilek S. (2007). “ Yaşlılık ve Emeklilik ilişkisinin Sosyolojik Boyutu”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 10(1-2), 131- 146.

Doğan, İ.(2014). “Sosyal Dışlanmanın Anlaşılması: Muğlaklık ve Çok Boyutluluk”. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 66(67), 127-157.

Durgun, B. (2015). Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler. İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Duben, A. (2018). Yaşlanma ve Yaşlılık: Disiplinlerarası Bakış Açıları. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Emiroğlu, V.(1984). Sosyal Gerontoloji Çalışmalarında Kuramsal Yaklaşımlar ve Araştırma Bulguları. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, 2(1-3):1-11

Ersoy, N.(2009). “Yaşlılık ve Etik” Nejat Gacar(Ed.),ADI EYLÜL Sağlık Bilimlerinde Yaşlılık (ss.5-19). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Erkul, A., Koca, M. (2016). “Yoksul Yardımlarını Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Yeniden Düşünmek”. ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6(3), 615-628.

Topgül, S. (2016). “ Sosyal Dışlanma ve Göç: Mülteci İşçiler Örneği”. Sosyoloji Dergisi, (34), 269-289.

Eryılmaz, A.,(2011). “ Yaşam Boyu Gelişim Yaklaşımı”. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, 3(11),49-66

Eyüboğlu, C., Şişli Z., ve Kartal, M. (2012). “ Yaşam Döngüsünde Yaşlılığın Psikolojik Boyutu” The Journal of Turkish Family Physician, 3(1), 18-22.

Genç, Y., Dalkılıç P. (2013). “ Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri”. The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science, 6(4), 461-482.

Gerontoloji Kapsam, Disiplinlerarası İş Birliği Ekonomi ve Politika (ss. 3-45) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Giddens, A. (2008), Sosyoloji, Çev.: Cemal Güzel, Kırmızı Yayınları, 2008, İstanbul.

Gök, H. (2019). Türkiye’de Yaşlılık Olgusu ve Yaşlılara İlişkin Tutumların Kültürel Temelleri Üzerine Bir Alan Araştırması Van- Muğla Örneği.(Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökbayrak, Ş.(2005). “ Sosyal Dışlanma Sorunsalına Türkiye Düzleminde Geliştirilen Model Uygulamalar: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakıf Faliyetleri”. İstanbul. <https://sosyalpolitika.fisek.org.tr/>

Görpelioglu S.(2009). “Yaşlılık ve Getirdiği Sorunlar”Nejat Gacar(Ed.),ADI EYLÜL Sağlık Bilimlerinde Yaşlılık (ss.21-28). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Günindi-Ersoy, A. (2015). “ Özel Alan / Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın “Doğası” ve Kamusal Alanda Dışlanmışlığı”. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 18(1), 80-102.

Hekimler, O.(2012). “Yoksulluk mu Yoksunluk mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme”. Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi, (1), 1-28.

İçli, G. (2008). “Yaşlılar ve yetişkin çocuklar”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 29-38.

İçli, G. (2010). “ Yaşlılar ve Yaşlılığın Değerlendirilmesi: Denizli İli Üzerine Niteliksel Bir Araştırma”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, (1), 1-13.

İçli, G. (2016). “ Sosyal Statü ve Rol Bağlamında Yaşlılık”. Harun Ceylan (Ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi* (41-76) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kalaycı, I., Özkul, M. (2017). “Geleneksel Kalabilsem Modern Olabilsem Modernleşme sürecinde Yaşlılık Deneyimleri”. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi 8(18), 90-110.

Kalınkara, Velittin: Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi, Ankara, Nobel Yayın, 2011.

Karakuş, B. (2018). “ Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu”, T.C Aile Sosyal Bilimler Bakanlığı, Ankara.

Karataş S. ve İslamoğlu E.(2016). “Gelir Seviyesi ile Sosyal Dışlanma İlişkisi Üzerine Bir Araştırma” Çalışma İlişkileri Dergisi,7(1), 12-41.

Karasar, K. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemi. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaptan, G. (2016). Geriatriye Çok Yönlü Bakış. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Kaygusuz, Canani (2008). “ Yaşlılık Kuramları”, Psikolojik, sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık (İç.), (Edit.; Kurtman Ersanlı, Melek Kalkan), Pegem Akademi:Ankara

Kurtkapan, H. (2019). “ Türkiye’de Demografik Dönüşümün Sosyal Yansımaları ve Yaşlılık”. Sosyal Güvence Dergisi, 0(15), 27-46.

Koç, M. (2002). “ Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Ruhsal Gelişim”. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(12), 287-304.

Nazlier-Keser, E.N. (2019). “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu Sorununa Yönelik Bir Değerlendirme.” Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(2), 739-764.

Neuman, W. L. (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I- II. Cilt. Ankara: Yayın Odası.

Müftüler, H.G. (2019). Yaşlılık Sosyolojisi Kuramsal Yaklaşım. Ankara: Pegem Akademi.

Onur, B.(2017). Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik- Yaşlılık- Ölüm. Ankara: İmge Kitapevi.

Öz, Fatma (2002). “Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açıdan Gözden geçirme”. Kriz Dergisi, 10(2), 17-28.

Peace, Robin: “Social Exclusion: A Concept in Need of Definition”, Social Policy Journal of New Zeland, Issue 16, July 2001

Sapancalı, F. (2005). “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma ve Toplum, 3, 51-106.

Saygılı, S. (2015). Yaşlılık Psikolojisi. İstanbul: Türdav Yayın Grubu.

Silver, Hillary (1994), “Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms”, International Labour Review, Vol.33, No:5-6, ss:531-578

Sunal, O. (2010). “Sosyal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar”, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=65> (08.01.2020).

Şahin, Tijen (2009), Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.

Şentürk, Ü. (2018). Yaşlılık Sosyolojisi: Yaşlılığın Toplumsal yörüngeleri. Bursa: Dora Yayıncılık

Tartanoğlu, Şafak (2010), “Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası”, Sosyoloji Konferansları Dergisi, sayı: 42, ss: 1-13

Tatlıcan, Ü.(2011). Sosyoloji ve Sosyal Teori sentez yayınları: Bursa

Tekin, H. H. (2006).“ Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme” İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 3(13), 101-116.

Tezcan, M. (1982). “Toplumsal Değişme ve Yaşlılık”, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(2), 169- 177,

Terakye, G., Güner P. (1997). “Kriz Potansiyeli Taşıyan Bir Dönem: Yaşlılık”. Kriz Dergisi, 5(2), 95-101.

Tufan, İ. (2003). Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak: Yaşlanmanın Sosyolojisi. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Tufan, İ. (2016). Antik Çağ’dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma. Ankara: Nobel Akademik yayıncılık.

Fan, Mit

Tuna, M. (2017). “ Türkiye’ de ve Dünyada Yaşlanma”. İsmail Tufan, Mithat Durak (Ed.), Gerontoloji Disiplinlerarası İşbirliği. Cilt 1 Ankara: Nobel yayıncılık.

Yentürk, N.(2012). STK’lar için Sosyal Koruma Harcamaları İzleme Klavuzu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Üçok, A. (2018). Yaşlılık Olgusuna Yaşlıların Bakış Açısı İle Sosyolojik Bir Yaklaşım- Gaziantep’te Kamu ve Özel Huzurevleri Örnekleme İle-. (Doktora Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü sosyoloji Anabilim Dalı.

Yarbuğ, B. (2019). Yaşlıların Sosyal Dışlanması: Sakarya / Adapazarı ilçesi örneği. (Yüksek lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yerli, G. (2017). “ Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(52), 1279-1287.

Yertutan, C. (1991). “ Yaşlılıkta Ortaya Çıkan Fiziksel Değişiklikler”. Aile ve Toplum, 1(2), 1-4.

Yücesan Özdemir, G.(2008). “AB Sosyal Politikasının Kavramlarını Yeniden Düşünmek: Güvenceli Esneklik, Sosyal Diyalog ve Sosyal Dışlanma Üzerine Notlar”. Siyaset Yönetim, 3(7), 61-85.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H.(2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/osman-muftuoglu/66-79-artik-orta-yas-40542267>
(17.04.2021).

Ek:1

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

- 1- Yaş
- 2- Cinsiyet
- 3- Eğitim durumu
- 4- Geliriniz
5. Çocuk Sayısı (Kardeş sayısı, Torun sayısı)
- 6- Nerede ve kiminle yaşıyorsunuz
- 7- Medeni durum (evli, dul, bekâr)
- 8- Bir gününüz nasıl geçer neler yaparsınız?
- 9.Sık sık dışarı çıkabiliyor musunuz? Dışarı çıktığınızda ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz? Bunların aşılması için neler yapılmalıdır?
- 10- Ailenizle ilişkileriniz nasıl? Ne kadar sıklıkla ve nasıl görüşüyorsunuz? Sizce aileniz sizi ihmal ediyor mu?
- 11- Emekli misiniz? Kendinize ait bir geliriniz var mı? Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz? Geliriniz sizce yeterli mi? Maddi olarak kendinizi güvende hissediyor musunuz?
- 12- Gelirinizin daha çok olmasını ister miydiniz? Geliriniz daha çok olsaydı neler yapardınız?
- 13- Fatura yatırma, banka işi, devlet dairelerinde olan resmi işleri kendiniz mi yaparsınız? Bu işleri yaparken ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?
- 14- Canınız her istediğinde dışarı rahatça çıkabiliyor musunuz? Sizce yaşlı bireyler için dışarıda vakit geçirecek yerler var mı? Neler olmasını isterdiniz?
- 15- Sinema, tiyatro gibi yaşınıza uygun kurs vb. kültürel aktivitelerde bulunuyor musunuz? Yapamıyorsanız sebepleri nelerdir?
- 16- Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye misiniz? (Dernek, vakıf gibi). Bu gibi kurumlarda çalışmak ya da yer almak ister misiniz? Yapamıyorsanız sebepleri nelerdir?

17- Size göre yaşlı bireyler ülkenin, şehrin veya mahallenin yönetiminde yeteri kadar söz sahibi olabiliyorlar mı?

18- Herhangi bir yardıma ihtiyacınız olduğunda kimlerden yardım istiyorsunuz?

19- Kendinizi topluma faydalı hissediyor musunuz? Topluma ne gibi faydalar sağladığınızı düşünüyorsunuz?

20- Yaşlı insanların toplumda dışlandıklarını düşünüyor musunuz? (evetse) neden? Hangi yönlerden dışlanıyor

21-Bundan sonraki hayatınızda geleceğe yönelik beklentileriniz nelerdir.

22-Sizce yaşlıların toplumda ve çevrelerinde dışlanmışlık duygusunu yaşamamaları için devlet neler yapmalıdır?

